

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН



ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ЧАСТИНА ПЕРША

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальність: 081 «Право»

Одеса
2023

УДК 347(072)
Ц579

Укладачі:

Труба Вячеслав Іванович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Федорко Марина Сергіївна, старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Рецензенти:

Резніченко Семен Васильович, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

Клейменова Світлана Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

*Рекомендовано Вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.*

Ц579 **Цивільне право України. Частина перша : [Електронний ресурс] :** електронні методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спец. 081 «Право» / уклад.: В. І. Труба, М. С. Федорко, – Одеса, 2023. – 226 с. – 2 МБ.

Електронні методичні рекомендації розроблені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, освітньо-професійної програми «Право», спеціальності 081 «Право». Електронні методичні рекомендації містять опис змісту навчальної дисципліни, перелік питань та методичні рекомендації для підготовки до практичних занять, пояснення до виконання практичних завдань та рекомендовану літературу до них.

УДК 347(072)

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

1. Вступ	с. 4
2. Зміст навчальної дисципліни	с. 6
3. Зміст лекцій, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи та методичні вказівки	с. 12
4. Рекомендації щодо написання курсової роботи для здобувачів очної та заочної форми навчання.	с. 170
5. Тематика курсових робіт для здобувачів очної форми навчання	с. 176
6. Тематика курсових робіт для здобувачів заочної форми навчання	с. 178
7. Критерії оцінювання курсової роботи	с. 181
8. Приклади складання та розв'язання практичних задач та тестових завдань	с. 185
9. Вимоги до написання реферату	с. 188
10. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти	с. 194
11. Завдання та пояснення до виконання контрольної роботи здобувачами заочної форми навчання	с. 199
12. Питання для підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Цивільне право України. Частина перша»	с. 205
13. Список рекомендованих джерел для вивчення курсу «Цивільне право України. Частина перша»	с. 209
14. Інформаційні ресурси	с. 225

ВСТУП

Мета навчальної дисципліни полягає у підготовці до практичної та наукової діяльності висококваліфікованих фахівців-правознавців. Вивчення курсу спрямоване на опанування здобувачами доктринальних положень та нормативно-правового матеріалу в сфері цивільного права, засвоєння змісту та об'єктивних закономірностей розвитку цивільно-правових інститутів, формування юридичного мислення на основі здобутих правових знань.

Предметом вивчення дисципліни є теоретичні положення, що напрацьовані та прийняті цивілістичною доктриною; нормативний матеріал, закріплений системою актів цивільного законодавства; судова, адвокатська та нотаріальна практика застосування цивільно-правових норм.

Міждисциплінарні зв'язки. Обов'язкова дисципліна «Цивільне право України. Частина перша» безпосередньо пов'язана з дисциплінами «Теорія держави та права», «Римське право», «Цивільне право України. Частина друга», «Господарське право», «Сімейне право», «Земельне право» та іншими дисциплінами у сфері приватного права.

Завдання навчальної дисципліни:

- Засвоєння здобувачами основних категорій цивільного права та формування навичок застосування його у практичній діяльності;
- підготовка висококваліфікованих спеціалістів, здатних застосовувати норми цивільного права до конкретних правових ситуацій;
- опрацювання здобувачами нормативно-правової бази, що рекомендується;
- ознайомлення здобувачів із судовою практикою застосування норм цивільного права;
- формування навичок тлумачення цивільного законодавства при застосуванні його у судовій практиці;
- формування правової культури здобувачів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати: концептуальні положення, набуті у процесі навчання, включаючи певні знання сучасних досягнень цивілістики, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності.

вміти: критично осмислювати основні теорії, принципи, методи і поняття галузі цивільного права; проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел, самостійно обираючи методи, засоби та застосовуючи інноваційні підходи; вирішувати завдання щодо відповідної класифікації правових ситуацій; вирішувати правові ситуації на основі аналізу норм законодавства та судової практики.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“Цивільне право України. Частина перша»

Змістовий Модуль 1. Загальні положення цивільного права, цивільне законодавство.

Система та джерела цивільного права. Цивільні правовідносини. Суб'єкти і об'єкти цивільних правовідносин.

Тема 1. Поняття, предмет, метод цивільного права як галузі права

Місце цивільного права в системі галузей права. Поняття цивільного права як приватного права та як галузі права. Предмет та метод цивільного права. Функції сучасного цивільного права. Принципи цивільного права.

Тема 2. Система та джерела цивільного права

Джерела цивільного права та їх види. Система цивільного права. Поняття і структура цивільного законодавства. Аналогія закону та аналогія права. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства. Цивільне законодавство та міжнародні договори.

Тема 3. Цивільні правовідносини

Поняття та особливості цивільних правовідносин. Елементи цивільних правовідносин. Класифікація цивільних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Поняття та види юридичних фактів.

Тема 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Поняття, ознаки та обсяг правоздатності фізичної особи. Виникнення та припинення правоздатності фізичної особи. Поняття та зміст цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Оголошення фізичної особи померлою. Опіка та піклування. Фізична особа-підприємець.

Тема 5. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Поняття та ознаки юридичної особи. Організаційно-правові форми юридичних осіб. Правоздатність юридичної особи та її зміст. Майнові права та обов'язки юридичних осіб. Способи створення юридичних осіб. Припинення діяльності юридичних осіб.

Тема 6. Держава Україна та територіальні громади як суб'єкти цивільних правовідносин

Особливості цивільної правосуб'єктності держави. Спеціальна правосуб'єктність держави. Правосуб'єктність територіальних громад як суб'єктів цивільних правовідносин.

Тема 7. Об'єкти цивільних правовідносин

Поняття і види об'єктів цивільних прав. Поняття речей. Класифікація речей та її правове значення. Майно як особливий об'єкт цивільних правовідносин. Підприємство як єдиний майновий комплекс. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних правовідносин. Цінні папери як об'єкти цивільних правовідносин. Результати робіт та послуги як об'єкти цивільних правовідносин. Результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільних правовідносин. Інформація як об'єкт цивільних правовідносин. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних правовідносин.

Змістовий Модуль 2. Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав. Цивільно-правова відповідальність. Особисті немайнові права фізичних осіб. Правочини. Представництво

Тема 8. Здійснення цивільних прав. Виконання цивільних обов'язків

Поняття і принципи здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Способи здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків.

Межі здійснення цивільних прав. Поняття та види зловживання цивільним правом. Правові наслідки зловживання цивільними правами. Антимонопольне законодавство як засіб боротьби зі зловживанням правом.

Особливості реалізації речових прав, зобов'язальних прав, особистих немайнових прав, виключних прав.

Тема 9. Захист цивільних прав. Загальні положення про цивільно-правову відповідальність

Захист цивільних прав та інтересів: поняття, співвідношення з категорією «охорона цивільних прав». Об'єкти захисту. Суб'єкт права на захист. Виникнення права на захист. Способи захисту цивільних прав та інтересів. Форми захисту цивільних прав та інтересів. Самозахист в цивільному праві. Заходи оперативного впливу.

Тема 10. Загальні положення про особисті немайнові права фізичних осіб

Поняття, ознаки та види особистих немайнових прав фізичної особи. Здійснення особистих немайнових прав. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Тема 11. Правочини

Поняття, ознаки та класифікація правочинів. Умови дійсності правочину. Форма правочину. Способи волевиявлення. Правочини, вчинені під умовою. Тлумачення змісту правочину.

Недійсні правочини, їх правова природа і види. Недійсність частини правочину. Недійсні правочини з вадами змісту. Недійсні правочини з вадами форми. Недійсні правочини з вадами суб'єктного складу. Недійсні правочини з вадами волі. Фіктивні та удавані правочини.

Правові наслідки недійсності правочину (окремих його частин).

Тема 12. Представництво

Поняття і сутність представництва в цивільному праві. Види цивільно-правового представництва. Суб'єкти представництва. Повноваження представника. Правові наслідки перевищення повноважень представником. Довіреність: поняття, види. Форма довіреності. Зміст довіреності. Припинення представництва за довіреністю.

Змістовий Модуль 3. Строки та терміни.

Загальні положення про речове право

Тема 13. Поняття, значення та види строків та термінів в цивільному праві

Поняття і види строків та термінів. Строки здійснення цивільних прав, строки виконання цивільних обов'язків. Поняття та значення строку позовної давності. Види строків позовної давності. Початок перебігу строку позовної давності. Зупинення, переривання та поновлення позовної давності. Наслідки спливу позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Тема 14. Загальні положення про право власності та обмежені речові права

Поняття та зміст права власності. Форми права власності. Підстави набуття права власності. Підстави припинення права власності. Поняття та види речових прав на чуже майно. Право володіння. Сервітут. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).

Тема 15. Право приватної власності

Поняття, види і зміст права приватної власності. Виникнення та припинення права приватної власності фізичних осіб. Об'єкти права приватної власності фізичних осіб. Зміст і здійснення права приватної власності фізичних осіб. Виникнення та припинення права приватної власності юридичних осіб. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності юридичних осіб.

Тема 16. Право державної та комунальної власності

Поняття і зміст права державної власності. Суб'єкти та об'єкти права державної власності. Особливості здійснення права державної власності. Правовий режим майна державного підприємства та державної установи.

Поняття і зміст права комунальної власності. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності. Особливості здійснення права комунальної власності. Правовий статус майна комунальних підприємств та установ. Право господарського ведення і право оперативного управління.

Тема 17. Право спільної власності

Поняття та види права спільної власності. Право спільної часткової власності: поняття, суб'єкти, підстави виникнення. Визначення часток у праві спільної часткової власності. Ідеальна і реальна частка. Здійснення права спільної часткової власності. Право переважної купівлі частки у праві спільної часткової власності. Припинення права спільної часткової власності.

Право спільної сумісної власності: поняття, суб'єкти, підстави виникнення. Здійснення права спільної сумісної власності. Припинення права спільної сумісної власності.

Тема 18. Цивільно-правовий захист права власності та інших речових прав

Поняття захисту права власності, його співвідношення з категорією «охорона права власності». Підстави для захисту права власності. Види способів захисту права власності. Право власника на вимогу майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Захист права власника від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов). Визнання права власності.

Тема 19. Спадкове право

Поняття та характерні ознаки спадкових правовідносин. Поняття та види спадкування. Правове положення спадкодавців та спадкоємців. Спадкування

за заповітом. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування. Оформлення права на спадщину.

Змістовий Модуль 4. Право інтелектуальної власності

Тема 20. Загальні положення про право інтелектуальної власності

Поняття та джерела права інтелектуальної власності. Теорії інтелектуальної власності. Об'єкти права інтелектуальної власності. Суб'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення прав інтелектуальної власності та їх зміст. Особливості правового режиму службових об'єктів права інтелектуальної власності та об'єктів, створених за замовленням. Захист права інтелектуальної власності.

Тема 21. Авторське право та суміжні права

Поняття і джерела авторського права. Об'єкти авторського права. Суб'єкти авторського права. Співавторство і його види. Виникнення суб'єктивних авторських прав. Особисті немайнові права автора. Майнові авторські права. Випадки вільного використання творів. Строки у авторському праві.

Поняття суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав. Виникнення суміжних прав. Зміст суміжних прав.

Тема 22. Право промислової власності

Поняття та джерела права промислової власності. Об'єкти промислової власності. Суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель і промисловий зразок. Поняття та правова охорона комерційного найменування. Поняття та правова охорона торговельної марки. Поняття та правова охорона географічного зазначення. Поняття та правова охорона комерційної таємниці.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ, ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Загальні положення цивільного права, цивільне законодавство.

Система та джерела цивільного права. Цивільні правовідносини.

Суб'єкти і об'єкти цивільних правовідносин

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТОД ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ЯК ГАЛУЗІ ПРАВА

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття публічного та приватного права, їх співвідношення. Цивільне право як приватне право.
2. Предмет та метод цивільного права.
3. Функції цивільного права.
4. Основні принципи цивільного права.
5. Місце цивільного права в системі галузей права.
6. Система цивільного права як галузі права.

Письмове завдання:

Оберіть вірну відповідь. Які з вказаних суспільних відносин регулюються нормами цивільного права і, відповідно, складають його предмет:

1. Відносини між підприємствами, які уклали договір поставки?
2. Відносини між двома громадянами з приводу позики грошей один у одного?
3. Відносини між виконкомом місцевої ради і гр. Петренко В.І. у зв'язку з видачею ордера на квартиру?

4. Відносини між фінансовим органом та підприємцем, що виникають з приводу сплати податків?
5. Відносини між громадянином і банківською установою з приводу відкриття рахунку у банку?
6. Відносини між засновниками товариства з обмеженою відповідальністю та державним реєстратором з приводу реєстрації товариства?
7. Відносини між фізичною особою та сільською радою з приводу виділення земельної ділянки в оренду?
8. Відносини між двома громадянами з приводу купівлі–продажу будинку?
9. Відносини між ТОВ «Мрія» та АТ «Надія» з приводу оренди останнім у товариства складських приміщень?
10. Відносини між автором книги та видавництвом з приводу видання книги?
11. Відносини між акціонерним товариством «Мрія» та фізичною особою з приводу прийняття на роботу?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми, здобувач вищої освіти має виходити з того, що сучасне цивільне право України розвивається як право приватне. Для приватноправових відносин характерним є те, що публічно-правові утворення, зокрема, держава, участі у них не беруть. Невипадково у ч. 2 ст. 1 Цивільного кодексу України визначено, що до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом. Цивільне право, як приватне право надає суб'єктам широкі можливості саморегулювання відносин, що складаються у цій сфері.

Предмет цивільного права становлять суспільні відносини, які регулюються цивільним правом. Предмет цивільного права окреслено в ст. 1 Цивільного кодекса України, яким охоплюються особисті немайнові та майнові відносини.

Під майновими прийнято розуміти суспільні відносини, які виникають з приводу тих матеріальних благ, що мають економічну цінність. Особисті немайнові відносини характеризуються відсутністю економічного змісту й нерозривним зв'язком з учасниками цих відносин. Це відносини з приводу охорони невід'ємних нематеріальних благ (життя, здоров'я, честі, гідності, ділової репутації тощо), а також нематеріальних благ, пов'язаних із результатами творчої та інтелектуальної діяльності людини. Якщо поняття предмета цивільного права пов'язане з питанням про те, які суспільні відносини регулюються цивільним правом, то поняття методу – з питанням про те, яким чином ці суспільні відносини регулюються нормами цивільного права. Предмет безпосередньо пов'язаний із методом, при цьому сутність першого визначає особливості другого. Методом цивільного права є закріплені в його нормах способи та прийоми впливу на майнові та особисті немайнові відносини

Загальнодозвільний порядок реалізації юридично значущої поведінки у цивільному праві заснований на засадах юридичної рівності, диспозитивності та ініціативності. З огляду на це метод цивільного права отримав назву диспозитивного на відміну від методу імперативного (централізованого) – властивого публічному праву, що характеризується такими ознаками, як примус, жорстка ієрархічність суб'єктів відносин, законодавче визначення поведінки й компетенції останніх, їх владних повноважень. Особливості методу цивільно-правового регулювання полягають у рівному правовому становищі учасників цивільних правовідносин. Вказану особливість традиційно визначають терміном «диспозитивність», який означає, що учасники, у встановлених законом межах, самотійно, на власний розсуд визначають характер своїх відносин. Елементами цивільно-правового методу є юридична рівність, диспозитивність сторін у цивільно-правових відносинах, вільне волевиявлення, майнова самотійність. Здобувачі мають проаналізувати відповідні доктринальні

положення, які розкривають сутність та зміст зазначених елементів цивільно-правового методу.

Під функціями цивільного права традиційно розуміють зумовлені предметом правового регулювання, напрями цивільноправового впливу. Здобувач при вивченні данної теми має виходити з того, що в цивілістиці розрізняють: регулятивну, охоронну, компенсаційну, превентивну (виховну, попереджувально-виховну) функції. Здобувач має знати та розуміти сутність та зміст кожної із зазначених функцій.

Під принципами цивільного права розуміють основоположні, керівні засади, на яких здійснюється регулювання цивільно-правових відносин. Здобувач має звернути увагу на те, що у юридичній літературі переважає думка, що поняття «загальні засади цивільного законодавства», деталізоване у ст. 3 ЦК України, та поняття «принципи цивільного права» є тотожними за змістом. Між тим, існує позиція, відповідно до якої, категорії «принципи цивільного права» та «загальні засади цивільного законодавства» не можна ототожнювати, загальні засади законодавства є різновидом принципів цивільного права. Принципи цивільного права відображають найбільш характерні його властивості. Застосування конкретних норм права можливе лише з урахуванням положень, які містять загальні принципи права. Галузеві принципи закріплені у ст. 3 ЦК України: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією та законом; свобода договору; свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; судовий захист цивільного права та інтересу; справедливість, добросовісність та розумність. Принципами цивільного права виступають також: принцип поєднання інтересів особи та суспільства; принцип недопущення здійснення цивільних прав, яке б суперечило їх призначенню тощо.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>
2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева Харків 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>
4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20п%20аво%202%29.pdf>

Додаткова література

1. Кубко А. Є. Завдання держави і приватні інтереси (деякі проблеми балансу і противаг) // Юридична Україна. 2019. № 7 (199). С. 56-65.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короеда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
5. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.

ТЕМА 2. СИСТЕМА ТА ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Джерела цивільного права та їх види.
2. Система цивільного законодавства.
3. Дія цивільного законодавства у часі, просторі і за колом осіб.
4. Застосування цивільного законодавства за аналогією.
5. Значення судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми, здобувач має виходити із загально-теоретичного поняття «джерело права», під яким традиційно розуміють форму вираження правових норм, що мають загальнообов'язкове значення. Отже, під

джерелом цивільного права слід розуміти систему (тобто впорядковану сукупність) офіційно визнаних у державі форм вираження цивільно-правих норм. Здобувач має звернути увагу на положення глави 1 Цивільного кодексу України, яка має назву «Цивільне законодавство України». Зазначена глава закріплює та конкретизує систему джерел цивільного права. Зокрема, до джерел цивільного права належать: загальні засади цивільного законодавства (ст. 3 ЦК), Конституція України (ч. 1 ст. 4 ЦК), акти цивільного законодавства (ст. 4 ЦК), договір (ст. 6 ЦК), звичай (ст. 7 ЦК) та міжнародні договори (ст. 10 ЦК).

Функції принципів цивільного права, як джерел цивільного права, проявляються при їх застосуванні за аналогією права, при тлумаченні законодавства чи договорів. Так, в юриспруденції розроблені способи заповнення прогалин в процесі правозастосування, які отримали назву аналогії закону та аналогії права. Аналогія закону застосовується при регулюванні спірних відносин на основі нормативного акту, що регулює подібні за змістом відносини. Аналогія права застосовується при регулюванні спірних відносин на основі принципів права за відсутності нормативного акту, який регулює подібні відносини, тобто, за неможливості застосування аналогії закону. Система актів цивільного законодавства та певна її правова характеристика закріплена в ст. 4 ЦК України та складається з законів і підзаконних нормативно-правових актів.

Конституція України є основним джерелом цивільного права, що має найвищу юридичну силу.

Цивільний кодекс як джерело цивільного права виступає основним актом цивільного законодавства, який складається із шести книг, поділених на розділи, розділи містять глави, деякі глави – параграфи, і налічує більш ніж 1300 статей. Він вступив у дію 1 січня 2004 року.

Актами цивільного законодавства є також інші закони України, які приймаються відповідно до Конституції України та ЦК України. Ці закони можуть бути як кодифікованими, так і поточними. До кодифікованих належать,

зокрема, Господарський кодекс України, Сімейний кодекс України, Житловий кодекс УРСР, Водний кодекс України, Земельний кодекс України тощо. Зазначені кодифіковані акти належать до спеціальних в регулюванні цивільних відносин. Поточне цивільне законодавство є доволі обширним. Підзаконні нормативно-правові акти мають нижчу юридичну силу, ніж закон, і не повинні суперечити ні Конституції України, ні ЦК, ні іншому закону. Це акти Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правові акти інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим. Такі нормативно-правові акти можуть регулювати цивільні відносини лише в тих межах, у яких це допускається Конституцією України та законом.

Опановуючи питання нормативних актів, як джерел цивільного права, здобувач має звернути увагу на питання дії актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.

Дія в часі – це визначення темпоральних меж застосування норм цивільного законодавства до певних цивільних відносин. Акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли після набрання ними чинності. При цьому, зазвичай, акти цивільного законодавства не мають зворотної дії у часі, але можуть встановлюватися і виключення. Зокрема, ч. 2 ст. 5 ЦК встановлено, що акт цивільного законодавства може мати зворотну дію у часі, якщо він пом'якшує або скасовує цивільну відповідальність. Дія акта цивільного законодавства припиняється: з моменту скасування акта цивільного законодавства у встановленому законному порядку; з моменту закінчення строку дії певного акта цивільного законодавства, якщо цей строк вказаний у ньому; з моменту визнання певного акта неконституційним.

Дія акта цивільного законодавства в часі може бути призупинена.

Дія в просторі – це визначення територіальних меж застосування норм цивільного законодавства до певних цивільних відносин. За загальним правилом

акти цивільного законодавства, діють на всій території України. Разом із тим їх дія може бути обмежена в просторі.

Дія за колом осіб – це здатність акта цивільного законодавства створювати юридичні наслідки для тих чи інших учасників цивільних відносин. За загальним правилом, акти цивільного законодавства поширюються на всіх учасників цивільних відносин, що перебувають на території, в межах якої діє це законодавство. Поряд із цим норми можуть регулювати відносини лише за участі певних учасників. Наприклад, за участі юридичних осіб певних організаційно-правових форм.

Здобувач має звернути увагу на звичаї як джерело цивільного права. Під поняттям «звичай» розуміється певне правило поведінки, яке набуло характеру звичаєвих норм внаслідок того, що певні відносини, які складаються між різними учасниками протягом тривалого часу, сформували певну модель поведінки, що набула характеру усталеної. Для того, щоб звичай набув правового значення, він має отримати офіційне схвалення державою або шляхом безпосередньої вказівки закону, або у судовому порядку шляхом визнання їх загальнообов'язкового застосування до певних відносин. Так, ЦК встановлює такі види звичаїв: звичай національної меншини (ст. 28); звичай ділового обороту (ст.ст. 213, 526, 529, 531, 532, 538, 539, 613 тощо); місцевий звичай (ст. 333); звичай з приводу використання товару (ст. 673). Також звичаї ділового обороту зафіксовано в актах міжнародної уніфікації, які можуть застосовуватися в Україні, зокрема, у Принципах міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА, Офіційних правилах тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (Правила «Інкотермс»).

Відповідно до ст. 10 ЦК міжнародний договір визнається джерелом цивільного права. Міжнародний договір – це укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права документ (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо), згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. На сьогоднішній день Україна є учасницею

багатьох міжнародних договорів, які регулюють цивільні відносини, як двосторонніх, так і багатосторонніх. З окремим міжнародними договорами ми будемо знайомитися надалі при вивченні окремих інститутів цивільного права. Але, слід звернути увагу на те, що застосування положень міжнародних договорів має певні особливості. Так, відповідно до ч. 2 ст. 10 ЦК України, якщо у чинному міжнародному договорі України, укладеному у встановленому законом порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України.

Відповідно до положень глави 1 ЦК України система джерел має вичерпний, закритий характер, і судова практика як джерело регулювання цивільних відносин не вказана. Проте, судова практика відіграє важливу роль в регулюванні цивільних відносин. Зокрема, відповідно до ст. 13 Закону України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII «Про судоустрій та статус суддів», висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Також висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права.

Здобувач має розуміти, що цивільне право, як і будь-яка інша самостійна галузь права, має свою організаційно-технічну побудову, яка пов'язує усі правові норми в певному порядку. При цьому систему права не слід ототожнювати із системою законодавства. Ці поняття співвідносяться між собою як зміст та форма. Система права – це внутрішня побудова права, а система законодавства – це зовнішня форма вираження та закріплення нормативного матеріалу, сукупність правових джерел. До елементів системи цивільного права належать: норми цивільного права, інститути, підгалузі, які об'єднуються в галузь, а окремі інститути можуть складатися їх декілької субінститутів.

Здобувач має звернути увагу на те, що цивільне право України будується за пандектною системою та структурно складається з двох частин: загальні положення та спеціальні. Загальна частина включає норми про суб'єктів та об'єктів цивільних прав, правочини, представництво і довіреність, позовну давність тощо. Спеціальну частину утворюють норми про особисті немайнові права, речове право, право інтелектуальної власності, зобов'язальне право, спадкове право.

Таким чином, цивільне право – це галузь права, яка на приватноправових засадах юридичної рівності, диспозитивності регулює майнові та особисті немайнові відносини з метою задоволення інтересів учасників цивільних правовідносин.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти:

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 р. № 1618–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
5. Про правонаступництво України : закон України від 12.09.1991 р. № 1543–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>
6. Про міжнародні договори України : закон України від 29.06.2004 р. № 1906–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
7. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР : Постанова Верховної Ради України від 12.09.1991 р. №1545–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1545-12#Text>

8. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно–правових актів та набрання ними чинності : указ Президента України від 10.06.1997 р. № 503/97. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text>

Акти органів судової влади

1. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95#Text>.

2. Постанова Верховного суду України від 15.04.2015 р. у справі № 3-39Гс15, ЄДРСРУ № 43675390. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/43675390>

3. Про судові рішення у цивільній справі:Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 року № 14. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/312521___312586

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL:

https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

Додаткова література

1. Орзіх В. М. Поняття аналогії закону й аналогії права в цивільному праві України. // Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО. Випуск 54. 2019. С. 83-86. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31554/1pdf>

2. Труба В. І. (у спів. з Морозовою С. Є.). Теоретичні передумови рекодифікації приватного законодавства України. Правова держава. 2020. № 38: До 155-річчя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. С. 86-91. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/28147>

3. Труба В. І. Цивільний кодекс України та Господарський кодекс України: проблеми систематизації. Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28 лютого 2020 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін, Асоц. цивілістів України. Харків : Право, 2020. С. 53-57. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/34670>

ТЕМА 3. ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин.

2. Елементи цивільних правовідносин.
3. Класифікація цивільних правовідносин.
4. Юридичні факти: поняття, класифікація.

Письмове завдання :

Розв'язати задачу.

Громадянин Пухов уклав договір купівлі-продажу від імені свого 3-х літнього сина. Згідно із змістом договору його син придбав на праві приватної власності 1/2 частини будинку.

Які правовідносини виникли? Визначте суб'єктів, об'єкт, зміст та підставу виникнення правовідносин.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми, здобувач має виходити із розуміння цивільних правовідносин, як врегульованих нормами цивільного законодавства особистих немайнових та майнових відносин, що виникають між самостійними і юридично рівними суб'єктами, наділеними суб'єктивними правами та обов'язками.

Цивільні правовідносини мають певну структуру. Складові частини цієї структури називають елементами, а саме – суб'єкт; об'єкт; зміст цивільних правовідносин.

Здобувач має звернути увагу на те, що правовий вплив через конструкцію цивільних правовідносин починається з визначення у нормі кола учасників цивільних правовідносин. Далі – які блага (об'єкти) можуть бути мотивом вступу учасників у певний зв'язок, що підпадає під цивільно-правове регулювання. Зрештою норма визначає які права та обов'язки (зміст правовідношення) виникатимуть в учасників, якщо такий зв'язок набуде якості саме цивільного правовідношення. Втім, цивільні права та обов'язки в учасників виникнуть лише через наявність певної життєвої обставини, тобто юридичного факту.

Юридичні факти – це явища реальної дійсності, з якими норми цивільного права пов’язують виникнення і припинення цивільних прав та обов’язків. Серед юридичних фактів ст. 11 ЦК України називає: правочини, у тому числі й договори; факти створення літературних, художніх творів та інших результатів інтелектуальної творчої діяльності; завдання майнової чи моральної шкоди; безпосередньо акти цивільного законодавства, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування; рішення суду; настання або ненастання певної події. Здобувач має звернути увагу, що наведений у ст. 11 ЦК України перелік юридичних фактів є невичерпним.

Здобувач має звернути увагу на теоретичні положення щодо класифікації юридичних фактів у цивільному праві. Залежно від впливу учасників на перебіг юридичних фактів вони поділяються на дії та події. Під діями розуміють явища навколишнього світу, які виникають по волі людей. Дії можуть бути: правомірні (заповіт, договір дарування) та неправомірні (завдання шкоди). Правомірні дії поділяються на: юридичні вчинки (створення твору літератури, що є підставою для виникнення в автора твору авторського права); юридичні акти (акти органів місцевого самоврядування); правочини (вольові дії особи, спрямовані на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов’язків). Події теж поділяються на абсолютні й відносні. Абсолютні події ніяким чином не пов’язані з волею людей (землетруси, повені тощо). Виникнення відносних подій тим чи іншим чином пов’язане з волевиявленням людей (насильницька смерть, навмисне підпалення будівлі, наслідком чого стала пожежа). Залежно від правових наслідків, юридичні факти бувають правовстановлюючими (укладення договору), правозмінюючими (досягнення особою 14-річного віку, зміна умов договору), правоприпиняючими (смерть людини, припинення юридичної особи). Може бути й інша класифікація юридичних фактів, але запропонований поділ є найбільш відомим і загальноприйнятим.

Більш детальна характеристика цивільних правовідносин може відбутися через розгляд специфіки їх складових частин, тобто елементів. Учасниками цивільних правовідносин є фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права.

Право- та дієздатність є складовими правосуб'єктності, тобто категорії, яка вказує на здатність особи бути суб'єктом цивільних правовідносин.

Здобувач має знати, що об'єктами цивільних правовідносин називають усе те, з приводу чого ці відносини виникають. Стаття 177 ЦК України дає приблизний перелік матеріальних і нематеріальних благ як об'єктів цивільних прав. Серед них: речі, гроші та цінні папери, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація. Об'єкти цивільних правовідносин прийнято класифікувати, виходячи із їх сутнісної характеристики на: 1) майнові блага (майно) та 2) особисті немайнові блага. Більш детально питання об'єктів цивільних правовідносин буде розглядатися далі в рамках спеціальної теми.

Зміст цивільних правовідносин складають суб'єктивні права та суб'єктивні обов'язки учасників. Суб'єктивне право – це визначена нормою міра можливої (дозволеної) поведінки суб'єкта цивільних правовідносин. Суб'єктивний обов'язок – це визначена нормою міра належної (обов'язкової) поведінки суб'єкта.

Цивільні правовідносини поділяються на види залежно від багатьох ознак. Так, залежно від об'єктів цивільних правовідносин вони можуть бути особистими немайновими, майновими й такими, що виникають у сфері інтелектуальної діяльності. Такий поділ цивільних правовідносин має практичне значення при визначенні способу захисту порушених суб'єктивних прав, що становлять зміст правовідносин, що виникли. Порушення майнового права може спричинити відшкодування збитків, особистого права – застосування засобів немайнового характеру (визнання авторства, публічне спростування тощо). За

характером взаємозв'язку правомочного та зобов'язаного суб'єкта або, інакше кажучи, за ступенем визначеності кількості правомочних та зобов'язаних суб'єктів можна поділити цивільні правовідносини на абсолютні та відносні. За способом задоволення інтересів уповноваженої особи розрізняються речові й зобов'язальні правовідносини. За розподілом прав та обов'язків між учасниками правовідносини поділяються на прості й складні. Здобувач має знати сутність зазначених видів цивільних правовідносин та має характеризувати їх із застосуванням прикладів.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>
2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>
4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац.. ун-т ім.

Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL:
https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL:
<http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

Додаткова література

1. Гуйван П. Юридичні факти і цивільно-правові строки: порівняльна характеристика// Юридичний вісник, 2022 р. № 2. URL:
http://yurvisnyk.in.ua/v2_2022/4.pdf
2. Коструба А., Хоменко М. Генеза вчення про юридичні факти у науці цивільного права // Право України. 2019. № 1. С. 167-185.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Корєда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
6. Павлюк Н. М. Правова природа та поняття цивільних правовідносин: загальнотеоретичне дослідження / Юридичний науковий електронний журнал. 2022 р. № 3. URL: http://lsej.org.ua/3_2022/21.pdf
7. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.
8. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата

юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL:
<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

ТЕМА 4. ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Поняття та обсяг цивільної правоздатності фізичної особи.
2. Ім'я та місце проживання фізичної особи.
3. Акти цивільного стану.
4. Поняття, зміст та види цивільної дієздатності фізичної особи.
5. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи : підстави, порядок та правові наслідки.
6. Визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу.

На день народження 16-річному Богдану сестра Оксана подарувала мотоцикл «Musstang MT250-10B». Через деякий час Богдан обміняв подарований мотоцикл «Musstang MT250–10B» на iPhone 11 pro max у свого друга Івана. Через 5 днів Богдан загубив iPhone. Мати Богдана звернулась до Івана з вимогою про повернення мотоциклу «Musstang MT250–10B», на що одержала відмову, після чого звернулася з позовом до суду про витребування мотоциклу «Musstang MT250-10B».

Дайте юридичну оцінку діям учасників відносин. Яке рішення повинен постановити суд?

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою : підстави, порядок та правові наслідки.
2. Підстави, порядок та правові наслідки оголошення фізичної особи померлою.
3. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою.
4. Опіка та піклування.
5. Правовий статус фізичної особи-підприємця.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу.

Головний інженер заводу В. Тернер під час відпустки перебував на судні «Чорна перлина», яке здійснювало маршрут «Стамбул-Одеса» через Чорне море. Його бачили на судні 21 червня 2017 року, а вранці в каюті пасажир В. Тернера не було. Капітан судна, при підході до порту «Одеса» зробив заяву про те, що в ніч з 21 на 22 червня 2017 року, коли зник пасажир Тернер, був шторм. Дружина Тернера 22 жовтня 2017 року звернулася до суду із заявою про встановлення факту смерті її чоловіка, оскільки їй та її дітям повинна бути призначена пенсія у випадку втрати годувальника. Чи правомірні вимоги дружини Тернера? Відповідь аргументуйте.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми, здобувач має звернути увагу на те, що у ЦК України застосовується термін «фізична особа», який вживається в усіх європейських системах і більше відповідає сутності цієї правової категорії. Здобувач має звернути увагу на визначення поняття фізичної особи якою відповідно ст. 24 ЦК України є людина, що виступає як учасник цивільних

відносин. Фізичними особами є громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства. Варто зазначити й важливий для цивільного права поділ фізичних осіб на повнолітніх – які досягли 18 років; неповнолітніх – віком з 14 до 18 років, та малолітніх – до 14 років.

Далі необхідно встановити, якими юридичними властивостями мають бути наділені фізичні особи для того, щоб мати цивільного права та виконувати обов'язки. Це цивільна правосуб'єктність фізичних осіб визнається рівною мірою за всіма особами, можливість мати цивільні права та обов'язки та своїми діями створювати їх для себе.

Істотне значення для реалізації цивільних прав та обов'язків фізичної особи мають засоби її індивідуалізації, серед яких ім'я фізичної особи та місце проживання фізичної особи. Індивідуалізація фізичної особи як учасника цивільних правовідносин забезпечується передусім, її ім'ям. Адже фізична особа набуває прав та обов'язків і здійснює їх під своїм ім'ям (ч. 1 ст. 28 ЦК). Навіть у тих випадках, коли особа здійснює свої права через інших осіб (представників), наслідки (суб'єктивні права та юридичні обов'язки) настають для певної конкретної фізичної особи. Ім'я фізичної особи, яка є громадянином України, складається із прізвища, власного імені та по батькові, якщо інше не впливає із закону або звичаю національної меншини, до якої вона належить. При здійсненні окремих цивільних прав фізична особа відповідно до закону може використовувати псевдонім (вигадане ім'я) або діяти без зазначення імені. Зокрема, таке право належить автору або виконавцю твору. У разі зміни імені фізична особа повинна повідомити про це своїх боржників та кредиторів.

Здобувач має розглянути відповідні положення законодавства, а також доктринальні положення, які характеризують цивільну правосуб'єктність фізичної особи, яка охоплює собою цивільну правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. Особливо уважно слід розглянути положення законодавства щодо цивільної дієздатності фізичної особи як здатності своїми діями набувати собі цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатності своїми діями

створювати собі цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання. Цивільною дієздатністю наділена фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними; обсяг цивільної дієздатності залежить від віку та психічного здоров'я фізичної особи. Виходячи з вищенаведеного, у ЦК України проведено розмежування окремих видів цивільної дієздатності: повної, неповної, часткової, обмеженої, а також передбачена можливість за певних підстав визнати фізичну особу в судовому порядку недієздатною. При вивченні цієї теми здобувач має проаналізувати відповідні положення Глави 4 ЦК України, в яких закріплюється обсяг дієздатності малолітніх та неповнолітніх осіб, осіб, що обмежені судом в дієздатності, та на правові наслідки перевищення такими особами меж обсягу дієздатності. Як самостійну категорію необхідно розглянути поняття дрібного побутового правочину.

Здобувач має звернути увагу на положення ЦК України щодо можливості емансипації неповнолітньої особи – тобто визнання за нею дієздатності у повному обсягу, що можливо за рішенням органу опіки та піклування або суду, якщо для цього є підстави, визначені законом.

Необхідними складовими інституту цивільної правосуб'єктності фізичної особи є норми, що визначають підстави, порядок та юридичні наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення померлою.

Розкриття елементів цивільної правосуб'єктності фізичної особи потребує також з'ясування питань щодо актів цивільного стану, якими відповідно до ст. 49 ЦК України є події та дії, які нерозривно пов'язані з особою і започатковують, змінюють, доповнюють, припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків. Закон відносить до актів цивільного стану: народження дитини, встановлення її походження, набуття громадянства, вихід з громадянства та його втрату, досягнення відповідного віку, надання повної дієздатності, обмеження у дієздатності, визнання особи недієздатною, укладення шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення, зміну імені, інвалідність, смерть тощо.

В рамках зазначеної теми здобувач має розглянути основні положення, які характеризують інститут опіки та піклування. Здобувач має звернути увагу на те, що опіка це комплексний інститут, і у випадках, встановлених законом, опіка може встановлюватися також над майном фізичної особи. Передбачено встановлення опіки: – над майном особи, яка визнана безвісно відсутньою; – над майном особи, зниклої безвісти; – над майном особи, над якою встановлено опіку чи піклування, що знаходиться в іншій місцевості. Здобувач має виходити з того, що опіка та піклування – це система відносин, спрямованих на забезпечення особам, які за віком або за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки, належних умов для життя та виховання, захисту їх прав та інтересів. Опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними. Опікуни замінюють собою особистість підопічного у правовідносинах та діють від його імені, є його законними представниками. Піклування встановлюється над неповнолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена. Піклувальники на відміну від опікунів лише доповнюють дієздатність підопічних, якої не вистачає. Вони діють не замість підопічного, а разом із ним. Тому піклувальники не вчиняють юридичних дій замість підопічних, а надають підопічним згоду або дозвіл на вчинення правочинів і сприяють їм у здійсненні прав та виконанні обов'язків. Отже, піклувальник не є законним представником свого підопічного при вчиненні ним правочинів, хоча згода його на вчинення цих правочинів є необхідною.

Здобувач має проаналізувати відповідні положення законодавства, які закріплюють порядок встановлення опіки (піклування), та має розрізняти в яких випадках опіка та піклування встановлюється судом, а в яких органом опіки та піклування. Також здобувач має ознайомитися в положеннями Цивільного та Сімейного кодексів, які закріплюють права та обов'язки опікунів та піклувальників становлять зміст правовідносин з опіки (піклування).

Здобувач має проаналізувати відповідні положення законодавства, які закріплюють вимоги до особи, яка має право на здійснення підприємницької діяльності, не забороненої законом. Таке право має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Далі доцільно визначити умови здійснення фізичною особою права на підприємницьку діяльність, зокрема порядок державної реєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. (з останніми змінами). При цьому основна увага має бути сконцентрована на питаннях: які органи проводять державну реєстрацію, які документи та в якому порядку має надати фізична особа для державної реєстрації її як суб'єкта підприємницької діяльності; які основні права фізичної особи, що має намір здійснювати підприємництво, які обов'язки державного реєстратора, які умови внесення до єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації фізичної особи – підприємця; який строк ведення державної реєстрації та видачі свідоцтва; які підстави для відмови у державній реєстрації; які наслідки настають, якщо особа розпочала підприємницьку діяльність без державної реєстрації; які нормативно-правові акти застосовуються щодо підприємницької діяльності фізичних осіб. Для більш докладного розгляду теми необхідно звернутися також до положень Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р., який, зокрема, визначає основні засади підприємницької діяльності.

Важливе значення для розкриття теми мають встановлені законом обмеження щодо можливості здійснення підприємницької діяльності певними категоріями осіб. Для цього здобувачу необхідно звернутися, зокрема, до положень законів України: «Про статус народного депутата» від 17 листопада 1992 р.; «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 р.; «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 р.; «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р.; «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р.; «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. тощо.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–III.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 р. № 1618–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Кодекс України з процедур банкрутства : закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
6. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 р. № 2505-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : закон України від 15.05.2003 р. № 755–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
8. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : закон України від 01.07.2010 р. № 2398–VI. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
9. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
10. Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Міністерства юстиції України від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text>

Акти органів судової влади

1. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72#Text>
2. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95#Text>
3. Про практику розгляду судами справ про встановлення неправильності запису в актах громадянського стану : постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.07.1995 р. № 12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-95#Text>
4. Про застосування судами деяких норм Кодексу про шлюб та сім'ю України : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.1998 р. № 16. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016700-98#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>
2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>
4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац.. ун-т ім.

Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL:
https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL:
<http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

Додаткова література

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короса С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.

3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.

4. Сліпченко С. О. Ім'я фізичної особи та його місце в системі об'єктів цивільного права // Форум права. 2014. № 3. С. 352–355. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_59.pdf.

5. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.

6. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL:
<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

7. Цивільний кодекс : наук.-практ. комент. : у 6 т. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. Т 2: Об'єкти. Правочини. Представництво.

Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи.
523 с.

ТЕМА 5. ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки юридичної особи.
2. Класифікація юридичних осіб.
3. Особливості правосуб'єктності юридичної особи.
4. Індивідуалізація юридичної особи.
5. Філії та представництва юридичної особи.
6. Способи створення юридичних осіб.
7. Порядок державної реєстрації юридичної особи.
8. Порядок та форми припинення діяльності юридичної особи.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

А. та Б., які постійно проживають у с. Маяки Біляївського р-ну Одеської області, вирішили створити товариство з обмеженою відповідальністю і подали державному реєстратору Біляївської районної державної адміністрації документи на проведення державної реєстрації. Через 7 робочих днів після надходження цих документів А. та Б. одержали від державного реєстратора повідомлення про відмову у проведенні державної реєстрації, де зазначалися такі підстави для відмови:

— місцезнаходження ТЗОВ визначено: м. Рені, вул. Дунайська, 188, а тому для здійснення його державної реєстрації слід звертатися у виконавчий комітет Ренійської міської ради;

- не подано бізнес-план, а тому державний реєстратор не має змоги визначити доцільність створення такого ТзОВ;
- окремі види діяльності, визначені у статуті, за законом підлягають ліцензуванню, а відтак, потрібно також подати ліцензії на право здійснення таких видів діяльності;
- статут подано в одному примірнику, підписи учасників не засвідчені нотаріально, статут не погоджено з юридичним відділом Біляївської районної державної адміністрації;
- документи на проведення державної реєстрації надіслані поштою, а не подані особисто;
- один з учасників – Б. – є неповнолітнім.

Проаналізуйте правомірність кожної із перерахованих підстав відмови. Чи були допущені порушення з боку державного реєстратора?

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Правовий статус, види та ознаки підприємницьких товариств.
2. Правовий статус господарських товариств.
3. Правовий статус, види та ознаки непідприємницьких товариств.
4. Правовий статус об'єднань громадян (релігійні організації, громадські організації, політичні партії, благодійні організації).

Письмове завдання:

Скласти таблицю організаційно-правових форм юридичних осіб приватного права.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми, здобувач має виходити з того, що юридична особа є самостійним суб'єктом правовідносин і існує незалежно від фізичних

осіб, які її утворили. Починати вивчення потрібно із з'ясування поняття юридичної особи, якою визнається організація, створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна, яка наділяється правоздатністю і може від свого імені набувати майнових та особистих немайнових прав і нести обов'язки, бути позивачем та відповідачем у суді (ст. 80 ЦК України). Здобувач має визначити основні ознаки, якими характеризується юридична особа як суб'єкт цивільного права.

Юридична особа наділена певними засобами індивідуалізації, яка означає виділення конкретної юридичної особи з-посеред усіх інших організацій, здійснюється шляхом визначення місцезнаходження та присвоєння найменування. Серед засобів індивідуалізації юридичної особи передусім треба виділити найменування, а для підприємницьких товариств – комерційне (фірмове) найменування (фірму) та місцезнаходження юридичної особи (ст. 93 ЦК).

Особливої уваги заслуговує також проблема наділення юридичної особи цивільною правосуб'єктністю. Остання розглядається як здатність мати цивільні права та обов'язки та набувати їх для себе своїми діями, тобто правоздатністю та дієздатністю. При цьому надзвичайно важливо запам'ятати, що з моменту введення в дію чинного ЦК України юридична особа наділяється загальною правоздатністю, тобто вона здатна мати такі самі цивільні права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати тільки людині; для здійснення окремих видів діяльності, перелік яких визначається законом, юридична особа має одержати спеціальний дозвіл (ліцензію).

Вивчаючи питання про набуття і здійснення цивільних прав та обов'язків юридичної особи, які реалізуються за допомогою органів юридичних осіб, здобувач має визначити види органів юридичних осіб, насамперед ті, які виділяє ЦК України: загальні збори, виконавчі органи, наглядові ради. Слід мати на увазі, що в окремих видах юридичних осіб органами управління можуть бути учасники юридичної особи (повне та командитне товариство).

Передумовою створення юридичної особи має бути волевиявлення особи (осіб), яке повинно відповідати вимогам, передбаченим законом щодо суб'єкта, змісту та форми. Суб'єктом створення юридичної особи можуть бути фізичні особи, юридичні особи, незалежно від приналежності до іноземної держави, а також держава, відповідні державні органи. Здобувач має звернути увагу на перелік установчих документів, який відрізняється в залежності від організаційно-правової форми юридичної особи. Так, установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлене законом; товариство, створене однією особою, діє на підставі статуту, затвердженого цією особою. Установа створюється на підставі індивідуального або спільного установчого акта, складеного засновником (засновниками). Деякі юридичні особи діють на підставі положення – документа, що затверджується засновником, або на підставі загального положення про організації даного виду, або на підставі загального статуту громадського об'єднання та ін.

Юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації, а саме з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації юридичної особи. До змісту установчих документів цивільним законодавством встановлені певні вимоги (ст. 88 ЦК). Прийнято виділяти такі основні способи утворення юридичних осіб: розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний і договірний. Розпорядчий полягає в тому, що власник або уповноважений ним орган приймає рішення про створення юридичної особи та затверджує установчі документи про неї. Нормативно-явочний полягає в тому, що порядок створення юридичної особи передбачено нормативним актом. Саме прийняття такого акта означає надання дозволу державою для виникнення такої організації. Зрозуміло, що прийняття самого акта не призводить до автоматичного утворення того чи іншого виду юридичної особи в цьому випадку обов'язковою має бути ініціатива осіб на створення, їх волевиявлення, спільна мета та проведена реєстрація юридичної

особи у відповідному органі. Цей порядок утворення поширюється на кооперативи, об'єднання громадян тощо. Дозвільний порядок передбачає, що однією з необхідних умов для створення є дозвіл відповідного органу чи підприємства. Договірний порядок передбачає створення юридичної особи шляхом укладення засновницького договору громадянами чи організаціями, що добровільно об'єднуються для досягнення певної мети. В такому порядку створюються господарські товариства.

Здобувач має звернути увагу на те, що іноді створення юридичної особи відбувається внаслідок поєднання відразу кількох названих способів; а для створення юридичних осіб, діяльність яких відповідно до установчих документів пов'язана з громадською безпекою, забезпеченням правопорядку, грошово-кредитним обігом, охороною здоров'я громадян, одержанням освіти тощо необхідним є одержання дозволу від відповідних державних органів.

Питання про видовий поділ юридичних осіб доцільно вивчати на основі законодавчих та доктринальних положень, які характеризують види юридичних осіб за різними класифікаційними ознаками. Зокрема, розрізняють юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права, приватні та державні, спільні, з участю іноземних засновників, іноземні, міжнародні організації та об'єднання.

Відповідно до законодавства України юридичні особи можна поділити на види за певними критеріями:

1) залежно від порядку створення на:

– юридичні особи приватного права (створюються за ініціативою фізичних осіб на підставі правочину з метою участі в різного роду правовідносинах та діють на підставі установчих документів, а у випадках визначених законом на підставі модельного статуту та підлягають державній реєстрації;
– юридичні особи публічного права — (створюються розпорядчим актом Президента України, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування);

2) залежно від форми створення юридичної особи на:

- товариство (організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві);
- установа (організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна).

3) залежно від мети діяльності на:

- підприємницькі товариства (товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як господарські товариства або виробничі кооперативи;
- непідприємницькі товариства (товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками), зокрема, споживчий кооператив, об'єднання громадян тощо.

4) залежно від форм власності на:

- приватні (діють на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання);
- державні (основане на державній власності, в тому числі казенне підприємство);
- комунальні (основані на власності відповідних територіальних громад або на власності відповідних органів місцевого самоврядування);
- змішані або спільні підприємства (основані на базі об'єднання майна різних власників (на власності юридичних осіб, фізичних осіб, держав).

5) залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні на:

- унітарні (створюються одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації

та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника;

– корпоративні (утворюються, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діють на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства). Наприклад, кооперативні підприємства, господарські товариства тощо.

На засадах добровільного об'єднання своєї виробничої, наукової, комерційної та інших видів діяльності юридичні особи, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству, мають право об'єднуватися в: асоціацію, корпорацію, консорціум, концерн та інші об'єднання, створені за галузевим, територіальним або іншим принципами.

Здобувач має звернути увагу на питання припинення юридичної особи під яким слід розуміти припинення існування юридичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин. Юридична особа припиняє свою правосуб'єктність з дня внесення до Єдиного державного реєстру запису про її припинення. Виходячи зі ст. 104 ЦК, можна виділити два способи 1) припинення в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення); 2) ліквідація. У разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників. 1) злиття – це спосіб припинення кількох юридичних осіб, коли їх майно, права та обов'язки переходять до новоствореної юридичної особи – правонаступника. 2) приєднання – це спосіб припинення однієї чи кількох юридичних осіб майно, права та обов'язки яких переходять до іншої юридичної особи правонаступника; 3) поділу – це спосіб припинення однієї юридичної особи майно, права та обов'язки якої переходять до кількох юридичних осіб- правонаступників відповідно до розпорядчого балансу; 4)

перетворення – це спосіб припинення однієї юридичної особи, коли її майно, права та обов’язки переходять до новоствореної юридичної особи- правонаступника. На відміну від реорганізації, при ліквідації правонаступництво відсутнє. Здобувач має звернути увагу на те, що ЦК України передбачає добровільну (за рішенням учасників або органу юридичної особи) та примусову ліквідацію (за рішенням суду). Здобувач має проаналізувати відповідні положення законодавства, зокрема Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Кодекс України з процедур банкрутства, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» тощо, в яких визначаються підстави та порядок ліквідації юридичних осіб.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Кодекс України з процедур банкрутства : закон України від 18.10.2018 р. № 2597–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
5. Про свободу совісті та релігійні організації : закон України від 23.04.1991 р. № 987–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
6. Про господарські товариства : закон України від 19.09.1991 р. № 1576–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
7. Про споживчу кооперацію : закон України від 10.04.1992 р. № 2265–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text>
8. Про захист економічної конкуренції : закон України від 11.01.2001 р. № 2210–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>

9. Про політичні партії в Україні: закон України від 05.04.2001 р. № 2365–III.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
10. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : закон України від 15.05.2003 р. № 755–IV. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
11. Про кооперацію : закон України від 10.07.2003 р. № 1087–IV. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>
12. Про акціонерні товариства : закон України від 27.07.2022 р. №. 2465-IX
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>
13. Про громадські об'єднання : закон України від 22.03.2012 р. № 4572–VI.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
14. Про благодійну діяльність та благодійні організації : закон України від
05.07.2012 р. № 5073–VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
15. Про ліцензування видів господарської діяльності : закон України від
02.03.2015 р. № 222–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
16. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : закон
України від 06.02.2018 р. № 2275–VIII. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL:
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>
2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20п%20аво%202%29.pdf>

Додаткова література

1. Жорнокуй Ю. М. Проблемні питання застосування конструкції «юридична особа публічного права» // Право та інновації. 2016. № 4. С. 41–48.

2. Зеліско А. Підприємницькі юридичні особи: термінологічний аналіз // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 4. С. 19-24. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/04/4.pdf>

3. Кочин В. Правова сутність юридичної особи // Юридична Україна. 2013. № 5. С. 43–48. URL : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr>

4. Кочин В.В. Непідприємницькі товариства як юридичні особи приватного права : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені Ф.Г. Бурчака НАП рН України, 2013. 200 с.

5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короса С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.

6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.

7. Спасибо-Фатєєва І.В. Юридичні особи за цивільним кодексом України // Приватне право. 2013. № 2. С. 62–70.
8. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.

ТЕМА 6. ДЕРЖАВА УКРАЇНА, ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Цивільна правосуб'єктність держави.
2. Правові форми участі держави у цивільних правовідносинах.
3. Держава як суб'єкт зобов'язальних правовідносин.
4. Цивільна правосуб'єктність територіальних громад.
5. Правові форми участі територіальних громад у цивільних правовідносинах.
6. Територіальна громада як суб'єкт зобов'язальних правовідносин.

Письмове завдання:

1. Дати порівняльну характеристику участі держави та територіальної громади у цивільних правовідносинах. Дані оформити у вигляді таблиці, яка представлена нижче.

Форма участі у цивільних правовідносинах	Держава як суб'єкт цивільних правовідносин	Територіальна громада як суб'єкт цивільних правовідносин
Створення юридичних осіб		
Участь у речових правовідносинах		
Здійснення повноважень у відносинах власності		
Участь у спадкових правовідносинах		
Участь у зобов'язальних правовідносинах		

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Пристаюючи до вивчення теми, здобувач має виходити із того, що окрім фізичних та юридичних осіб, учасниками цивільних правовідносин можуть бути держава, АРК, територіальні громади. Здобувач має звернути увагу на особливий характер держави Україна як суб'єкта цивільного права. Ця особливість виявляється в тому, що держава визначає правовий статус інших суб'єктів цивільного права: фізичних осіб, юридичних осіб, територіальних громад і в тому числі свій власний статус шляхом прийняття нормативно-правових актів.

Держава діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин. Ст. 167 ЦК України визначає правові форми участі держави у цивільних правовідносинах. Однією з правових форм участі держави у цивільних відносинах є створення юридичних осіб публічного права, а саме: державних підприємств, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я тощо, у випадках та в порядку, встановлених Конституцією та законом. Рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію підприємств і організацій, заснованих на державній власності, приймають суб'єкти управління об'єктами державної власності в межах повноважень визначених Законом України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 р. Держава також може створювати юридичні особи приватного права (підприємницькі товариства тощо), брати участь в їх діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом.

Держава може реалізовувати свою цивільну правосуб'єктність, вступаючи в різноманітні цивільні правовідносини, зокрема, речові, зобов'язальні. Так, держава бере участь у відносинах власності та інших речових правовідносинах, є суб'єктом цивільних відносин у питаннях набуття права власності на скарб, що є пам'яткою історії та культури (ст. 343), реквізиції (ст. 353), конфіскації (ст. 354 ЦК). Держава є суб'єктом зобов'язальних правовідносин: договірних (договір

банківського вкладу, кредитний договір тощо), недоговірних (обов'язок держави відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину – ст. 1207 ЦК). Держава може виступати суб'єктом цивільного права зі спадкових відносин.

Здобувач має звернути увагу на те, що держава здійснює своє вільне волевиявлення при вступі в цивільні правовідносини через органи державної влади у межах їхньої компетенції, встановленої законом. Від імені держави в цивільних відносинах беруть участь міністерства, державні комітети, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, місцеві державні адміністрації, територіальні органи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а також інші уповноважені державою органи. Зазначені органи державної влади повинні діяти в межах своєї компетенції, встановленої законодавством, зокрема, Законом України «Про місцеві державні адміністрації», Законом України «Про управління об'єктами державної власності», Тимчасовим положенням про Фонд державного майна України, затвердженого постановою ВР України та ін.

Держава відповідає за своїми зобов'язаннями своїм майном, крім майна, на яке відповідно до закону не може бути звернено стягнення. Вона не відповідає за зобов'язаннями створених нею юридичних осіб, крім випадків, встановлених законом, а юридичні особи, створені державою, не відповідають за зобов'язаннями держави. Також здобувач має звернути вагу на те, що державою відшкодовується у повному обсязі шкода, завдана особі, яка без відповідних повноважень рятувала здоров'я та життя фізичної особи від реальної загрози для неї (ст. 1161); шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність (ст. 1162 ЦК). У разі прийняття закону, що припиняє право власності на певне майно, шкода, завдана власникові такого майна, відшкодовується державою у повному обсязі (ст. 1170 ЦК). Шкода, завдана фізичній особі внаслідок її незаконного засудження,

незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, відшкодовується державою у повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду (ст. 1176 ЦК). Державою відшкодовується майнова шкода, завдана майну фізичної особи внаслідок злочину, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною (ст. 1177 ЦК).

Держава відповідає за свої зобов'язання, що виникають під час розміщення, обігу цінних паперів і провадження професійної діяльності на фондовому ринку.

Територіальні громади є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень, а отже, саме територіальна громада є первинним учасником цивільних відносин. Територіальні громади здійснюють свою діяльність на основі Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування» та інших нормативно-правових актів. Законодавець у ст. 167 ЦК України визначив правові форми участі територіальних громад у цивільних правовідносинах. Вони діють у цих правовідносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин. Територіальні громади набувають і здійснюють цивільні права та обов'язки через органи місцевого самоврядування у межах їх компетенції, встановленої законом.

Органи місцевого самоврядування є учасниками відносин власності щодо майна яке перебуває у їх власності. До їх компетенції належать повноваження використання коштів відповідних місцевих бюджетів. Законодавство України не містить вичерпний перелік участі територіальної громади в цивільних відносинах. Однак, виходячи з того, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, які є у

власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також їхньої спільної власності, що перебуває в управлінні районних і обласних рад (ст. 142 Конституції, ст. 16 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»), територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності (ст. 143 Конституції). Можна виділити такі групи цивільних відносин, учасниками яких є територіальні громади: майнові відносини, (відносини власності, відносини зобов'язально-правового характеру (договірні, недоговірні – які виникають з факту заподіяння шкоди)), особисті немайнові відносини.

Територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, частка в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження.

Територіальні громади набувають права власності на відумерлу спадщину за місцем відкриття спадщини у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини. Органи місцевого самоврядування є суб'єктом немайнових відносин. Територіальні громади мають право на захист ділової репутації, є учасниками інформаційних відносин тощо. В процесі участі в цивільному обігу органи місцевого самоврядування набувають зобов'язальних прав та обов'язків. Територіальні громади можуть укладати цивільно–правові договори. Крім цього органи місцевого самоврядування несуть самостійну майнову відповідальність за шкоду завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю зазначених органів (в т. ч. в нормативній сфері) та їх посадових і службових осіб при

здійсненні ними своїх повноважень. За вказані дії органи місцевого самоврядування відповідають своїм майном, на яке відповідно до закону можна звернути стягнення.

Здобувач має звернути увагу на те, що територіальні громади можуть створювати юридичні особи публічного права (комунальні підприємства, навчальні заклади тощо) у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України й законом; юридичні особи приватного права (підприємницькі товариства тощо), та брати участь в їх діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Кодекс України з процедур банкрутства : закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
4. Про правонаступництво України : закон України від 12.09.1991 р. № 1543–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>
5. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21.05.1997 № 280/97–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-#Text>
6. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : закон України від 03.03.1998 р. № 147/98–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-#Text>
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : закон України від 15.05.2003 р. № 755–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

8. Про управління об'єктами державної власності : закон України 21.09.2006 р. № 185–V. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>

9. Про Фонд державного майна України : закон України від 09.12.2011 р. № 4107-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>

10. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL:

<http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

Додаткова література

1. Кубко А. Є. Завдання держави і приватні інтереси (деякі проблеми балансу і противаг) // Юридична Україна. 2019. № 7 (199). С. 56-65. 17.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короеда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
5. Цивільний кодекс : наук.-практ. комент. : у 6 т. / за ред. І. В. Спасиво-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. Т 2: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи. 523 с.
6. Щербина В. С. Особливості правового режиму державного майна, закріпленого за закладами освіти, культурними та медичними закладами державної форми власності // Юридична Україна. 2019. № 7 (199). С. 12-20. 35.

ТЕМА 7. ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
2. Оборотоzdатність об'єктів цивільних прав.
3. Поняття речей, їх класифікація.
4. Цілісний майновий комплекс як об'єкт цивільних прав.

5. Поняття терміну «майно» у цивільному праві.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Фермер Мишкін за договором зберігання передав до елеватора 50 тонн пшеничного зерна II-госорту загальною вартістю 20000 грн. Окремий договір було укладено на зберігання 2 тонн зерна пшениці твердих сортів, яке він закупив на насіння за кордоном на сільськогосподарській виставці. Вказане сортове зерно він мав намір засіяти на своїх полях і згодом замінити культивовані ним вітчизняні сорти пшениці.

Вартість цього зерна в договорі вказана втричі вищою ніж біржова вартість вітчизняного пшеничного зерна II-го сорту. Внаслідок різних суб'єктивних та об'єктивних причин (тепла зима, постійна вологість повітря, неполаджений, з дірками дах складу) до весни зерно втратило придатність для використання за призначенням. Комісія районного управління сільського господарства на підставі лабораторних аналізів з'ясувала, що зерно придатне тільки на фуражні цілі і вартість його знизилась в декілька разів. Фермер вимагав від керівництва складу повернення зерна обох видів належної якості та кількості.

Як має бути вирішено спір? У чому головна відмінність між родовими та індивідуально визначеними, юридично замінними та незамінними речами?

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
2. Цінні папери як об'єкти цивільних прав.
3. Дії (результати робіт, послуги) та результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкт цивільних прав.
4. Інформація як об'єкт цивільних прав.
5. Особисті немайнові права як об'єкти цивільних прав.
6. Нетипові об'єкти цивільних прав.

Письмове завдання:**Розв'язати задачу**

Фермер Вовк передав за договором тваринницькій фермі ПАТ «Рога та копита» на відкорм стадо телят в кількості 30 голів, а також племінного бика Карпатської породи. Хлів, де знаходилась худоба, був зруйнований паводковими водами. Внаслідок цього вся худоба загинула. У позовній заяві позивач просив стягнути з відповідача вартість телят у сумі 1000000 грн. та окремо вартість племінного бика - 500000 грн., або зобов'язати ПАТ купити його на Буковині і передати позивачу. Заперечуючи проти позову, відповідач вказав, що худоба загинула внаслідок випадкових обставин, тому він відмовляється відшкодувати шкоду.

Яке рішення повинен прийняти суд? Чи обґрунтовані вимоги позивача та заперечення позивача на позов? Визначте правовий режим, який згідно з чинним цивільним законодавством мають тварини.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми, здобувач має виходити із розуміння об'єктів цивільних прав як майнових і немайнових благ, з приводу яких суб'єкти цивільного права вступають у правовідносини між собою з метою здійснення своїх законних прав та інтересів і на які спрямовані їхні суб'єктивні права та обов'язки.

Здобувач має звернути увагу на те, що ЦК України відводить цьому питанню окремий розділ (III) у книзі першій «Загальні положення». Вивчати об'єкти потрібно відповідно до поділу їх на дві великі групи залежно від їх економічного змісту: майнові об'єкти (блага) – речі, у т. ч. тварини; нематеріальні блага – результати інтелектуальної (творчої) діяльності; інформація; немайнові блага. Найбільшу увагу законодавець приділяє майновим об'єктам цивільних прав, які є найбільш поширеними.

Розгляд об'єктів цивільних прав пов'язаний з визначенням його ознак, і правового режиму. Правовий режим – це встановлений у законодавстві порядок набуття, користування та відчуження речей, як об'єктів цивільного права. Право закріплює певний правовий режим об'єктів, який своєю чергою припускає можливість здійснення з ними різних дій або недопущення цього. Необхідною ознакою об'єктів цивільних прав є їх оборотоздатність (ст. 178 ЦК України). За критерієм оборотоздатності об'єкти цивільних прав поділяються на: 1) речі, які вільно перебувають в обігу; 2) речі, які обмежені в обігу; 3) речі, які вилучені з обігу. Для докладного вивчення питання оборотоздатності об'єктів, здобувач має ознайомитися з положеннями Постанови Верховної Ради України від 17.06.1992 «Про право власності на окремі види майна», яка закріплює перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, а також встановлює спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна.

Основним і найпоширенішим об'єктом цивільних прав виступають речі. Відповідно до ст. 179 ЦК України речами визнаються предмети матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки. До предметів матеріального світу відносяться об'єкти створені природою та об'єкти створені в результаті діяльності людини. Здобувач має проаналізувати доктринальні положення, які стосуються класифікації речей. Поділ речей на певні види має істотне теоретичне та практичне значення, оскільки виступає орієнтиром при виявленні правового режиму того чи іншого майна, визначені обсягу і змісту прав і обов'язків учасників цивільних правовідносин. Необхідно дослідити особливості речей: рухомих та нерухомих, подільних і неподільних, індивідуально визначених та родових, простих і складних, головних речей і приналежність, необмежених у цивільному обороті, обмежених і вилучених з цивільного обороту, споживних та неспоживних; продукції, плодів та доходів, грошей, валютних цінностей та цінних паперів та ін.

Здобувач має звернути увагу на вживання терміна «майно» відносно сукупності речей. Слід виходити з того, що термін «майно» у цивільному праві вживається в кількох значеннях: окремі речі (річ); сукупність речей; усі речі, у т. ч. гроші, цінні папери (у нормах, які визначають об'єкти права власності, порядок захисту права власності); сукупність майнових прав особи (у нормах про охорону майна фізичної особи, визнаної безвісно відсутньою, про відповідальність юридичної особи та ін.); сукупність усіх речей і майнових прав та обов'язків.

Об'єктами цивільних прав є також роботи та послуги. Роботи – це правомірні дії суб'єктів правовідносин, в результаті яких створюється нова річ або змінюються (відновлюються, покращуються) фізичні характеристики існуючих речей, тобто, наслідком виконання робіт є певний матеріальний результат. Послуги – це правомірні дії суб'єктів правовідносин, в результаті яких задовольняються певні потреби інших осіб. Надання послуг також має результат, але, як правило, він не має чіткого уречевленого характеру, крім того, такий результат може бути навіть не наявним.

Наступна група об'єктів цивільного права, на яку слід звернути увагу, - це нематеріальні блага. У ст. 201 ЦК України надається перелік особистих немайнових прав, які охороняються цивільним законодавством, зокрема це здоров'я, життя, честь, гідність і ділова репутація, ім'я (найменування), авторство, свобода літературної, художньої, наукової та технічної творчості, а також інші блага. Особливістю зазначеної групи об'єктів є те, що вони є невід'ємними від їх носія, визнані та охоронювані чинним законодавством. Вони не можуть передаватись і відчужуватись; ці блага є об'єктами особистих немайнових прав.

Інформація відповідно до ст. 200 ЦК України визнається як об'єкт цивільних прав, який характеризується певною цінністю, що має комерційний, професійний, виробничий або інший характер, а в окремих випадках – відсутністю вільного доступу до неї інших осіб. До неї належать будь-які

відомості та / або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності також належать до нематеріальних благ та віднесені до окремої категорії об'єктів відповідно до ст. 199 ЦК України. Їх особливість полягає в тому, що результати інтелектуальної, творчої діяльності стають об'єктами цивільних прав лише після надання ним будь-якої об'єктивної форми, яка дозволяє сприйняти результат інтелектуальної та творчої діяльності невизначеному колу осіб (рукопис, картина, креслення, запис на плівку, макет креслення, цифровий запис).

Останнім часом розгортаються наукові дискусії щодо виділення так званих «нетипових об'єктів» цивільних прав. Зокрема, у наукових дослідженнях у якості нетипових фігурують такі об'єкти як активи, у тому числі віртуальні, цифровий контент, простір як об'єкт цивільних прав, космічні об'єкти та тіла тощо. Здобувачам бажано звернути увагу на наукові дослідження проблематики новітніх об'єктів цивільних прав.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про інформацію : закон України від 02.10.1992 р. № 2657–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Про медіа: закон України від 13.12.2022 р. № 2849–IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
4. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 р. № 2297–VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
5. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992. №2471–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>

Акти органів судової влади

1. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>
2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>
4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%202%29.pdf>

Додаткова література

1. Вороніна Н.В. До питання оборотоздатності об'єктів цивільних прав // Науковий вісник Херсонського державного університету 2014. Вип. 6-1. Том 1. С. 131–133.
2. Гузь Є.В. «Майно» як цивілістична категорія // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» . 2013. Вип. № 21. Т1. №Ч.2.182 – 185.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Корєда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
6. Нетипові об'єкти : зб. ст. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2022. 266 с.
7. Пунда О.О. Питання класифікації особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Випуск 28 (1). С. 147–152. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_28%281%29__39
8. Сліпченко А. С. Визначення поняття «майно» у праві ЄС та вітчизняному праві // Форум права. 2020. № 2. С. 122–130. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>.
9. Сліпченко С. О. Ім'я фізичної особи та його місце в системі об'єктів цивільного права // Форум права. 2014. № 3. С. 352–355. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_59.pdf.
10. Сліпченко С. О. Щодо системи об'єктів цивільного права України // Приватне право України і європейська інтеграція: тенденції та перспективи :

матеріали VI Міжнар. цивілістичного форуму (м. Київ, 14–15 квіт. 2016 р.). Київ : ТОВ «Білоцерківдрук», 2016. С. 82–84.

11. Сліпченко С. Особисті немайнові права у національній доктрині цивільного права / С. Сліпченко, Ю. Жорнокуй // Право України. 2019. № 1. С. 105–119.

12. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.

Захист цивільних прав. Цивільно-правова відповідальність.

Особисті немайнові права фізичних осіб. Правочини. Представництво

ТЕМА 8. ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.

ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.
2. Принципи та гарантії здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.
3. Способи здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.
4. Межі здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.
5. Поняття, форми та види зловживання цивільними правами.
6. Правові наслідки зловживання цивільним правом.

Письмове завдання:

- 1. Розв'язати задачу**

Громадянин Пугач С. уклав договір підряду на будівництво з його матеріалів літнього дерев'яного будиночку на дачній ділянці з громадянами Ковалем О. та Павлюком А. Роботи були розпочаті у березні, виконувалися відповідно до умов договору. У квітні, ще до закінчення виконання підрядниками роботи, сталася повінь, внаслідок якої недобудований будиночок зруйнувався, а залишки матеріалів знесло течією. Пугач С. пред'явив до Ковалю О. та Павлюка А. вимогу відшкодувати йому збитки.

Чи порушено у даному випадку принципи виконання цивільного обов'язку? Чи повинні громадяни Коваль та Павлюк відшкодовувати таку шкоду? Які підстави звільнення від виконання цивільного обов'язку?

2. Підготувати реферат за однією із запропонованих тем:

- Межі здійснення цивільних прав.
- Зловживання правом з наміром завдати шкоди (шикана).
- Поняття і правова природа зловживання цивільним правом.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення представленої теми здобувач має, перш за все, з'ясувати зміст понять «суб'єктивне цивільне право» та «суб'єктивний цивільний обов'язок». Суб'єктивне цивільне право – це забезпечена законом міра можливої поведінки уповноваженої особи. Суб'єктивному цивільному праву відповідає суб'єктивний цивільний обов'язок - вид і міра необхідної поведінки зобов'язаної особи, яка забезпечує інтереси уповноваженої особи.

Під здійсненням суб'єктивного цивільного права розуміють вчинення тих дій, які становлять зміст суб'єктивних прав. Такими правовими можливостями, у загальному вигляді, є права на свої дії, права на чужі дії. За видом реалізації юридично забезпечених можливостей виділяють фактичні та юридичні способи здійснення суб'єктивних цивільних прав. Усі питання, що пов'язані з обсягом, способом здійснення суб'єктивного права, відмовою від суб'єктивних прав шляхом передачі їх іншим особам тощо, вирішуються уповноваженою особою

вільно та на власний розсуд, Між тим, закон встановлює певні межі здійснення цивільних прав, у тому числі заборону вчинення носієм права певних дій. Межі здійснення цивільних прав - це встановлені законом (або договором) межі діяльності уповноважених осіб з реалізації можливостей, що становлять зміст цих прав.

Основну увагу здобувач має зосередити на розкритті змісту таких правил здійснення цивільних прав, як: реалізація прав відповідно до їх призначення (цілі) і неможливість здійснення їх всупереч цим цілям; відповідно до обсягу дієздатності суб'єкта права; додержання моральних засад суспільства; утримання від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або культурній спадщині; недопущення дій особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах; недопущення використання цивільних прав з неправомірного обмеження конкуренції, зловживання монопольним становищем на ринку, а також недобросовісної конкуренції. Важливе значення має і з'ясування питання про наслідки не додержання особою при здійсненні своїх прав вимог, які встановлені законом.

Здобувач має звернути увагу на те, що у науці цивільного права відсутня єдність щодо питання правової природи зловживання цивільним правом. Поширеною є думка, що це дії суб'єктів цивільних правовідносин, які вчиняються у сфері наданих їм прав, однак з порушенням їх меж. Такими діями вважаються: реалізація права недозволеними засобами, використання недозволених засобів захисту тощо. Обов'язковими ознаками зловживання правом є заподіяння шкоди та порушення (як мінімум) загальноправових чи галузевих принципів та прямого причинно-наслідкового зв'язку між здійсненням суб'єктивного права та тими негативними наслідками, що настали. Суб'єктивна сторона зловживання правом може виражатися в формі прямого чи опосередкованого умислу або необережності. У реальній дійсності умисне зловживання особою своїми правами зустрічається частіше. Окрім виявлення

загальних закономірностей категорії «зловживання правом», здобувачу необхідно дослідити відповідний понятійний апарат, що дає визначення таких понять як: «форма зловживання правом», «вид зловживання правом».

Таким чином, зловживання правом являє собою цивільне винне правопорушення, яке здійснюється уповноваженим суб'єктом при здійсненні ним належного йому права з використанням недозволених конкретних форм в рамках дозволеного йому законом загального типу поведінки. Факт зловживання цивільним правом є підставою для відмови в захисті права особи, котра зловживає своїм правом. Наслідками зловживання цивільним правом, окрім відмови у його захисті (загальний) є застосування передбачених законом санкцій: стягнення заподіяних збитків, притягнення до відповідальності за порушення прав інших учасників (спеціальні).

Повноцінно висвітлити проблеми здійснення цивільних прав неможливо без розгляду питання про виконання цивільно-правового обов'язку, що підпорядковане певним принципам: виконання у межах, встановлених договором або актом цивільного законодавства; належного виконання обов'язку; реального виконання обов'язку; забезпечення виконання обов'язків засобами заохочення та відповідальності, які встановлені договором або актом цивільного законодавства; неприпустимість примушення особи до здійснення дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї; можливість звільнення особи від виконання цивільного обов'язку у випадках, встановлених договором або актами цивільного законодавства (форс-мажорні обставини: стихійне лихо, мораторій, випадкова загибель речі тощо).

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>
2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>
4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%202%29.pdf>

Додаткова література

1. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів // Visegrad Journal on Human Rights. 2016. №1/2. С. 95–99. URL : http://vjhr.sk/archive/2016_1_2/15.pdf
2. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 492 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короеда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
6. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.

ТЕМА 9. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття і зміст суб'єктивного права на захист.
2. Порядок та форми захисту цивільних прав
3. Способи захисту цивільних прав від правопорушень.
4. Поняття та види цивільно-правової відповідальності.
5. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності.

6. Форми та види цивільно-правової відповідальності.
7. Умови звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Малолітній син п. Тихонович вирішив допомогти матері й помити посуд, однак у цей момент у квартирі відключили воду. Забувши закрити кран, хлопчик приліг перепочити й заснув. За цей час подачу води в системі було відновлено, внаслідок чого сталося затоплення квартир, що знаходяться на двох нижніх поверхах. Власниця однієї з квартир, що були затоплені, подала позов до суду з вимогою про стягнення з матері малолітнього грошей, витрачених на відновлювальний ремонт, у розмірі 700000 грн., та відшкодування моральної шкоди. Власниця другої квартири, що потерпіла від затоплення, не подала позову до суду, та не пред'явила вимоги до матері хлопчика, повідомивши, що вона власними зусиллями за власний рахунок здійснить необхідні ремонтні роботи у своїй квартирі й не має ніяких претензій до Тихонович.

Які цивільні права порушені? Які способи захисту цивільних прав застосовані першою потерпілою? Які принципи здійснення цивільних прав можна виявити у поведінці потерпілих (власниць обох квартир)?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми здобувач має виходити із розуміння, що суб'єктивне право може бути лише тоді визнано мірою можливої поведінки уповноваженої особи, коли воно забезпечене (гарантовано) від неправомірного впливу зовнішніх чинників. Така гарантія найбільш ефективно втілюється у можливості вимагати захисту цивільного прав та інтересу.

Відповідно до ч. 1 ст. 15 ЦК України підставами захисту цивільних прав та інтересів є їх порушення, невизнання або оспорення. На жаль, законодавець не розкриває зміст цих понять. Проте їх визначення дається науковцями-цивілістами. Так, під порушенням цивільних прав у науковій літературі

прийнято розуміти такий стан суб'єктивного права, за якого воно зазнало протиправного впливу з боку правопорушника, внаслідок чого суб'єктивне право уповноваженої особи зменшилося або зникло як таке. Невизнання цивільного права полягає у запереченні в цілому або у певній частині наявності в особи суб'єктивного цивільного права, що створює непевність у правовому статусі носія суб'єктивного права, в результаті чого уповноважена особа позбавлена можливості реалізувати своє право. Оспорювання суб'єктивного права відображає такий стан правовідношення, коли у юрисдикційному органі заперечується наявність або відсутність суб'єктивного цивільного права в особи, або належність їй такого права.

Здобувач має ретельно опрацювати питання форм захисту цивільних прав та інтересів. У цивільному праві під формою захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів розуміється комплекс внутрішніх взаємоузгоджених організаційних заходів щодо захисту суб'єктивних прав, що відбуваються в рамках єдиного правового режиму і здійснюваних уповноваженими органами, а також самою уповноваженою особою (носієм права).

Залежно від суб'єктів здійснення дій розрізняють дві основні форми захисту цивільних прав та інтересів: юрисдикційну та неюрисдикційну. Юрисдикційна форма захисту здійснюється різними спеціально уповноваженими на цей вид діяльності державою органами із властивим кожному з них певним процесуальним порядком діяльності. Неюрисдикційною формою захисту слід вважати дії фізичних та юридичних осіб щодо захисту цивільних прав та інтересів, що вчиняються ними самостійно, без звернення до державних чи інших компетентних органів. У рамках неюрисдикційної форми захисту особа, право якої порушене чи оспорюється, також може використати різноманітні способи самозахисту, якщо вони відповідають змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням. До таких належать: дії у стані необхідної оборони або крайньої необхідності, застосування до порушника заходів оперативного впливу

(наприклад, зміна умов порушеного договору або його розірвання), притримання речі боржника, інші дії.

Здобувач має звернути увагу на те, що реалізація права на захист цивільних прав відбувається через застосування визначених способів захисту, передбачених ЦК України.

Способами захисту цивільного права та інтересу є:

1) визнання права — є одним з основних способів захисту цивільних прав та інтересів, який полягає в підтвердженні існування певного права (речового або зобов'язального), має універсальний характер і реалізується виключно у юрисдикційному порядку (наприклад, позов про визнання права власності);
 2) визнання правочину недійсним — застосовується у тих випадках, коли необхідно відновити становище, яке існувало до укладення правочину з порушенням умов його дійсності. Метою звернення до суду з таким способом є застосування наслідків його недійсності;

3) припинення дії, яка порушує право — застосовується у тих випадках, коли необхідно припинити незаконні дії іншої особи, що спрямовані на порушення права, належного особі. В окремих випадках такий спосіб застосовують як запобіжний захід (спосіб забезпечення позову);

4) відновлення становища, яке існувало до порушення — такий спосіб захисту може бути застосований у випадку, коли суб'єктивне право не було припинене, і його можна було відновити шляхом усунення наслідків правопорушення (наприклад, позов про виселення особи з незаконно зайнятого нею приміщення, усунення перешкод у здійсненні права власності тощо);

5) примусове виконання обов'язку в натурі — спосіб захисту цивільного права, який впливає із загального принципу повного та належного виконання зобов'язання, застосовується у тих випадках, коли відповідач не виконує або уникає можливості виконати свій обов'язок у зобов'язальних правовідносинах (наприклад, вимога виконати роботу чи надати послуги за договором про

виконання робіт та надання послуг, сплатити кошти за виконану роботу за договором підряду тощо);

6) зміна правовідношення — пов'язаний з необхідністю змінити існуюче правовідношення в інше, переростання одного обов'язку в інший, покладенні на боржника нового обов'язку (наприклад, вимоги про зміну вартості товару, асортимент якого не відповідає умовам договору купівлі-продажу);

7) припинення правовідношення — пов'язаний з необхідністю припинення існуючого правовідношення у разі, наприклад, невиконання чи неналежного виконання боржником своїх обов'язків або неправомірного використання кредитором (носієм) свого суб'єктивного права;

8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди — підставою для застосування є наявність заподіяної майнової шкоди особі, цивільне право якої було порушене. Може застосовуватися як самостійно, так й в поєднанні з іншими вимогами; як за порушення договірних зобов'язань, так і недоговірних. Захистити цивільне право, яке було порушено можна не лише шляхом заявлення вимоги про відшкодування збитків, але й в інший спосіб, зокрема, заявлення вимоги про відшкодування в натурі. Спосіб відшкодування заподіяної майнової шкоди обирається в залежності від обставин справи самою особою (ч. 4 ст. 22 ЦК).

9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди — пов'язаний із наявністю в особи фізичного болю та (або) душевних страждань, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів, знищенням чи пошкодженням її майна, а також приниженням честі та гідності фізичної особи, ділової репутації фізичної або юридичної особи. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування. За загальним правилом, моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не було встановлено договором або законом;

10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, їхніх посадових і службових осіб — полягає у позбавленні у судовому порядку або в іншому порядку, визначеному законом, юридичної сили винесеного рішення, вчиненої дії або зобов'язання вказаних суб'єктів владних правовідносин вчинити певну дію для захисту порушеного, невизнаного чи оспорюваного права, чи законного інтересу.

Здобувач має усвідомити, що право вибору способу захисту порушеного права належить особі, право якої порушено, в межах специфіки правовідносин, у сфері яких було вчинено правопорушення. В окремих випадках вибір способу захисту може визначатися вказівкою спеціального закону, що регулює конкретне цивільне правовідношення або визначатиметься за попередньою взаємною домовленістю.

Приступаючи до вивчення питання цивільно-правової відповідальності, здобувач має виходити із того, що цивільно-правова відповідальність — застосування уповноваженим державою органом до порушника цивільних прав передбачених договором або актом цивільного законодавства додаткового негативного наслідку майнового або особистого характеру.

Особливості цивільно-правової відповідальності: 1) здебільшого майновий характер; 2) компенсаційний характер (мета - поновлення порушених прав); 3) додатковий характер для порушника (боржник не звільняється від виконання свого обов'язку).

Цивільно-правову відповідальність поділяють на наступні види: а) за підставами виникнення: договірна (глава 51 ЦК); недоговірна (глава 82 ЦК) б) за розподілом прав та обов'язків між суб'єктами зобов'язання з множинністю осіб: часткова (ст. 540 ЦК); солідарна (ст.ст. 542-543 ЦК); субсидіарна (ст. 619 ЦК); в) за обсягом: повна (ч. 1 ст. 1166 ЦК); обмежена (ч. 2 ст. 924 ЦК); кратна (пп. 4 п. 3 ст. 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 р.).

Здобувач має знати та розуміти сутність кожного із зазначеного вида цивільно-правової відповідальності.

Також здобувач має знати поняття та види форм цивільно-правової відповідальності. В цивілістиці форми відповідальності прийнято поділяти на загальні (відшкодування збитків) та спеціальні (сплата неустойки, втрата завдатку, примусове позбавлення права власності тощо). Підставами цивільно-правової відповідальності є договір або акт цивільного законодавства (так звана юридична підстава цивільно-правової відповідальності), а також невиконання або неналежне виконання цивільного обов'язку правопорушення (фактична підстава цивільно-правової відповідальності).

Здобувач має опрацювати питання умов настання цивільно-правової відповідальності (ст. 1166 ЦК), якими є: а) наявність шкоди. Шкода може бути майновою (грошовий вираз якої називається збитками) або немайновою (моральною); б) протиправність поведінки особи. Протиправною вважається така поведінка особи, яка порушує норми закону чи іншого нормативного акту або виразилась у невиконанні чи неналежному виконанні договірних зобов'язань або в заподіянні недоговірної шкоди життю, здоров'ю чи майну іншої особи тощо, незалежно від того, чи знав правопорушник про протиправність своєї поведінки, чи ні. Як протиправна дія, так і протиправна бездіяльність є порушенням юридичного обов'язку; в) наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою та шкодою; г) наявність вини. В цивільному праві форма вини, як правило, не впливає на розмір відповідальності. Особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом.

Здобувач має знати поняття, сутність та ознаки підстав звільнення від цивільно-правової відповідальності, якими є: а) випадок; б) непереборна сила (п. 1 ч. 1 ст. 263 ЦК) та форс-мажорні обставини.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
5. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 р. № 1618–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
6. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 р. № 1697–VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
7. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

Акти органів судової влади

1. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. № 6. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>
2. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової шкоди) : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%202%29.pdf>

Додаткова література

1. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 492 с.

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.

3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короса С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.

4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.

5. Примак В.Д. Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності : монографія. Юрінком Інтер, 2014. 432 с.

ТЕМА 10. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття особистих немайнових прав фізичної особи та їх види.
2. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.
3. Особисті немайнові права, що забезпечують суспільне буття фізичної особи.
4. Зміст та здійснення особистих немайнових прав.
5. Порядок та способи захисту особистих немайнових прав фізичних осіб.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Пані Крачковська звернулася до редакції районної газети «Гудок» з вимогою про спростування негативної недостовірної інформації про її чоловіка, що була опублікована в статті «Темними стежками до влади» незадовго до його смерті. Вона також наполягала на тому, щоб їй надали можливість оприлюднити в одному з номерів цього видання її відповідь на згадану публікацію. Редакція газети відмовила п. Крачковській, посилаючись на те, що право на спростування та на відповідь мав її чоловік, якого стосувалася інформація, котра була оприлюднена. Однак він не звертався з такою вимогою, отже не мав наміру оспорювати опубліковані відомості; вона ж, як його спадкоємиця, не має таких прав. Окрім того, з часу опублікування таких відомостей пройшло більше шести

місяців, тому вона пропустила строки, коли можна було б вимагати спростування. Крачковська звернулася до суду з відповідним позовом, в якому вимагала також відшкодування моральної шкоди.

Як має бути вирішено спір? Чи має право п. Крачковська наполягати на: праві на спростування, праві на відповідь, на відшкодуванні моральної шкоди?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Пристаючи до вивчення теми здобувач має, перш за все, опрацювати положення другої книги ЦК України, яка має назву «Особисті немайнові права фізичних осіб». При опрацюванні теми, слід виходити із того, що особисті немайнові права фізичних осіб це суб'єктивні права, що покликані забезпечити існування людини як біосоціальної істоти та спрямовані на задоволення її фізичних (біологічних), духовних, моральних, культурних, соціальних потреб. При визначенні особливостей особистих немайнових прав фізичної особи, здобувач має звернути увагу на те, що це такі суб'єктивні цивільні права, які належать кожній особі від народження за законом і не мають економічного змісту.

Здобувач має звернути увагу, що друга книга ЦК України закріплює перелік особистих немайнових прав фізичної особи, що не є вичерпним. Законодавство визнає за кожною фізичною особою право самостійно, без втручання інших осіб, визначати свою поведінку у сфері приватного життя, право використовувати належні їй особисті немайнові блага, а також право вимагати від інших осіб утримання від дій, які посягають на її особисті блага та інші права.

Здобувач має дослідити законодавчі та доктринальні положення, які характеризують особисті немайнові права фізичної особи, та визначають певні види особистих немайнових прав фізичних осіб. Зокрема в законодавстві та доктрині виділяють: немайнові права пов'язані та не пов'язані з майновими правами (благами). Виділяють немайнові права що належать фізичній особі: від народження, за законом, зокрема з досягненням певного віку, внаслідок дій.

В літературі поширеним є поділ особистих немайнових прав на такі, що забезпечують природне існування фізичної особи та такі, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. До першої групи належать: право на життя (у тому числі на фізичне існування, усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю, на медичні, наукові та інші дослідження, право давати життя іншим тощо); право на здоров'я (у тому числі право на тілесну недоторканність, на безпечне для життя і здоров'я довкілля; надання медичної допомоги чи відмову від неї, на медичне страхування тощо); право на свободу та особисту недоторканність; право на сім'ю та інші.

До другої групи відносять: право фізичної особи на ім'я; право на честь, гідність і ділову репутацію та їх недоторканність; право на індивідуальність; право на особисте життя: самостійно визначати своє приватне життя та можливість ознайомлення з його подробицями інших осіб, вимагати нерозголошення таємниці особистого життя (у т. ч. лікарської, усиновлення, нотаріальних дій, адвокатську тощо); право на особисті папери, таємницю кореспонденції. Також до цієї групи можна віднести: право на захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок, зображенні на фотографіях та в інших художніх творах; а також на вибір та зміну роду занять; захист від збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя; право фізичної особи, на недоторканність житла та свободу пересування; право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації.

Зміст особистого немайнового права становить можливість фізичної особи вільно, на власний розсуд визначати власну поведінку у сфері свого приватного життя. Норми цивільного права не тільки охороняють, а й регулюють особисті немайнові відносини. Як результат, виникають абсолютні правовідносини, які будуються за принципом: а) для уповноважених осіб установлюються межі можливої (дозволеної) поведінки щодо свого блага; б) для зобов'язаних осіб установлюються межі необхідної (належної) поведінки щодо чужого блага.

Фізична особа здійснює особисті немайнові права самостійно. В інтересах малолітніх, неповнолітніх, а також повнолітніх фізичних осіб, які за віком або за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої особисті немайнові права, їхні права здійснюють батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники. Особисті немайнові права можуть здійснюватися фактичними або юридичними способами.

Окремої уваги потребує питання захисту особистих немайнових прав фізичних осіб. ЦК України закріплює наступні способи захисту особистих немайнових права: загальні - поновлення порушеного особистого немайнового права, припинення дії, яка порушує право, відшкодування майнової та моральної шкоди, що завдана внаслідок порушення особистого немайнового права; та спеціальні - спростування недостовірної інформації про особу та членів її сім'ї; визнання інформації, поширеної про особу, недостовірною; заборона випуску у світ, розповсюдження або вилучення з метою його знищення тиражу засобу масової інформації, в якому порушене особисте немайнове право фізичної особи.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
4. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
6. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

7. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : закон України від 01.07.2010 р. № 2398–VI. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>

8. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>

Акти органів судової влади

1. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

Додаткова література

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короеда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
3. Пунда О.О. Питання класифікації особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Випуск 28 (1). С. 147–152. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_28%281%29__39
4. Сліпченко С. О. Ім'я фізичної особи та його місце в системі об'єктів цивільного права // Форум права. 2014. № 3. С. 352–355. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_59.pdf.
5. Сліпченко С. Особисті немайнові права у національній доктрині цивільного права / С. Сліпченко, Ю. Жорнокуй // Право України. 2019. № 1. С. 105–119.

ТЕМА 11. ПРАВОЧИННИ

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Поняття правочину у цивільному праві України, його ознаки.
2. Класифікація правочинів.
3. Форма правочину.

4. Правові наслідки недотримання форми правочину.
5. Умови дійсності правочинів.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Бабуся 15-річного Миколи Рудая подарувала йому велосипед. Через місяць, перед закінченням канікул він вирішив обміняти його з сусідом бабусі на семиструнну гітару. Одержавши згоду бабусі, він здійснив обмін. Дізнавшись про це, батьки Миколи звернулися до сусіда бабусі з вимогою повернути їм велосипед та забрати свою гітару, оскільки такий обмін їх не влаштовує. І сусід, і син заперечували проти повернення й стверджували, що: 1) батьки не в праві розпоряджатися майном їхнього сина; 2) бабуся, яка подарувала велосипед, дала свою згоду на це; 3) такий правочин задовольняє й Миколу, й сусіда. Батьки звернулися до суду.

Чи законна вимога батьків? Чи правильні з точки зору закону міркування Миколи? Чи всі вимоги дійсності правочину дотримані? Яким може бути рішення суду? Чи змінилося б рішення, якщо б Миколі Рудая виповнилося не 15, а 13 років?

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Поняття та види недійсних правочинів.
2. Нікчемні правочини.
3. Оспорювані правочини.
4. Правові наслідки недійсності правочину (окремих його частин).

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Сінчук придбав автомобіль «Вольво» у Прилипка. Оформлення відносин відбулося шляхом видачі Сінчуку довіреності з правом продажу, оскільки

оформлення договору купівлі-продажу було більш тривалим та потребувало більших витрат. При одержанні довіреності Сінчук передав Прилипку гроші у сумі 760 000 грн, про що одержав відповідну розписку.

Через 6 місяців Сінчук одержав повідомлення від Прилипка про скасування довіреності з проханням повернути автомобіль, а ще через 2 місяці йому надійшла повістка з суду, до якого Прилипко подав позов про витребування автомобіля.

Чи виникли відносини представництва? Чи є підстави для визнання правочину недійсним? Як вирішити спір?

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми, здобувач має усвідомити її важливість для опанування усім навчальним курсом «Цивільне право України», адже на всі договори поширюються правила щодо правочинів. Також, загальні положення про правочини є базовими не тільки для цивільних відносин, а й відносин, що є предметом інших приватних галузей права, зокрема, земельного, сімейного права тощо.

Правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ст. 202 ЦК України). Правочин є найбільш поширеним юридичним фактом, який опосередковує динаміку цивільних правовідносин.

Для уясування питання правової природи категорії «правочин» здобувач має розглянути ознаки правочину, такі як: правомірність, спрямованість на досягнення певного правового результату, вольовий характер дії. Наступним важливим питанням для розкриття даної теми є класифікація правочинів. Види правочинів потрібно розглядати у контексті їх поділу:

- за формою, яка є необхідною відповідно до вимог законодавства, на: усні, письмові;
- залежно від кількості осіб, які мають виявити свою волю в правочині для того,

- щоб він був дійсним, на: односторонні, двосторонні, багатосторонні;
- за моментом укладення на : реальні та консенсуальні;
 - залежно від того, чи мають обидві сторони обов'язок надавати зустрічне майнове надання, чи тільки одна з них, правочини поділяють на : оплатні та безоплатні;
 - залежно від значення підстав правочину (мети) до його дійсності, на: абстрактні та каузальні;
 - залежно від моменту виникнення (зміни або припинення) прав та обов'язків сторін на : звичайні (безумовні) та умовні.

Важливо пам'ятати, що правочин буде породжувати належні юридичні наслідки (ті, яких справді прагнули досягти сторони) лише у тому разі, якщо відповідатиме умовам дійсності. Умовами дійсності правочину є загальні вимоги, визначені законом, додержання яких є необхідним для чинності правочину.

Здобувач має знати загальні умови дійсності правочинів і розуміти зміст кожної з них. Умови дійсності слід розглядати відповідно до ст. 203 ЦК України, у якій вони закріплені. Особливої уваги здобувач має приділити положенням щодо форми правочину та визначити, які саме правочини відповідно до закону можуть вчинятися в усній формі, а які належить вчиняти у письмовій формі. Також слід знати правові наслідки недотримання простої письмової та нотаріальної форми правочину.

В рамках представленої теми необхідно опрацювати питання щодо тлумачення правочину, тобто з'ясування його справжнього змісту. Зміст правочину може бути витлумачений стороною (сторонами) або судом на вимогу однієї або обох сторін. При тлумаченні змісту правочину беруться до уваги однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів; якщо буквальне значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів не дає змоги з'ясувати зміст окремих частин

правочину, їхній зміст встановлюється порівнянням відповідної частини правочину зі змістом інших його частин, усім його змістом, намірами сторін; якщо ж за наведеними правилами немає можливості визначити справжню волю особи, яка вчинила правочин, до уваги беруться мета правочину, зміст попередніх переговорів, усталена практика відносин між сторонами, звичаї ділового обороту, подальша поведінка сторін, текст типового договору та інші обставини, що мають істотне значення.

Розглядаючи питання недійсності правочину, здобувач передусім має з'ясувати, що означає сам термін «недійсність правочину». Слід виходити з того, що недійсний правочин не створює тих типових юридичних наслідків, які повинні виникати внаслідок укладення правочину даного виду, оскільки дії щодо його вчинення не відповідають вимогам закону. Недійсність правочину може бути пов'язана з недоліками (дефектами): змісту, суб'єктів, волі, форми. Як особливу групу треба розглядати правочини з недоліками волі – правочини, в яких немає відповідності (узгодженості) між волею та волевиявленням. Вивчаючи правочини з недоліками волі, їх прийнято поділяти на дві групи. До першої відносяться правочини, укладені за відсутності справжньої волі учасника на укладення правочину. До цієї групи відносяться правочини, що вчинені: під впливом насильства; внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною; дієздатною фізичною особою у момент, коли вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними. До другої групи відносять правочини, в яких внутрішня воля сформована неправильно, зокрема, це правочини, що вчинені: під впливом обману; під впливом помилки; під впливом тяжкої для особи обставини. Для визначення особливостей недійсних правочинів, їх прийнято розмежувати за ступенем недійсності на нікчемні (їх недійсність не залежить від волі осіб, вона встановлена нормою закону) та оспорювані (недійсність прямо не встановлена законом, але якщо одна зі сторін або інша заінтересована особа

заперечує дійсність правочину на підставах, встановлених законом, він може бути визнаний судом недійсним).

Нікчемними за законом вважаються правочини що вчинені: без дотримання обов'язкової письмової форми (для яких встановлена законом виключно письмова форма) (стаття 208 ЦК України); без дотримання вимоги закону про нотаріальне посвідчення (стаття 220 ЦК України); малолітньою особою за межами своєї цивільної дієздатності (стаття 221 ЦК України); особою, цивільна дієздатність якої обмежена за межами її цивільної дієздатності (стаття 223 ЦК України); без дозволу органів опіки та піклування (стаття 224 ЦК України); якщо своєю суттю порушують публічний порядок (стаття 228 ЦК України).

Нікчемний правочин є недійсним через невідповідність його вимогам закону та не потребує визнання його таким судом. Обов'язково слід виділити положення ЦК України щодо можливості у випадках, встановлених законом, визнати у судовому порядку нікчемний правочин дійсним. Так, на вимогу зацікавленої сторони суд може визнати дійсним правочин, вчинений малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності, якщо буде встановлено, що він вчинений на її користь (ч. 2 ст. 221 ЦК України).

Здобувач має звернути увагу на те, що до оспорюваних належать правочини: вчинені неповнолітньою особою поза межами її цивільної правоздатності (ст. 222 ЦК України); вчинені фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена, за межами її цивільної дієздатності (ст. 223 ЦК України); вчинені дієздатною особою, котра в момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій і (чи) не могла керувати ними (ст. 225 ЦК України); вчинені юридичною особою, що не мала права їх вчиняти (ст. 227 ЦК України); вчинені під впливом помилки (ст. 229 ЦК України); вчинені під впливом обману (ст. 230 ЦК України); вчинені під впливом насильства (ст. 231 ЦК України); вчинені в результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною (ст. 232 ЦК України); вчинені під впливом тяжкої обставини (ст. 233 ЦК України);

фіктивні правочини (ст. 234 ЦК України); удавані правочини (стаття 235 ЦК України).

Особливе значення має також питання щодо юридичних наслідків недійсності правочину. Вивчаючи це питання, здобувач має зосередитися на такому: недійсний правочин не створює юридичних наслідків, які виникають у результаті вчинення відповідного дійсного правочину; внаслідок недійсності правочину кожна зі сторін зобов'язана: повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину або відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування (у разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі) та відшкодувати збитки й моральну шкоду, якщо з вини сторони у зв'язку із вчиненням недійсного правочину другій стороні або третій особі завдано шкоду; правові наслідки недійсності нікчемного правочину, які встановлені законом, не можуть змінюватися за домовленістю сторін; можуть бути застосовані на вимогу будь-якої заінтересованої особи або з ініціативи суду. Здобувач має розглянути також встановлені Цивільним кодексом України особливі правові наслідки щодо окремих видів недійсних правочинів, зокрема які закріплено у ч. 4 ст. 226, ч. 2 ст. 227, ч. 2 ст. 230, ч. 2 ст. 231, ч. ст. 232.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

4. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : закон України від 01.07.2004 р. № 1952–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>

5. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених : постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-94#Text>

6. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

Акти органів судової влади

1. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL:

https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

Додаткова література

1. Бернада Є. Поняття та застосування реституції як наслідок недійсності правочину // Слово Національної школи суддів України. 2015. № 1(10). С. 82–92.

2. Визнання правочинів недійсними: основи теорії та судова практика. Посібник для суддів. / А. В. Нижний, М. П. Ходаківський, Г. В. Юровська. / Під редакцією А. В. Нижного. Київ: Алерта, 2020. 234 с. URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1586259074Nyzhny_Viznannya_pravochiniv_v2_191209_avt.pdf

3. Зайцев О. Л. Розвиток підходів про недійсний правочин // Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 лют. 2021 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса : ОДУВС, 2021. С. 54–57.

4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.

5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Корєда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.

6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.

7. Смоли С.В. Визнання недійсним припиненого правочину: аналіз практики вищих судів. URL: <http://lg.arbitr.gov.ua/sud5014/4673456/279659/>

8. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.

ТЕМА 12. ПРЕДСТАВНИЦТВО

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Поняття та підстави представництва.
2. Правочини, які може вчиняти представник.
3. Правові наслідки вчинення правочину представником.
4. Передоручення. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень.
5. Представництво за законом. Комерційне представництво.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Іванченко І.П. вирішив продати своєму малолітньому синові двокімнатну квартиру. При підписанні угоди представником малолітнього була його мати – дружина Іванченко І.П. Через два місяці після укладення договору купівлі-продажу, був поданий позов у суд про визнання правочину недійсним на тій підставі, що правочини між опікуном і підопічним є недійсними.

Яке рішення має винести суд?

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика представництва за довіреністю. Форма довіреності. Довіреність юридичної особи.
2. Види довіреностей. Строк дії довіреності.
3. Припинення представництва за довіреністю.

4. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Письмове завдання:

1. Розв'язати задачу

Авилов А.К. придбав автомобіль у Рогожина С.Т. Тому що оформлення договору купівлі–продажу було справою тривалою і дорогою, вони вирішили оформити довіреність з правом продажу. При одержанні вищевказаної довіреності Авилов віддав Рогожину гроші в розмірі 40000 грн. і взяв розписку про отриману суму. Через шість місяців Авилов одержав листа від Рогожина з повідомленням про скасування довіреності і з проханням повернути автомобіль, а ще через 3 місяці прийшла повістка в суд, куди звернувся Рогожин з позовом про витребування майна з чужого незаконного володіння.

Який правочин регулює відносини між Авиловим та Рогожином? Відповідь обґрунтуйте посиланням на відповідні норми законодавства.

2. Скласти проєкт довіреності.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми, здобувач має виходити із того, що під представництвом у цивільному праві розуміються правовідносини, відповідно до яких правочини, що вчиняються однією особою (представником) від імені іншої особи, яку представляють відповідно до повноважень, що ґрунтуються на довіреності, законі, акті органу юридичної особи та з інших законних підстав, безпосередньо створюють, змінюють, припиняють цивільні права й обов'язки особи, яку представляють.

Здобувач має звернути увагу на те, що представництво, забезпечує опосередковане здійснення та захист цивільних прав, зокрема, в рамках опіки та піклування, спадкування, в особистих немайнових, речових, зобов'язальних правовідносинах та правовідносинах інтелектуальної власності тощо.

Також, здобувачеві слід звернути увагу на підстави виникнення представництва в цивільних правовідносинах, якими є: договір, закон, акт органу юридичної особи та інші підстави, встановлені актами цивільного законодавства (ст. 237 ЦК України). Однак цей перелік не є вичерпним.

Представництво як правовідношення має свою структуру. Учасниками правовідносин представництва є три суб'єкти: особа, яку представляють, представник та третя особа, з якою в особи, яку представляють, внаслідок вчинення представником правочину, виникають цивільні права та обов'язки. Отже, структура представництва містить у собі три елементи: правовий зв'язок між особою, яку представляють, та представником (внутрішні правовідносини); правовий зв'язок між представником та третьою особою (зовнішні правовідносини); правовий зв'язок між особою, яку представляють, та третьою особою.

Вивчаючи цю тему, здобувач має розкрити питання видів представництва, зокрема: добровільне, обов'язкове, комерційне, процесуальне.

Добровільне представництво, засноване на вільному узгодженому волевиявленні представника та особи, яку представляють. Особа, яку представляють має достатній обсяг правосуб'єктності, але використовує для вчинення певних юридичних дій представника, встановлюючи обсяг і зміст його повноважень на власний розсуд. До добровільного, наприклад, належать представництво, засноване на договорі (договірне представництво) або на розпорядженні керівника юридичної особи про призначення фізичної особи представником у суді.

Обов'язкове представництво (представництво за законом) виникає без волевиявлення особи, яку представляють, а обсяг і зміст повноважень представника визначаються або законом, або адміністративним актом, або актом судового органу. Закон – це лише загальна та обов'язкова передумова виникнення представництва, але не сама підстава. Підставами обов'язкового

представництва, наприклад, можуть бути: події, адміністративні акти та акти судового органу.

Структура представництва, зумовлює необхідність засвідчення повноважень представника перед третьою особою, з якою представник вступає у відносини. Така засвідчувальна функція покладається на довіреність, яка покликана забезпечити зовнішній ефект представництва. Ознайомлюючись із довіреністю, треті особи, яким вона власне й адресується, дізнаються, якими повноваженнями володіє представник. Довіреність – це письмовий документ, що видається однією особою іншій для представництва перед третіми особами (ч. 3 ст. 244 ЦК України).

Довіреність може ґрунтуватися на договорі, наприклад, довіреність, видана на підставі договору доручення (ст. 1007 ЦК України), транспортного експедирування (ст. 930 ЦК України) або акті юридичної особи. Вивчаючи цю тему, здобувач має розкрити питання видів довіреностей, виходячи із їх змісту, зокрема, разові, спеціальні, загальні.

Здобувач має проаналізувати законодавчі положення, які характеризують форму довіреності. Довіреність завжди повинна мати письмову форму. Згідно з вимогами закону форма довіреності має відповідати формі, в якій вчиняється правочин (ст. 245 ЦК України). Таким чином, вона може бути звичайною письмовою чи письмовою нотаріальною. Особливу увагу також слід приділити довіреностям, які хоча і не є нотаріально посвідченими, але згідно із законом прирівнюються до них. Довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами та скріпленою печаткою цієї юридичної особи (ст. 246 ЦК України). За цим правилом довіреності видаються всіма юридичними особами, незалежно від їх організаційно–правової форми чи форми власності.

У кожній довіреності повинна бути зазначена дата її вчинення. Довіреність, у якій не зазначена дата її вчинення, є нікчемною. Строк довіреності встановлюється у довіреності довірительом на власний розсуд. Довіреність може

бути видана на певний або на невизначений строк. У першому випадку визначається початок за закінчення її дії. В другому – вона діє до припинення, наприклад до скасування її довірителем. При цьому закон не встановлює максимального строку дії довіреності, тому довіритель вправі самостійно визначити такий строк. Дія довіреності, виданої в порядку передоручення, не може перевищувати строку основної довіреності, на підставі якої вона видана.

Здобувач має ознайомитись із положеннями ст. 248 ЦК України щодо юридичних фактів, які припиняють дію довіреності.

Скасування довіреності та відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю, є важливими питаннями, на які здобувачу треба звернути увагу. Обидва ці випадки перелічені у загальних підставах припинення дії довіреності.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти:

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 р. № 1618–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

Додаткова література

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короса С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.

3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.

4. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.

5. Цивільний кодекс : наук.-практ. комент. : у 6 т. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. Т 2: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи. 523 с.

6. Цюра В.В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України : монографія. Київ : ФОП Мельник А.А., 2016. 492 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ МОДУЛЬ 3

Строки та терміни. Загальні положення про речове право

ТЕМА 13. ПОНЯТТЯ, ЗНАЧЕННЯ ТА ВИДИ СТРОКІВ ТА ТЕРМІНІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття і види строків та термінів.
2. Визначення строку та терміну, початок перебігу строку, закінчення строку.
3. Поняття, значення, види і межі дії позовної давності.
4. Початок перебігу, зупинення та переривання позовної давності.
5. Наслідки спливу позовної давності. Поновлення позовної давності.
6. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

У вересні травні 2014 р. Петров, вийшовши після роботи з прохідний заводу, побачив свого старого друга Васильєва, що запропонував підвезти його до будинку на власній автомашині. Петров з радістю погодився. Але на дорозі

Васильєв не справився з керуванням і врізався в стовп. Незважаючи на те що Петров був пристебнутий ременем безпеки, він одержав тілесні ушкодження, які призвели до значної втрати працездатності, і змушений був перейти на іншу менш оплачувану роботу. Але, з огляду на дружні відносини з Васильєвим, претензій на його адресу не заявляв. У вересні 2018 року Петров посварився з Васильєвим і пред'явив позов до суду про відшкодування шкоди, заподіяної його здоров'ю за увесь час з моменту аварії. Васильєв наполягав на тому, що Петров не має права заявляти таку вимогу, оскільки сплинув строк позовної давності. З посиланням на відповідні норми законодавства надайте правову характеристику ситуації.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми, здобувач має виходити із того, що цивільно-правові строки є часовою формою динаміки цивільних правовідносин, формами існування і розвитку суб'єктивних прав і обов'язків, що становлять їх зміст. Здобувач має звернути увагу на те, що настання або закінчення строку набуває значення не само по собі, а лише в сукупності з подіями чи діями, для вчинення або утримання від вчинення яких цей строк встановлено.

Відповідно до ст. 251 ЦК України строк – це певний період у часі, із закінченням якого пов'язана дія чи подія, що має юридичне значення. У цьому разі строк визначається періодом, що обчислюється роками, місяцями, тижнями, днями або годинами. Початок строку чи його закінчення може визначатися також вказівкою на подію, яка має неминуче настати.

Здобувач має звернути увагу, що в українській правовій термінології поряд з поняттям строк, що відображає певний період у часі, вживається поняття термін, з яким пов'язується певний момент у часі, зокрема конкретна календарна дата або певна подія, що має обов'язково настати. Тому ЦК України окремо визначає строк і термін.

Термін – це певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, що має юридичне значення. Термін визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати.

Таким чином, на відміну від терміну, строкам властива тривалість.

Значення строків у цивільному праві полягає в наступному:

1. Вони є юридичними фактами, отже є підставами для виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків;
2. Строки визначають період існування цивільних прав;
3. Строки дисциплінують учасників цивільних правовідносин;
4. Строки визначають межі існування права на захист.

Здобувач має ознайомитись з законодавчими та доктринальними положеннями, які характеризують види строків та знати класифікаційні критерії поділу строків. Зокрема:

1. Залежно від джерела встановлення розрізняють строки та терміни, визначені нормативно-правовими актом, договором, судом, адміністративним актом
2. Залежно від характеру встановлених часових орієнтирів виділяють визначені й невизначені строки.
3. Залежно від правових наслідків строки поділяються на правоутворюючі, правозмінюючі та правоприпиняючі строки.
4. Залежно від наявності в учасників цивільних відносин можливості впливати на встановлення строків їх поділяють на імперативні та диспозитивні строки.
5. Залежно від можливостей учасників цивільних відносин виділяють строки здійснення цивільних прав, строки виконання юридичних обов'язків, строки захисту цивільних прав.
6. За поширенням розрізняють загальні строки (терміни) та спеціальні строки (терміни).

Вивчаючи види строків, здобувач має розкрити поняття «розумний строк», який означає необхідність враховувати всі конкретні обставини, в яких діють

учасники правовідносин. Оскільки нормативне визначення поняття розумного строку у Цивільному кодексі України відсутнє, задля розкриття змісту зазначеної категорії здобувачу доцільно проаналізувати доктринальні положення, а також відповідну судову практику.

Здобувач має засвоїти положення законодавства, які визначають правила обчислення строків. Необхідно виходити із того, що обчислення строків безпосередньо визначає момент виникнення, існування і припинення певної правової можливості. Він обраховується роками, місяцями, тижнями, днями або годинами. Термін визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати. Обчислення строків безпосередньо пов'язане із визначенням початку та закінчення їх перебігу.

Окремої уваги в рамках представленої теми слід надати строку позовної давності, який належить до строків захисту цивільних прав. Його сутність полягає в тому, що у разі, коли відновлення порушеного суб'єктивного права не досягнуто в оперативному або претензійному порядку, уповноважена особа може звернутися за захистом своїх прав і законних інтересів до суду. Отже, позовна давність — це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Значення позовної давності полягає у наданні потерпілому строго визначеного, проте цілком достатнього строку для захисту його права.

Надане законодавцем визначення позовної давності не можна тлумачити буквально, помилково вважати, що після спливу цього строку особа позбавляється можливості звернутися до суду. Такий підхід нівелює сутність позовної давності як інституту матеріального права, адже суд повинен прийняти позов і після спливу позовної давності, він застосовує позовну давність лише за заявою сторони у спорі та за наявності поважних причин може поновити строк позовної давності (ст. 267 ЦК).

За загальним правилом, позовна давність поширюється на всі матеріально-правові вимоги судового захисту прав або інтересів, які виникають у разі їх

порушення, оспорування чи невизнання. При цьому вона застосовується як до захисту у суді цивільних прав, так і прав у правовідносинах, що виникають на основі земельного, трудового, сімейного, адміністративного, іншого законодавства, але набули ознак цивільно-правових відносин. Між тим, Цивільний кодекс України закріплює перелік вимог, на які позовна давність не поширюється. Здобувач має ознайомитися з відповідними положеннями та знати, що зазначений перелік не є вичерпним.

В цивілістиці розрізняють види позовної давності. Так, залежно від джерела, в якому визначаються часові межі позовної давності, виділяють законодавчо встановлену та встановлену за домовленістю сторін (договірну позовну давність). Здобувач має звернути увагу, що за домовленістю сторін позовна давність може бути збільшена, але не може бути скорочена.

Залежно від кола вимог, до яких застосовується позовна давність певної тривалості, встановлена загальна та спеціальна позовна давність. Загальна позовна давність – це строк судового захисту, встановлений для всіх матеріально-правових вимог, окрім тих, на які позовна давність не поширюється, та для яких визначена спеціальна позовна давність. Законодавчо визначено, що тривалість загальної позовної давності – три роки. Спеціальна позовна давність – це строк судового захисту, встановлений для окремих матеріально-правових вимог, обумовлених законом. Вона може бути скорочена або більш тривала порівняно із законодавчо визначеною загальною позовною давністю. Здобувач має ознайомитися з відповідними нормами Цивільного кодексу, які закріплюють спеціальну позовну давність.

Після початку перебігу позовної давності можуть виникати обставини (юридичні факти), які або перешкоджають уповноваженій особі своєчасно пред'являти позов, або іншим способом впливають на нормальний перебіг давності. Наслідком може бути: зупинення перебігу позовної давності; переривання перебігу позовної давності; відновлення пропущеного строку позовної давності як загального, так і скороченого.

Здобувач має ретельно проаналізувати випадки, які встановлені законом по кожному з цих можливих наслідків.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 р. № 1618–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
4. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
5. Про захист прав споживачів : закон України від 15.05.1991 р. № 1023–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>
2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.
3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

Додаткова література

1. Гуйван П.Д. Теоретичні питання строків у приватному праві : монографія. Харків : Право, 2014. 632 с.
2. Луць В. В. Методологічне значення категорій «строк» і «термін» у цивільному праві України. Часопис цивілістики. 2018. Вип. 31. С. 80–87.
3. Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 320 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короса С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
7. Сліпченко С. О. Застосування позовної давності до вимог, що виникають із порушення особистих немайнових прав // Строки. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. С. 88–97.

8. Цивільний кодекс : наук.-практ. комент. : у 6 т. / за ред. І. В. Спасибо-Фатеєвої. Харків : ЕКУС, 2021. Т 2: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи. 523 с.

ТЕМА 14. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ ТА ОБМЕЖЕНІ РЕЧОВІ ПРАВА

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки речових прав.
2. Поняття власності та права власності.
3. Форми права власності в Україні.
4. Види права власності в Україні
5. Підстави виникнення права власності.
6. Підстави припинення права власності.
7. Здійснення права власності. Наслідки неналежного здійснення права власності.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Хромів купив у Сизова холодильник. Він сплатив Сизову 6000 гривень і обіцяв узяти холодильник через 10 днів. Проте, наступного дня Сизов був арештован і притягнут до кримінальної відповідальності за розкрадання державного майна. У зв'язку з цим усе майно Сизова, у тому числі і холодильник, було описано слідчим. Хромів звернувся в суд з позовом про виключення з опису холодильника по тим підставам, що холодильник у силу договору купівлі-продажу, укладеного між ним і Сизовим, належить йому на праві власності і опису не підлягає.

З посиланням на відповідні положення законодавства обґрунтуйте правомірність вимог Хромова.

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Поняття, правова природа та види обмежених речових прав.
2. Володіння, як обмежене речове право.
3. Сервітут.
4. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
5. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми, здобувач має звернути увагу на те, що речовим є право, яке забезпечує задоволення інтересів уповноваженої особи шляхом впливу на річ без участі інших осіб. ЦК України передбачає такі види речових прав: право власності й речові права на чуже майно (або, як їх ще називають, «інші речові права», або «обмежені речові права»). Стаття 316 ЦК України закріплює легальне визначення права власності, під яким розуміється право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Крім легальної дефініції, здобувачу доцільно ознайомитися із доктринальними положеннями, які характеризують поняття права власності у цивільному праві. Зміст права власності згідно зі ст. 317 ЦК України становлять три правомочності – володіння, користування та розпорядження майном. Зміст права власності в суб'єктивному розумінні становлять його правомочності – право володіння, користування і розпорядження. Право володіння означає юридично забезпечену можливість власника мати майно у своєму віданні, у сфері свого фактичного

господарського впливу. Право користування – це юридично закріплена можливість господарського використання майна та вилучення з нього корисних властивостей власником чи уповноваженими ним особами. Право розпорядження являє собою юридично закріплену можливість власника самотійно вирішувати долю майна шляхом його відчуження іншим особам, зміни його стану та призначення.

На зміст права власності не впливають місце проживання та місцезнаходження майна. На власника покладаються певні обов'язки, зокрема, він зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 322 ЦК України). Він також несе ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна (ст. 323 ЦК України), якщо інше не встановлено договором або законом.

Суб'єктивне право власності має абсолютний характер. Це означає, що власникові протистоїть необмежена і безпосередньо не визначена кількість осіб, яким забороняється порушувати таке суб'єктивне право та створювати перешкоди для його здійснення. До суб'єктів права власності ЦК України відносить: український народ, фізичних осіб, юридичних осіб, державу Україна, територіальні громади, іноземні держави та інших учасників цивільних відносин (ст. 2, 318 ЦК України). Усі суб'єкти права власності є рівними перед законом.

Характерною ознакою права власності є його непорушність. Ніхто не може бути протиправне позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Це досить важливе положення закону (ст. 321 ЦК України), яке дозволяє особам захищати свої права.

Усі підстави виникнення права власності можна поділити на первісні й похідні способи. До первісних способів належать такі, при яких право власності на річ виникає вперше або незалежно від права попереднього власника на цю річ. До них належать: виготовлення або створення нової речі (виробництво), переробка речі (специфікація), привласнення загальнодоступних дарів природи, знахідка, бездоглядні домашні тварини, скарб та інші безхазяйні речі, набуття права

власності на рухому річ, від якої власник відмовився, набувальна давність, викуп пам'ятки історії та культури. До похідних способів належать такі, при яких набуття права власності у суб'єкта виникає внаслідок волевиявлення попереднього власника. При переході права власності має місце правонаступництво, оскільки права на придбану річ внаслідок похідного способу такі, які вони були у попереднього власника. До похідних способів належать усі правочини, спрямовані на передачу майна у власність, спадкування, приватизація державного і комунального майна.

Здобувач має звернути увагу на положення ст. 346 ЦК України, яка закріплює підстави припинення права власності, які, як і підстави для його набуття, є юридичними фактами. Зокрема, до підстав припинення права власності належать: відчуження власником свого майна; відмова власника від права власності; припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; знищення майна; викуп безгосподарно утримуваних пам'яток історії та культури; викуп земельної ділянки з метою суспільної необхідності; викуп нерухомого майна у зв'язку із суспільною необхідністю земельної ділянки, на якій воно розміщене; звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; реквізиція; конфіскація; припинення юридичної особи чи смерть власника. Право власності може бути припинені в інших випадках, встановлених законом.

Здобувач має звернути увагу на положення ст. 395 ЦК України, яка передбачає такі речові права на чуже майно є: право обмеженого користування (сервітут); право забудови земельної ділянки (суперфіцій); право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Законом можуть бути передбачені інші права на чуже майно. Тобто законодавець не тільки чітко визначає види речових прав на чуже майно, зміст яких розкривають відповідні норми ЦК України, а й залишає вільним місце для тих прав, що будуть виникати у процесі подальшого розвитку приватних відносин у нашому суспільстві. Дійсно, Концепція оновлення цивільного кодексу України, прийнята

у 2020 році, запроваджує нові підходи до регулювання речових відносин, та передбачає, як структурну перебудову Книги третьої ЦК України, так і змістовну, і пропонує закріплення нових видів обмежених речових прав. Тому, для розуміння тенденцій та перспектив розвитку речових прав в Україні, здобувачу доцільно ознайомитися із відповідними положеннями Концепції оновлення цивільного кодексу України.

Здобувач має розуміти сутність обмежених речових прав, яка полягає в тому, що обмежені речові права, подібно до права власності, надають уповноваженим особам безпосереднє, проте обмежене, панування над чужим майном, а не над поведінкою іншої (зобов'язаної) особи. Інакше кажучи, реалізація речового права не залежить від дій інших осіб, а тільки від дій особи, якій належить обмежене речове право. У цьому полягає його важлива відмінність від зобов'язальних прав, зокрема які мають об'єктом індивідуально-визначену річ.

До ознак обмежених речових прав відносяться: 1) Обмежені речові права обтяжують і обмежують право власності. Це означає, що перехід права власності на майно від власника до інших осіб не є підставою для припинення речових прав інших уповноважених осіб на це майно, за винятками, встановленими законом або договором. Внаслідок реалізації принципу слідування, тобто через те, що останні слідують за річчю, незважаючи на зміну суб'єктів права власності, складається ситуація, коли права на чужі речі обтяжують кожне право власності, як те, що існувало при їх встановленні, так і кожне наступне, що виникатиме у майбутньому. Перехід права власності на майно від власника до інших осіб не є підставою для припинення речових прав інших уповноважених осіб на це майно, за винятками, встановленими законом або договором; 2) Обмежені речові права здійснюються незалежно від волі власника; 3) Обмежені речові права здійснюються лише в певних межах. Межі здійснення залежать від виду речового права. Вони встановлюються законом і можуть бути конкретизовані у договорі з власником або у судовому рішенні; 4) Обмежені речові права захищаються від усіх осіб, у тому числі від власника. Вказане положення також

закріплено у ст. 396 ЦК України. У ньому втілюється абсолютність прав на чужі речі. Незважаючи на свою обмеженість, вони захищаються, так само як і право власності.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно- правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. № 2768–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Про приватизацію державного житлового фонду : закон України від 19.06.1992 р. № 2482–ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
6. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : закон України від 03.03.1998 р. № 147/98–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-#Text>
7. Про охорону культурної спадщини : закон України від 08.06.2000 р. № 1805–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
8. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : закон України від 29.11.2001 р. № 2866–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text>
9. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : закон України від 01.07.2004 р. № 1952–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>
10. Про Фонд державного майна України : закон України від 09.12.2011 р. № 4107–VІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>

11. Про приватизацію державного і комунального майна : закон України від 18.01.2018 р. № 2269-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>

12. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>

Акти органів судової влади

1. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Вищого спеціалізованого суду від 07.02.2014 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

Додаткова література

1. Антошкіна В. К. Проблеми реалізації та шляхи удосконалення інституту права власності та інших речових прав: монографія. Київ, 2018. 208 с.
2. Бешу С. Правова природа володіння // Право України. 2019 р. № 2. С.196-206.
3. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Корєда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
7. Федорко М. С. Обмежені речові права у правопорядках Німеччини, Франції та України: традиції та перспективи розвитку. Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві: кол. Монографія / М. А. Баламуш, О. В. Гаран, Н. В. Ільєва [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Гаран, О. І. Миколенко. Одеса : Фенікс, 2023. С. 259-298. DOI 10.18524/2022.978-966-928-840-0.
8. Харченко Г. Г. Аналіз окремих положень цивільного законодавства щодо підстав набуття та припинення речових прав // Цивільне законодавство: система,

міжгалузеві зв'язки, шляхи вдосконалення : матеріали Міжнародного цивілістичного форуму (м. Київ, 25-26 квітня 2013 р.). К., 2014. С. 137-140.

9. Харченко Г. Г. Право власності: окремі проблеми теорії та практики // Часопис Академії адвокатури України. 2013. № 2. С. 01-06. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Chaau_2013_2_31.pdf.

10. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.

ТЕМА 15. ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Поняття та види права приватної власності.
2. Виникнення та припинення права приватної власності фізичних осіб.
3. Об'єкти права приватної власності фізичних осіб.
4. Зміст і здійснення права приватної власності фізичних осіб.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Годунов за домовленістю з двоюрідним братом Рубіним передав останньому в користування за довіреністю новий автомобіль «Жигулі» строком на 1 рік. Через рік Годунов оформив на ім'я Рубіна нову довіреність, а потім продовжив її ще на 3 роки. Таким чином, автомобіль знаходився в Рубіна протягом 5 років.

Після спливу 5 років Годунов пред'явив до Рубіна позов про повернення автомобіля, тому що відповідач відмовився повернути його в добровільному порядку. Рубін позову не визнав і пояснив, що автомобіль фактично належить йому, а не Годунову. Годунов стояв на черзі для покупки автомобіля, однак грошей, для його оплати не мав. За словами відповідача, вони домовилися, що купить автомобіль Рубін, а Годунов згодом оформить автомобіль в органах ДАІ

на його ім'я. Рубін стверджував, що він передав Годунову для оплати рахунка на автомобіль 11300 гривень. Годунов не виконав своєї обіцянки і не переоформив автомобіль в органах ДАІ. У підтвердження того, що він сплатив Годунову 11300 гривень, Рубін представив у місцевий суд розписку Годунова. Рубін просив визнати за ним право власності на автомобіль.

Дайте правову оцінку ситуації. Чи правомірні вимоги Рубіна? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Виникнення та припинення права приватної власності юридичних осіб.
2. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності юридичних осіб.
3. Право приватної власності господарських товариств.
4. Право приватної власності кооперативів.
5. Право приватної власності об'єднань громадян та благодійних фондів.
6. Право приватної власності професійних спілок, релігійних організацій.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Порецька була притягнута до кримінальної відповідальності за розкрадання державного майна шляхом підробки платіжних документів. Слідчим був зроблений опис майна Порецької, до якого були включені привілейовані акції, що належали їй, акціонерного товариства «Югрибтранс». Також знаходилася вдома у Порецької в'язальна машина з числовим програмним керуванням, що було внесеної нею часткою в статутний фонд товариства з обмеженою відповідальністю «Елегант».

Представники «Югрибтранс» та «Елегант» звернулися в суд із заявами про виключення привілейованих акцій і в'язальної машини з опису. Представники

«Елеганта» пропонували також внести вартість в'язальної машини за умови, що сама машина, що знаходиться на його балансі, буде йому повернута.

Чи правомірні заявлені вимоги? Відповідь обґрунтуйте.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми здобувач має виходити з того, що суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи. Фізичні та юридичні особи можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих його видів, які відповідно до закону не можуть їм належати. Склад, кількість та вартість майна, яке може бути у власності фізичних та юридичних осіб, не є обмеженими (ст. 325 ЦК України).

Здобувач має звернути увагу на те, що ЦК України не визначає коло об'єктів, які можуть бути у власності фізичних і юридичних осіб. Законодавець відмовився від їх визначення шляхом введення хоча б орієнтовного переліку, а застосував загальну формулу, згідно з якою у власності фізичних і юридичних осіб може бути будь-яке майно, за винятком окремих видів майна, які відповідно до закону не можуть їм належати.

Відповідно до змісту ст. 13 Конституції України, не можуть перебувати у власності громадян чи юридичних осіб об'єкти права виключної власності народу України.

Здобувач має звернути увагу на те, що кожна держава має право визначати об'єкти, які з міркувань державної безпеки або з інших підстав не повинні перебувати у власності окремих суб'єктів права взагалі, або об'єкти, які мають набуватися з додержанням спеціальних правил. Тому Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 р. (з наступними змінами й доповненнями) було затверджено Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України,

а також Спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна, викладені відповідно в додатках № 1 і № 2.

Певні обмеження встановлено у Земельному кодексі України. Так, відповідно до ст. 81, не можуть перебувати у власності іноземних громадян землі сільськогосподарського призначення, а якщо вони отримали такі землі в порядку спадкування, то мають провести їх відчуження впродовж одного року.

Здобувач має звернути увагу на те, що у законодавстві встановлено обмеження розміру земельної ділянки, яка може бути у власності фізичної та юридичної особи. Зазначені обмеження зумовлені тим, що об'єктом права власності є не земля взагалі як фізичний об'єкт матеріального світу, а земельна ділянка як правова категорія з чітко окресленими межами. На відміну від інших об'єктів права власності, щодо яких власник має право здійснювати будь-які дії, земельна ділянка має використовуватися лише відповідно до її цільового призначення, власник не повинен завдавати їй шкоди, знищувати чи псувати її під страхом застосування до нього санкцій.

Право приватної власності, як і право власності взагалі, виникає в передбачені законодавством України первісні та похідні способи. Загальною умовою визнання громадянина власником набутого майна є правомірність його одержання. Одержання громадянином майна без достатньої юридичної підстави або з порушенням відповідних правил його придбання не породжує у такого громадянина права приватної власності. Отже, для виникнення у громадянина права власності необхідно, щоб мали місце певні умови, певні дії, певні юридичні факти, які визнаються нормами цивільного законодавства, а в деяких випадках також нормами інших галузей законодавства (сімейного, земельного тощо).

Підстави виникнення права приватної власності: виникнення у громадян права власності на доходи від участі в суспільному виробництві; приватизація квартир; набуття права власності на квартиру в будинку житлового, житлово-будівельного кооперативу, дачі або гаражу у відповідному кооперативі чи

товаристві; приватизація майна державних підприємств, приватизація земельних ділянок; здійснення підприємницької діяльності; формування приватної власності виникає й при здійсненні громадянами своїх корпоративних прав; виникнення у громадян права власності за договорами та іншими правочинами; виникнення у громадян права приватної власності внаслідок спадкування майна та інші підстави.

Здобувач має опрацювати норми, які регулюють припинення права приватної власності громадянина. Слід звернути увагу на те, що підстави припинення можуть бути спільними для всіх суб'єктів права власності або специфічними, притаманними лише громадянам.

Здобувач має звернути увагу на те, що значна частина юридичних фактів може бути юридичною підставою виникнення права власності в однієї особи, і водночас його припинення в іншій. Так, укладення договору купівлі-продажу тягне за собою припинення права власності у продавця і водночас виникнення його у покупця. Проте так буває не завжди. Створення громадянином власними зусиллями та з власних матеріалів скульптури, картини, іншої речі має наслідком лише виникнення права власності. Припиняється право власності у разі споживання фізичною особою продуктів харчування.

Також можуть бути випадки переходу права власності в порядку правонаступництва, в яких підставою виникнення права власності є один юридичний факт, а підставою припинення у попереднього власника — інший. Така ситуація спостерігається при спадкуванні за заповітом, оскільки право власності у спадкодавця припиняється у зв'язку з його смертю, а право власності у спадкоємця виникає на підставі заповіту.

Припинення права приватної власності можливе як за волею власника (знищення речі, відчуження речі), так і поза волею громадянина-власника (внаслідок реквізиції, конфіскації, націоналізації тощо).

Юридичні особи приватного права, як суб'єкти права власності, мають певні права щодо формування, володіння, використання та розпорядження майном, що

залежать від організаційно-правової форми юридичної особи та прав її засновників, акціонерів або членів юридичної особи.

Здобувач має звернути увагу на спільні закономірності, що характеризують право власності юридичних осіб. Так: 1. Юридична особа є єдиним власником належного їй майна. Засновники (учасники) юридичної особи мають щодо її майна лише зобов'язальні права, якщо йдеться про господарські товариства чи кооперативи, або взагалі не мають майнових прав, якщо йдеться про громадські об'єднання, релігійні організації, фонди тощо; 2. Власністю юридичної особи є майно, передане їй як вклад (внесок) засновниками (учасниками, членами), а також майно, вироблене і набуто юридичною особою на інших підставах у процесі діяльності; 3. Юридичні особи, як і інші власники, мають право здійснювати щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать і не порушують охоронювані законом інтереси інших осіб. Зміст права власності, межі і способи здійснення права власності юридичних осіб залежать від обсягу їх правоздатності; 4. Юридична особа набуває цивільних прав і бере на себе цивільні обов'язки через органи, що діють відповідно до закону, інших правових актів та установчих документів. У передбачених законом випадках юридична особа може набувати цивільні права та брати на себе цивільні обов'язки через своїх учасників; 5. В установчих документах визначаються джерела формування майна юридичної особи, порядок розпорядження майном, розподілу прибутків, збитків тощо; 6. Юридичні особи відповідають за своїми зобов'язаннями всім належним їм майном. Засновник (учасник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями засновника (учасника), за винятками, передбаченими законодавством чи установчими документами юридичної особи.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. № 2768–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Кодекс України з процедур банкрутства : закон України від 18.10.2018 р. № 2597–VІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
7. Про свободу совісті та релігійні організації : закон України від 23.04.1991 р. № 987–XІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
8. Про господарські товариства : закон України від 19.09.1991 р. № 1576–XІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
9. Про споживчу кооперацію : закон України від 10.04.1992 р. № 2265–XІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text>
10. Про приватизацію державного житлового фонду : закон України від 19.06.1992 р. № 2482–XІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
11. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : закон України від 03.03.1998 р. № 147/98–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-#Text>
12. Про політичні партії в Україні: закон України від 05.04.2001 р. № 2365–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
13. Про особисте селянське господарство : закон України від 15.05.2003 р. № 742–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

14. Про кооперацію : закон України від 10.07.2003 р. № 1087–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

15. Про акціонерні товариства : закон України від 27.07.2022 р. №. 2465-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>

16. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 р. № 2297–VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

17. Про громадські об'єднання : закон України від 22.03.2012 р. № 4572–VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

18. Про благодійну діяльність та благодійні організації : закон України від 05.07.2012 р. № 5073–VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

19. Про приватизацію державного і комунального майна : закон України від 18.01.2018 р. № 2269-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>

20. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : закон України від 06.02.2018 р. № 2275–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

21. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>

Акти органів судової влади

1. Про практику застосування законодавства про житлово-будівельні кооперативи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 08.09.1987 р. № 9. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-87#Text>

2. Про практику розгляду судами цивільних справ, пов'язаних з діяльністю гаражно-будівельних кооперативів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.06.1991 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-91#Text>

3. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності громадян на жилий будинок : постанова Пленуму Верховного Суду

України від 04.10.1991 р. № 7. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91#Text>

4. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 р. № 20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95#Text>

5. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Вищого спеціалізованого суду від 07.02.2014 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL:

<http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%202%29.pdf>

Додаткова література

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короеда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.

ТЕМА 16. ПРАВО ДЕРЖАВНОЇ ТА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття права державної власності. Виникнення та припинення права державної власності.
2. Суб'єкти та об'єкти права державної власності.
3. Особливості здійснення права державної власності.
4. Правовий режим майна державного підприємства та державної установи.
5. Поняття та особливості права комунальної власності. Виникнення та припинення права комунальної власності.
6. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності.
7. Особливості здійснення права комунальної власності.
8. Правовий статус майна комунальних підприємств та установ.

Письмове завдання:

Написати реферат за однією із запропонованих тем:

1. Націоналізація, реквізиція та конфіскація як підстави набуття права державної власності.

2. Порядок передачі об'єктів права державної власності у комунальну власність.
3. Підстави набуття і припинення права комунальної власності.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми здобувач має виходити із того, що право державної власності – це право держави Україна володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном.

До об'єктів права державної власності належить: майно, яке передане казенним підприємствам в оперативне управління; майно, яке передане державним комерційним підприємствам, установам та організаціям; майно, яке передане державним господарським об'єднанням; корпоративні права, що належать державі у статутних капіталах господарських організацій; державне майно, що забезпечує діяльність Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; державне майно, передане в оренду, лізинг; державне майно, передане та/або створене (збудоване) на підставі договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства; державне майно, що перебуває на балансі господарських організацій і не увійшло до їх статутних капіталів або залишилося після ліквідації підприємств та організацій; державне майно, передане в безстрокове безоплатне користування Національній академії наук України, галузевим академіям наук; безхазяйне та конфісковане майно, що переходить у державну власність за рішенням суду тощо.

Суб'єктом права державної власності є держава Україна. Від імені та в інтересах держави Україна управління майном, що є у державній власності, здійснюється державними органами, зокрема, Кабінетом Міністрів України, міністерствами, Фондом державного майна України тощо.

Здобувач має звернути увагу на те, що на сьогодні основним нормативно - правовим актом, що визначає правові основи та регулює порядок управління об'єктами державної власності, є Закон України "Про управління об'єктами

державної власності" від 21.09.2006р., який регулює низку важливих питань у сфері управління державним майном. Зокрема, ним визначено суб'єктів управління об'єктами державної власності, конкретизовано їх повноваження, закріплено обмеження щодо розпорядження об'єктами державної власності, передбачені положення щодо Єдиного реєстру об'єктів державної власності та інші важливі положення, з якими здобувач має ознайомитися.

Здобувач має звернути увагу на те, що, управління державним майном не є єдиною формою реалізації здійснення державою правомочностей власника. Інститут управління державною власністю не завжди забезпечує її використання безпосередньо за призначенням. Виробничо-комерційна, соціально-культурна та управлінська діяльність державних юридичних осіб забезпечується за допомогою так званого інституту права господарського відання та права оперативного управління, який визначає правовий режим майна державних підприємств, установ та інших організацій.

Здобувач має звернути увагу на те, що право господарського відання та оперативного управління за своєю природою належать до обмежених речових прав. Вони не можуть існувати самостійно і є засобом реалізації права власності. Для розуміння сутності конструкцій господарського відання та оперативного управління здобувач має проаналізувати відповідні положення ч. 1 ст. 136 та ч. 1 ст. 137 Господарського кодексу та відповідні теоретичні положення, які характеризують ці конструкції.

Право комунальної власності – це право територіальної громади володіти, користуватися і розпоряджатися майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Об'єктами права комунальної власності є: рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Суб'єктом права комунальної власності є територіальна громада. Територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні Ради. В інших статтях закону (статті 17, 18, 25, 60 та ін.) ці права конкретизовано. Серед них, зокрема: прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів комунальної власності; вирішення питань про придбання у встановленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого у встановленому порядку розірвано або визнано недійсним, про створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади; прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління комунальним майном відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Про приватизацію державного житлового фонду : закон України від 19.06.1992 р. № 2482–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
4. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21.05.1997 р. № 280/97–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-#Text>
5. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : закон України від 03.03.1998 р. № 147/98–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-#Text>
6. Про охорону культурної спадщини : закон України від 08.06.2000 р. № 1805–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
7. Про управління об'єктами державної власності : закон України 21.09.2006 р. № 185–V. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>
8. Про Фонд державного майна України : закон України від 09.12.2011 р. № 4107-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>
9. Про оренду державного та комунального майна : закон України від 03.10.2019 р. № 157–IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text>
10. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>
11. Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2022 р. № 634 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2022- #Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>
2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>
4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>
6. Речові права : монографія / Г. Г. Харченко. К. : Алерта, 2017. 556 с.

Додаткова література

1. Антошкіна В. К. Проблеми реалізації та шляхи удосконалення інституту права власності та інших речових прав: монографія. Київ, 2018. 208 с.
2. Борденюк В. Зміст права комунальної власності // Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 1. С. 91–98.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короеда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.

6. Первомайський О.О. Захист права державної власності та права власності українського народу // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Вип.28. Том 1. С. 143–146.

7. Щербина В. С. Особливості правового режиму державного майна, закріпленого за закладами освіти, культурними та медичними закладами державної форми власності // Юридична Україна. 2019. № 7 (199). С. 12-20.

ТЕМА 17. ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Поняття права спільної власності та її види.
2. Поняття, підстави виникнення права спільної часткової власності.
3. Порядок здійснення права спільної часткової власності.
4. Порядок визначення, розділу, виділу і відчуження частки у праві спільної часткової власності.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Житловий будинок належав на праві спільної часткової власності громадянці Вовк (1/2 частки), громадянину Воронову (1/4 частки) і громадянину Конєву (1/4 частки). Громадянка Вовк звернулася в суд з позовом до гр. Воронова і гр. Конєва про визнання за нею 2/3 частки в праві спільної часткової власності на будинок, посилаючись на те, що вона зробила необхідний капітальний ремонт будинку, у результаті якого вартість будинку зросла на 50%. Заперечуючи проти позову, гр. Воронов і гр. Конєв заявили, що ремонт був зроблений без їхньої згоди, тому гр. Вовк не вправі вимагати не тільки зміни

частки в праві загальної часткової власності на будинок, але і відшкодування понесених нею витрат.

Чи правомірні вимоги гр. Вовк? Посилаючись на відповідні положення законодавства, обґрунтуйте відповідь.

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Поняття і підстави виникнення права спільної сумісної власності.
2. Порядок здійснення права спільної сумісної власності.
3. Особливості права спільної сумісної власності подружжя.
4. Припинення права спільної власності.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Після смерті батьків до їх 3-х повнолітніх дітей, які проживали окремо, перейшов у спадок житловий будинок у рівних частках. Двоє спадкоємців бажають продати будинок, а виручену суму розділити між собою, один із спадкоємців згоди на продаж будинку не дає і заявив, що бажає використовувати свою частку в будинку для проживання. Оскільки згоди між спадкоємцями досягнуто не було, двоє з них пред'явили позов до спадкоємця, який заперечував проти продажу, про зобов'язання його не чинити перешкод в продажі. Вирішіть спір.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Пристаюючи до вивчення теми, здобувач має звернути увагу на те, що спільна власність належить до видів права власності, а її характерними ознаками є множинність суб'єктів та єдність об'єкта. ЦК України закріплює вказані ознаки в ч. 1 ст. 355 відповідно до якої майно, що є власністю двох або більше осіб (співвласників) належить їм на праві спільної власності (спільне майно).

Право спільної власності можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. В об'єктивному значенні право спільної власності є сукупністю правових норм, що регулюють належність спільного майна одночасно двом і більше особам. У суб'єктивному значенні право спільної власності – це право двох і більше осіб здійснювати правомочності володіння, користування та розпорядження спільним майном.

Здобувам має знати та розрізняти види права спільної власності, зокрема:

- право спільної часткової власності – це право двох чи більше осіб на майно із визначенням часток кожного з них у праві власності;
- право спільної сумісної власності – це право двох або більше осіб на майно без визначення часток кожного з них у праві власності. Спільна власність вважається частковою, якщо договором або законом не встановлена спільна сумісна власність на майно.

Суб'єктами спільної часткової власності можуть бути громадяни та юридичні особи, а якщо об'єктом є земельна ділянка територіальної громади – відповідно районні та обласні ради (частини 2, 3 ст. 86 ЗК України). Суб'єктами спільної сумісної власності на землю можуть бути лише громадяни (ч. 1 ст. 89 ЗК України). Множинність суб'єктів (співвласників) спільної власності зумовлює істотні особливості цього виду права власності, необхідність спеціального правового регулювання для узгодження поведінки учасників.

Підставами виникнення права спільної часткової власності можуть бути цивільно-правові договори, спадкування майна, приватизація державного житлового фонду, визначення часток у праві спільної сумісної власності тощо.

Здобувач має розрізняти ідеальну частку в праві спільної часткової власності та реальну частку в майні, що є у спільній частковій власності. Ідеальна частка у праві власності на спільне майно математична величина, яка виражає співвідношення в обсязі прав співвласників майна. Вона може бути виражена відсотком або дробом. Реальна частка є математичним виразом ідеальної частки у праві власності на конкретну частину майна в натурі. Поняття реальної частки

використовується при поділі спільного майна в натурі, при виділі частки із майна, що є у спільній частковій власності, при зверненні стягнення на частку в майні, що є у спільній частковій власності, при встановленні співвласниками порядку користування спільним майном у натурі.

Розмір часток у праві власності може бути рівним або нерівним. Згідно з частинами 1, 2 ст. 357 ЦК України частки у праві спільної часткової власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено законом або правочином. Якщо розмір часток у праві спільної власності не визначений законом чи правочином, він визначається з урахуванням вкладу у придбання (виготовлення, спорудження) майна кожного зі співвласників. Таким чином, множинність суб'єктів права спільної часткової власності не виключає можливості самотійного здійснення кожним з них правомочностей власника: володіння, користування, розпорядження відповідною часткою майна, розмір якої зумовлений ідеальною часткою у праві власності. Проте така самотійність обмежується у разі здійснення володіння та користування – згодою співвласників, а у разі розпорядження – переважним правом купівлі частки іншими співвласниками.

Переважне право купівлі встановлено в цивільному законодавстві з метою захисту прав та законних інтересів інших співвласників, оскільки їм не байдуже хто займе місце співвласника, який вибуває.

Здобувач має звернути увагу на те, що спільна сумісна власність—це вид спільної власності у якій частки заздалегідь не визначені. Вона передбачає право декількох осіб володіти, користуватися, розпоряджатися належним їм майном за взаємною згодою як одним цілим. Частки учасників визначаються при припиненні спільної сумісної власності, тобто при поділі або виділі з неї.

Спільна сумісна власність характеризується тим, що її учасники разом володіють і користуються майном без визначення часток. Для розпорядження необхідна згода всіх співвласників, яка в одних випадках презюмується, а в інших – повинна бути висловлена у певній передбаченій законом формі. Так,

згода учасників має бути висловлена письмово і нотаріально посвідчена, якщо стосовно спільного майна укладається правочин, що потребує нотаріального посвідчення та державної реєстрації (п. 2 ст. 364 ЦК України).

Право спільної сумісної власності виникає у випадках, встановлених договором або законом, зокрема: 1) майно, набуте подружжям за час шлюбу; 2) майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї; 3) майно, набуте жінкою та чоловіком, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі; 4) спільне майно багатоквартирного будинку є спільною сумісною власністю співвласників. 5) передача квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках здійснюється в спільну сумісну або часткову власність за письмовою згодою всіх повнолітніх членів сім'ї, які постійно мешкають у цій квартирі (будинку), житловому приміщенні у гуртожитку, в тому числі тимчасово відсутніх, за якими зберігається право на житло, з обов'язковим визначенням уповноваженого власника квартири (будинку), житлового приміщення у гуртожитку. Передача у власність громадян житлових приміщень у гуртожитках здійснюється з одночасною передачею їм у спільну сумісну власність допоміжних приміщень (приміщень загального користування).

У випадку поділу спільної сумісної власності передбачається, що частки співвласників є рівними, якщо інше не передбачено законом, домовленістю сторін або рішенням суду. Здобувач має звернути увагу на те, що порядок поділу спільної сумісної власності та виділу з неї частки визначений правилами, встановленими у ЦК України щодо часткової власності (ст. 362 ЦК України).

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

3. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

4. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : закон України від 14.05.2015 р. № 417–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>

Акти органів судової влади

1. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності громадян на жилий будинок : постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.10.1991 р. № 7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91#Text>

2. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 р. № 20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%202%29.pdf>
6. Речові права : монографія / Г. Г. Харченко. К. : Алерта, 2017. 556 с.

Додаткова література

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короеда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
3. Труба В.І. До питання щодо поділу спільного майна подружжя. Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання) / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Г.К. Матвєєва та Ю.Г. Матвєєва. Київ, 2013. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/17949>.

ТЕМА 18. ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ТА ІНШИХ РЕЧОВИХ ПРАВ

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Цивільно-правові способи захисту права власності. Співвідношення понять «охорона» та «захист» права власності.
2. Витребування майна власником з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).
3. Умови задоволення віндикаційного позову.
4. Розрахунки між незаконним володільцем і власником при поверненні майна з чужого незаконного володіння.
5. Вимога про усунення порушень, які не пов'язані з позбавленням володіння (негаторний позов).

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Громадянка Іванова звернулася в суд з позовом до громадянина Петрова про повернення належного їй годинника. Позивачка посилалася на те, що Петров знайшов загублений нею годинник і відмовляється його повернути. Відповідач не визнавав позову і категорично заперечував факт знахідки. Яким може бути рішення суду? Дайте правову оцінку ситуації. Чи зміниться рішення суду, якщо:

- а) годинник був подарований Петрову його товаришем?
- б) Іванова здала годинник у ремонтну майстерню і не забрала його. Ремонтна майстерня через півроку реалізувала годинник через комісійний магазин.

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Позов про визнання права власності.

2. Позов про виключення майна з опису.

3. Засоби захисту, надані власнику, якщо його право порушене в результаті видання акту державного органу чи органу місцевого самоврядування, який не відповідає законодавству.

4. Захист обмежених речових прав.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Громадянка С., майно якої було конфісковано згідно із вироком суду, звернулася з позовом в інтересах своєї неповнолітньої дочки про звільнення з-під арешту належних їй (доньці) золотих виробів, подарованих бабусею, а також грошових сум, накопичених за рахунок отриманих на дочку аліментів. Чи може С. заявляти позовні вимоги в інтересах її неповнолітньої доньки? Хто є відповідачем у справі? Проаналізуйте Постанову Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про виключення майна з опису» та вирішіть справу.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми здобувач має виходити із того, що під захистом права власності слід розуміти комплекс заходів, спрямованих як на попередження порушення відносин власності, а також інтересу, пов'язаного з його здійсненням, так і на забезпечення їх відновлення після порушення.

Захист відносин власності в Україні здійснюється на загальних засадах, визначених ст. 386 ЦК України. Предметом захисту цивільного права є цивільні права та інтереси, які не суперечать загальним засадам цивільного законодавства (ст. 15 ЦК України).

Здобувач має звернути увагу на те, що залежно від результату і характеру наслідків їх застосування всі способи захисту цивільних прав та інтересів можуть бути розподілені на три основні групи:

1) способи, застосування яких дозволяє підтвердити (засвідчити) право, що захищається, або припинити (змінити) обов'язок, наприклад, примусове виконання обов'язку в натурі, зміна правовідношення або його припинення;

2) способи, застосування яких дозволяє попередити або припинити порушення права, зокрема, припинення дії, яка порушує право.

3) способи, застосування яких має за мету відновити порушене право і (або) компенсувати втрати, понесені у зв'язку з його порушенням. До цієї групи відноситься відновлення становища, що існувало до порушення права; визнання правочину недійсним тощо.

Здобувач має звернути увагу на те, що заходи, за допомогою яких цивільне право забезпечує захист відносин власності, є за своєю юридичною природою неоднорідними і поділяються на кілька груп: речово-правові, зобов'язально-правові та інші.

Речово-правові способи спрямовані безпосередньо на захист права власності як абсолютного права. Вони захищають повноваження власника на володіння, користування та розпорядження майном, яке є індивідуально визначеним та існує в натурі за умови, що порушення права власності не пов'язано з невиконанням зобов'язань, що існували між власником та особою, яка порушила його право. До речово-правових заходів належать позов власника про витребування майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов) позов про захист права власності від порушень, не пов'язаних з позбавленням володіння (негаторний позов), позов про визнання права власності (ст. 392 ЦК України).

Речово-правові позови можуть пред'являти як власники, а й законні (титульні) володільці. До них належать суб'єкти права господарського відання, оперативного управління, довічного успадкованого володіння, а також суб'єкти зобов'язальних прав, пов'язаних із володінням чужим майном (орендарі, зберігачі, перевізники). При цьому, титульні володільці можуть захищати своє право володіння навіть проти його власника.

Розглядаючи особливості захисту права власності за допомогою віндикаційного позову, здобувач має звернути увагу на положення, які регулюють питання про витребування майна власником (титульним володільцем) від добросовісного володільця та умови подання віндикаційного позову.

Здобувач має знати умови подання негаторного позову, а також звернути увагу на те, що на відносини за негаторним позовом не поширюються правила про позовну давність, оскільки об'єктом вимоги за негаторним позовом є усунення правопорушення, що триває на момент пред'явлення позову.

Поряд із вимогою про усунення вже наявних перешкод у здійсненні права власник має право звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню. Можливість пред'явлення таких вимог власником майна прямо закріплена у ч.2 ст. 386 Цивільного кодексу. Ці норми істотно розширюють можливості захисту права, надають можливість захищати його ще до того, як його було порушено. Подібна конструкція, яку можна назвати «позовом про заборону на майбутнє», мала широке поширення в римському праві під назвою «прогібіторний позов» (*action prohibitoria*).

Зобов'язально–правові заходи захисту відносин власності, застосовуються у випадках, коли власник пов'язаний з правопорушником зобов'язальними відносинами. Отже, за умови наявності між власником та правопорушником зобов'язальних відносин, що виникли з підстав, зазначених у ст. 11 ЦК України, речово–правові заходи захисту відносин власності застосовані бути не можуть. Зобов'язально–правові заходи захисту права власності мають відносний характер, оскільки враховують конкретні зобов'язальні правовідносини між сторонами та можуть мати своїм об'єктом будь–яке майно.

До зобов'язально-правових способів належать: відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; позов про повернення майна, що придбане або збережене за рахунок коштів іншої особи без достатніх підстав;

позов про примусове виконання обов'язку в натурі; позов про відшкодування моральної (немайнової) шкоди тощо.

Здобувач має усвідомити, що законодавство не передбачає права вибору виду позову та не допускає так званої конкуренції, внаслідок чого за наявності зобов'язальних відносин мають пред'являтися спеціальні, зобов'язально-правові, а не речово—правові. Речово—правові позови не можуть бути пред'явлені за відсутності індивідуально визначеної речі як предмета спору (наприклад, у разі її знищення).

Третю групу цивільно-правових засобів захисту права власності становлять ті з них, які не належать ані до речово—правових, ані до зобов'язально-правових засобів, але впливають із різних інститутів цивільного права. Такі, наприклад, правила про захист майнових прав власника, визнаного в установленому порядку безвісно відсутнім або оголошеного померлим, у разі його явки, про захист інтересів сторін у разі визнання правочину недійсним, положення щодо відповідальності заставодержателя тощо. Ці цивільно-правові засоби захисту, а також зобов'язано-правові засоби захисту права власності розглядаються у відповідних темах курсу цивільного права.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96—ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435—IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Акти органів судової влади

1. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 р. № 20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95#Text>

2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text

3. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Вищого спеціалізованого суду від 07.02.2014 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL:

<http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%202%29.pdf>

6. Речові права : монографія / Г. Г. Харченко. К. : Алерта, 2017. 556 с.

Додаткова література

1. Гуліда О.М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація / Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 2. Том. 1. С. 168–173.
2. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 492 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короеда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.
6. Харченко Г. Г. Способи захисту речових прав. Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвеевські цивілістичні читання) : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 3 жовтня 2013 р.). К., 2015. С. 127-131.
7. Штанько А. Віндикаційний захист права власності та інших речових прав (огляд останніх досліджень) // Вісник Національної академії прокуратури. 2016. № 3. С. 48–52.

ТЕМА 19. СПАДКОВЕ ПРАВО

Практичне заняття № 1

Питання для обговорення:

1. Поняття та характерні ознаки спадкових правовідносин.
2. Підстави спадкування. Основні спадкові поняття: час відкриття спадщини, місце відкриття спадщини, спадкова маса и т.д.
3. Особливості правового статусу суб'єктів спадкових правовідносин.
4. Особливості спадкування окремих видів майна (авторських прав, цінних паперів, часток у господарських товариствах, нерухомого майна, обов'язків спадкодавця).

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

Іванова А.П. звернулась до суду з позовною заявою, у якій просила визнати договір купівлі-продажу квартири укладений на Одеській товарній біржі дійсним та визнати за нею право власності на квартиру в порядку спадкування за законом. Позивачка зазначила що під час укладання договору вона була одружена та нещодавно чоловік помер. Після його смерті відкрилась спадщина на квартиру, яку вони згідно зазначеного вище договору придбали в період шлюбу. Позивачка для вступу у спадщину звернулась до Сьомої одеської державної нотаріальної контори, де їй було відмовлено з наступних підстав: 1) договір купівлі-продажу квартири укладений без нотаріального посвідчення, що не відповідає закону; 2) у договорі не вказані частки, які належить кожному із власників.

Зазначені обставини змусили позивачку звернутись до суду для захисту своїх майнових прав.

Вирішить справу.

Практичне заняття № 2

Питання для обговорення:

1. Спадкування за заповітом.
2. Спадкування за законом.
3. Способи, порядок та строки прийняття спадщини.
4. Оформлення прав на спадщину.

Письмове завдання:

Розв'язати задачу

В автомобільній катастрофі загинув Архипов. Його мати, що жила в іншому місті, приїжджала на похорон сина і сплатила його борг, пов'язаний з покупкою автомашини. Потім вона повернулася до себе додому. Через півтора року після смерті сина мати звернулася до його дружини з пропозицією про розділ спадщини. У листі, до дружини сина, мати повідомила, що крім її в розділі спадщини повинна брати участь 10-літня Олена, що Архипов визнавав при житті своєю дочкою і щомісяця надсилав гроші на її утримання.

Дружина Архипова послалася на те, що мати Архипова пропустила строк на прийняття спадщини і тому не може одержати нічого з його майна. Що ж стосується Олени, то, хоча її мати і подала в строк заяву про визнання Олени спадкоємицею померлого, вона народилася від позашлюбного зв'язку, і Архипов не записаний у свідоцтві про народження Олени її батьком.

Мати Архипова звернулася в юридичну консультацію з питанням, чи може вона й Олена, що вона вважає своєю внучкою, розраховувати на одержання спадщини і які дії для цього їй варто предприняти.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Пристаюючи до вивчення теми, здобувач має виходити із розуміння спадкового права як сукупності цивільно-правових норм, які регулюють відносини, які виникають у ході переходу прав та обов'язків (спадщини) від

фізичної особи, яка померла, до інших осіб (спадкоємців). Відповідно до ст. 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Здобувач має звернути увагу на те, що спадкові правовідносини у своїй динаміці охоплюють три етапи (відкриття спадщини, прийняття спадщини (або не прийняття), оформлення прав на спадщину). Спадкові правовідносини виникають з відкриттям спадщини. Під останнім слід розуміти настання певних обставин, за яких у відповідних осіб виникає право спадкоємства. До обставин, що викликають відкриття спадщини відносяться: 1) смерть громадянина; 2) оголошення громадянина померлим. Склад спадщини (обсяг прав та обов'язків спадкодавця), коло спадкоємців, виникнення права на спадкування та деякі інші важливі моменти пов'язані з часом відкриття спадщини. Отже, вивчаючи питання відкриття спадщини, здобувач має проаналізувати відповідні законодавчі положення, які розкривають питання часу та місця відкриття спадщини.

Наступним етапом спадкового правовідношення є прийняття спадщини, тобто реалізація визначеними особами належного їм суб'єктивного права спадкування. Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її (ст. 1268 ЦК України). Прийняття спадщини та відмова від її прийняття – це односторонні правочини, в яких висловлюється воля однієї особи – спадкоємця. Не визнається прийняття спадщини з умовою чи застереженням.

Закон передбачає три способи прийняття спадщини (статті 1268–1269 ЦК України). Перший полягає у фактичному прийнятті спадщини спадкоємцем, який постійно проживав разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини. Другий спосіб прийняття спадщини стосується окремих категорій осіб, інтереси яких потребують підвищеного захисту. Третій спосіб прийняття спадщини стосується спадкоємців, які бажають прийняти спадщину і не належать до першої та другої категорії. Ці особи мають подати заяву про прийняття спадщини до нотаріальної контори (ст. 1269 ЦК України).

Здобувач має звернути увагу на те, що спадкодавцем може бути лише фізична особа. Якщо йдеться про спадкування за заповітом, то спадкодавцем може виступати лише дієздатна особа, яка розуміє значення своїх дій і може ними керувати. Коло спадкоємців є значно ширшим. Відповідно до ст. 1222 ЦК України спадкоємцями можуть бути фізичні особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини, а також юридичні особи та інші учасники цивільних відносин – держава, територіальні громади тощо. Закон визначає випадки усунення спадкоємців від права на спадкування (ст. 1224 ЦК України).

Чинним законодавством України передбачено два види спадкування: 1) спадкування за заповітом, 2) спадкування за законом. Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. За своєю сутністю складання заповіту є одностороннім правочином – дією однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами (ч. 3 ст. 202 ЦК України).

Заповідач визначає зміст заповіту та його основні положення. Заповідач має право призначити коло спадкоємців, визначити обсяг спадщини, зробити заповідальний відказ, покласти на спадкоємців інші обов'язки, встановити у заповіті сервітути. Заповідач має також право скасувати або змінити заповіт. У цьому полягає свобода заповіту. Заповідач має право визначити обсяг спадщини та заповідати спадкоємцям усі свої права та обов'язки або їх частину.

Здобувач має звернути увагу на те, що, окрім загальних, заповідач може зробити у заповіті особливі розпорядження. До них, зокрема, належать: заповідальний відказ (легат) (статті 1237–1239 ЦК України); покладення на спадкоємця деяких обов'язків (ст. 1240 ЦК України); визначення умов отримання спадщини (ст. 1242 ЦК України); підпризначення спадкоємця (ст. 1244 ЦК України); встановлення сервітуту (ст. 1246 ЦК України); призначення виконавця заповіту (ст. 1286 ЦК України).

Дійсність заповіту безпосередньо пов'язана з додержанням відповідних умов щодо його форми. Заповіт має бути складений письмово і посвідчений

нотаріусом або іншою посадовою чи службовою особою, зазначеною у ЦК України (статті 1248, 1251, 1252).

Одним з основних положень спадкового права є таємниця заповіту. Лише спадкодавець має право доводити до відома спадкоємців або інших осіб відомості, які стосуються заповіту. Заповідач має право скласти один з видів заповідального розпорядження, передбаченого цивільним законодавством.

Спадкування за законом виникає лише у разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі не охоплення заповітом усієї спадщини. Спадкоємці одержують право на спадкування по чергово. ЦК України передбачає п'ять черг спадкоємців (статті 1261–1265). Відповідно до ст. 1259 ЦК України черговість може бути змінена.

Розглядаючи етап оформлення прав на спадщину, здобувач має проаналізувати відповідні положення, які закріплено у главі 89 ЦК України, у главі 7 Закону України “Про нотаріат”. Спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину. Спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є майно та/або майнові права, які обтяжені, та/або нерухоме майно та інше майно, щодо якого здійснюється державна реєстрація, зобов'язаний звернутися до нотаріуса або в сільських населених пунктах - до уповноваженої на це посадової особи відповідного органу місцевого самоврядування за видачою йому свідоцтва про право на спадщину на таке майно.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Про нотаріат : закон України від 02.09.1993 р. № 3425–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

4. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених : постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-94#Text>

5. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

Акти органів судової влади

1. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. №7 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL:

https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf>

6. Спадкове право України : підручник / О. Є. Кухарев. Київ : Алерта, 2020. 362 с. URL://pp-ss.pro/wp-content/uploads/2020/08/Kuharev_Spadkove_pravo_Zmist.pdf

Додаткова література

1. Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія Київ : Юрінком Інтер, 2015. 448 с.

2. Кухарев О. Є. Догматична конструкція універсального правонаступництва у сфері спадкового прав // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2020. № 3 (90). С. 40–49.

3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.

4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короса С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

Право інтелектуальної власності

ТЕМА 20. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності.
2. Джерела правового регулювання права інтелектуальної власності.
3. Система права інтелектуальної власності.
4. Суб'єкти права інтелектуальної власності.
5. Об'єкти права інтелектуальної власності.
6. Зміст права інтелектуальної власності.
7. Підстави виникнення (набуття) та припинення права інтелектуальної власності.
8. Особливості захисту права інтелектуальної власності.

Письмове завдання:

1.Розв'язати задачу

Здобувач магістратури, Богдан Миколаєнко, користуючись бібліотекою університету виконав наукову роботу та подав її керівництву університету. Ознайомившись з нею Керівництво визнало її суспільну цінність та опублікувало її без згоди Богдана, в якості автора вказавши установу університету. Миколаєнко звернувся до суду за захистом своїх прав.

Яке рішення може прийняти суд? Відповідь обґрунтуйте.

2. Підготувати реферат за однією із запропонованих тем:

1. Система права інтелектуальної власності у працях провідних юристів-науковців.
2. Держава та її уповноважені органи як суб'єкти охорони та захисту права інтелектуальної власності.
3. Підстави виникнення (набуття) та припинення права інтелектуальної власності.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми, здобувач має виходити з того, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової та технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (ст. 54 Конституції України). Права на результат інтелектуальної, творчої діяльності передбачені у книзі четвертій ЦК України – «Право інтелектуальної власності», а також у спеціальному законодавстві.

Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України та іншим законом. Інтелектуальну власність визначають як власність на результати інтелектуальної діяльності, яким відповідно до чинного законодавства надається правова охорона.

Здобувач має звернути увагу на те, що поняттям «об'єкти права інтелектуальної власності» охоплюється низка конкретних результатів: твори у галузі науки, літератури та мистецтва, виконання фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, селекційні досягнення, інформація, компонування інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, комерційні найменування, торговельні марки, географічне походження товарів та інші результати інтелектуальної діяльності, що можуть приносити користь людям.

Перелічені об'єкти права інтелектуальної власності, як правило, розділяють на три основні групи: об'єкти авторського та суміжного права, об'єкти промислової власності та інші об'єкти (або ж нетрадиційні).

До нетрадиційних об'єктів віднесено – сорти рослин, породи тварин, komponування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, наукові відкриття та раціоналізаторські пропозиції. Така класифікація об'єктів права інтелектуальної власності не суперечить нормам Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року, до якої приєдналася Україна, де у переліку об'єктів промислової власності не йдеться про раціоналізаторські пропозиції, комерційну таємницю (секрети виробництва), селекційні досягнення тощо.

Охорона прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності регламентується Цивільним кодексом України, а на такі нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, як сорти рослин та топографії інтегральних мікросхем спеціальними законами України: «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем».

Що ж стосується інших нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності (породи тварин, комерційні таємниці, ноу-хау, наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції), на цей час ще не прийняті спеціальні закони щодо їх правової охорони, хоча ряд питань регулюється нормативними актами різної галузевої належності та різної юридичної сили.

Здобувач має звернути увагу та засвоїти особливості змісту права інтелектуальної власності, який складають особисті немайнові та майнові права її суб'єктів. Специфіка змісту права інтелектуальної власності полягає у двоєдиній структурі й у тому, що тут майнові права не просто пов'язані з немайновими, вони виходять від немайнових прав і ґрунтуються на духовній власності творців.

Слід звернути увагу на той факт, що особисті немайнові права належать тільки творцю, тобто фізичній особі. Слід наголосити, що особисті немайнові

права інтелектуальної власності можуть належати лише творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. Проте, у випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати окремим особам, які не є творцями, зокрема, спадкоємцям, творчим спілкам.

Зміст особистих немайнових прав складають:

а) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником і т.д.) об'єкта права інтелектуальної власності;

б) право перешкоджати якому-небудь посяганням на право інтелектуальної власності, що може завдати шкоди честі або репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;

в) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, передбачені законом.

Зміст майнових прав складають:

а) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

б) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;

в) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі забороняти таке використання;

г) інші майнові права інтелектуальної власності, передбачені законом.

Суть майнових прав полягає в одержанні комерційної вигоди. На відміну від особистих немайнових прав, майнові права можуть належати як творцю (автору), так і іншій фізичній або юридичній особі. Крім того, вони мають часові й територіальні обмеження.

В цивільному законодавстві встановлено різноманітні способи використання об'єкта права інтелектуальної власності. Наприклад, опублікування твору, переклад, переробка, публічне виконання, включення до баз даних, продаж тощо.

Особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, може використовувати цей об'єкт на власний розсуд, з додержанням при цьому прав інших осіб. Що стосується інших осіб, то

використання об'єкта права інтелектуальної власності цими особами може здійснюватися лише з дозволу особи, яка має виключне право дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених ЦК України та іншими законами. Умови надання дозволу (видачі ліцензії) на використання об'єкта права інтелектуальної власності можуть бути визначені ліцензійним договором, який укладається з додержанням вимог ЦК України та інших законів.

На відміну від особистих немайнових прав інтелектуальної власності, майнові права інтелектуальної власності можуть передаватися повністю або частково іншим особам відповідно до закону. Як правило, умови передання майнових прав інтелектуальної власності визначаються договором.

Слід зазначити, що право інтелектуальної власності може належати кільком особам. В такому разі таке право може здійснюватися цими особами на підставі договору між ними; якщо такий договір відсутній - право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється спільно.

Здобувачу необхідно звернути увагу на норми ЦК України, які визначають особливості права інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору та створені за замовленням. Особливістю змісту права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору є те, що особисті немайнові права на зазначений об'єкт належать працівникові, який створив цей об'єкт (якщо інше не встановлено законом), а майнові права на такий об'єкт належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Такі ж умови належності особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності застосовуються до об'єкта, створеного за замовленням.

Особа, яка порушила права інтелектуальної власності або не визнає це право чи посягає на нього, несе цивільно-правову відповідальність, визначену ЦК

України, іншим законом або договором. У разі порушення свого права інтелектуальної власності особа має право звернутися за захистом до суду.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року від 06.09.1952 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text
2. Лісабонська угода про захист зазначень місця походження товару та їх міжнародної реєстрації від 31.10.1958 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b11#Text
3. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text
4. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text
5. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.1971 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124#Text
6. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
7. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text
8. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_134#Text
9. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
10. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

11. Про авторське право та суміжні права : закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

12. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : закон України від 15.12.1993 р. № 3687–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>

13. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : закон України від 15.12.1993 р. № 3689–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

14. Про охорону прав на промислові зразки : закон України від 15.12.1993 р. № 3688–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>

15. Про охорону прав на сорти рослин : закон України від 21.04.1993 р. № 3116–XI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>

16. Про правову охорону географічних зазначень : закон України від 16.06.1999 р. № 752–XIV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>

Основна література

1. Право інтелектуальної власності : підручник / А.В. Аксютіна, Л.В. Межевська, О.В. Нестерцова-Собакарь та ін. ; ред. Т.В. Ярошевська. Дніпро: ДДУВС, 2022. 336 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10689/1/макет_ПІДРУЧНИК_ІВ_ред_а_вт.pdf

2. Право інтелектуальної власності: підручник / О.П. Світличний. Київ : НУБіП України, 2016. 355 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_pravo/Pravo-Intel.-vlasnosti-Svitlychnyy.pdf

3. Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: колективна монографія за наук. ред. д.ю.н., проф. Н. Мироненко. К. : Інтерсервіс, 2023. 468 с. https://drive.google.com/file/d/16MIRbII56r_DNJ3bXrPB0RfVud93oHVVH/view

Додаткова література

1. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції

(Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2022. 310 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/Zbirnyk.pdf>

2. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції (Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2022. 310 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/Zbirnyk.pdf>

ТЕМА 21. АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття та види об'єктів авторського права.
2. Суб'єкти авторського права. Співавторство та його види.
3. Зміст авторського права. Строк чинності авторських прав.
4. Поняття суміжного права, його співвідношення з авторським правом.
5. Суб'єкти, об'єкти та зміст суміжних прав.
6. Цивільно-правовий захист авторського права та суміжних прав.

Письмове завдання:

Проаналізувати Розділ V «Захист авторського права і суміжних прав» закону України «Про авторське право та суміжні права» від 01.12.2022 р. № 2811-І та охарактеризувати сутність та зміст спеціальних способів захисту авторських і суміжних прав, які передбачені у ньому. Дані оформити у робочому зошиті або у електронній формі та надіслати до Google Classroom.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Приступаючи до вивчення теми, здобувач має звернути увагу на те, що джерела авторського права представлені нормативними актами, до яких передусім належать Конституція України, Цивільний кодекс України, спеціальний закон “Про авторське право і суміжні права” від 01.12.2022 року тощо.

Особливу групу джерел сучасного авторського права становлять міжнародні договори: Бернська конвенція з охорони літературних та художніх творів (1886 р.), яка неодноразово доповнювалася і змінювалася; Всесвітня (Женевська) конвенція з авторського права (1952 р.); Римська конвенція з охорони прав артистів-виконавців, виготовлювачів фонограм, а також виробників організацій мовлення (1961 р.); Конвенція, що створює Всесвітню організацію інтелектуальної власності (підписана у Стокгольмі у 1967 р., чинна з 1970 р.); Женевська конвенція з охорони інтересів виготовлювачів фонограм (1971 р.); Брюссельська конвенція з розповсюдження програм, що несуть сигнали, які передаються через супутники (1974 р.).

Важливе значення у регулюванні авторських відносин мають типові авторські договори, які затверджуються Кабінетом Міністрів України або за його дорученням відповідними відомствами та творчими спілками.

Здобувачу слід звернути увагу на те, що у представленій темі розглядаються лише загальні положення щодо авторського права, які закріплені у цивільному законодавстві України.

Здобувач має знати та розуміти основні положення, які характеризують об'єкти авторського права. Об'єктами авторського права є твори науки, літератури й мистецтва. Тільки оригінальні твори можуть бути об'єктом авторського права. Важливо звернути увагу на те, що об'єктом авторського права може бути лише твір, який є результатом творчої праці автора. Твір може бути виражений у будь-якій об'єктивній формі, але обов'язково придатний для

відтворення, сприймання. Сама об'єктивна форма може бути як усною, так і письмовою. Авторське право визнається за будь-яким твором у галузі науки, літератури, мистецтва незалежно від його форми, готовності та художньої цінності. Це положення має важливе значення, оскільки охороняє твори різного художнього рівня і мети, у тому числі й такі, які не призначалися автором для публікації (наприклад, листи, щоденники, особисті записи, враження).

Здобувач має звернути увагу та не, що автором наукового, літературного чи мистецького твору може бути громадянин України, іноземець або особа без громадянства. Поняття “автор твору” і “суб'єкт авторського права” не тотожні як за змістом, так і за значенням. Автором твору може бути тільки його творець, тобто тільки фізична особа. Суб'єктом авторського права можуть бути автор твору, а також інші фізичні і юридичні особи, яким майнове авторське право може належати у силу закону, договору або переходити в порядку спадкування.

Також, слід звернути увагу на те, що авторське право на твір виникає внаслідок самого факту його створення; для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей. Проте, суб'єкт авторського права для засвідчення авторства у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах. Про реєстрацію авторського права на твір видається відповідне свідоцтво.

Авторське право надає авторам творів у галузі літератури, музики, мистецтва певні права, що дозволяють їм надавати дозвіл або забороняти протягом певного обмеженого періоду часу ті або інші види використання їхніх творів.

Здобувачу рекомендується виділити дві групи авторських прав, зокрема, особисті немайнові права та майнові права, знати та розуміти зміст кожного права.

Особливе значення має також питання строків дії авторських прав.

Слід зауважити, що новий закон України «Про авторське право і суміжні права» втілює принципово нові положення у сфері авторського права. Зокрема він спрямований на охорону та захист особистих немайнових прав і майнових прав, в тому числі суб'єктів права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою. Тобто, зазначеним законом передбачається новий об'єкт, який генерується комп'ютерною програмою. Неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта (тобто, програма, шляхом власного функціонування без участі фізичної особи, створює об'єкт). Слід звернути увагу на те, що при цьому, права авторства не виникає зовсім, як й інших особистих немайнових прав. Суб'єктами ж майнового права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, є особи, яким належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на комп'ютерну програму – автори такої комп'ютерної програми, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці передали (відчужили) майнові права на комп'ютерну програму або правомірні користувачі комп'ютерної програми.

Строк чинності права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, спливає через 25 років (з моменту генерування), що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком, в якому згенеровано неоригінальний об'єкт.

Під суміжними правами розуміються права виконавців, виробників відеограм, фонограм та програм (передач) організації мовлення. Ці права тому й називаються суміжними, що виникають з авторських прав та існують разом з ними. Тому суміжних прав окремих, незалежних від авторських не існує.

Здобувач має враховувати, що ЦК України не передбачає процедури закріплення виникнення та здійснення суміжних прав. Ст. 451 ЦК України вказує

на те, що суміжне право виникає у результаті факту виконання твору, виробництва фонограми або відеограми, оприлюднення програми (передачі) організації мовлення. Можна говорити про те, що суміжні права виникають при створенні суміжного об'єкта автоматично, і для цього не потрібне виконання будь-яких дій або дотримання будь-яких формальностей. Отже, ознакою суміжних прав є їх похідний характер і залежність від авторських прав, охорона без дотримання будь-яких формальностей; обмежена, у порівнянні з авторськими правами, сфера дії.

Підставами для захисту особистих немайнових та/або майнових авторських і суміжних прав є будь-яке порушення, невизнання або оспорування таких прав, а також створення загрози порушення таких прав. Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав передбачено нормами адміністративного, кримінального і цивільного законодавства. Закон України «Про авторське право і суміжні права» у Розділі V закріплює перелік осіб, яким надається право звертатися за захистом авторського права та суміжних прав підстави для захисту авторського права і суміжних прав, перелічує способи захисту авторського права і суміжних прав та інші важливі питання.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року від 06.09.1952 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text
2. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text
3. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text

4. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.1971 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124#Text

5. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text

6. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

7. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

8. Про авторське право та суміжні права : закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

9. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: закон України від 15.05.2018. № 2415-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text>

Основна література

1. Право інтелектуальної власності : підручник / А.В. Аксютіна, Л.В. Межевська, О.В. Нестерцова-Собакарь та ін. ; ред. Т.В. Ярошевська. Дніпро: ДДУВС, 2022. 336 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10689/1/макет_ПІДРУЧНИК_ІВ_ред_а_вт.pdf

2. Право інтелектуальної власності: підручник / О.П. Світличний. Київ : НУБіП України, 2016. 355 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_pravo/Pravo-Intel.-vlasnosti-Svitlychnyy.pdf

3. Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: колективна монографія за наук. ред. д.ю.н., проф. Н. Мироненко. К. : Інтерсервіс, 2023. 468 с. https://drive.google.com/file/d/16MIRbII56r_DNJ3bxrPB0RfVud93oHVVH/view

Додаткова література

1. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції (Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2022. 310 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/Zbirnyk.pdf>
2. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції (Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2022. 310 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/Zbirnyk.pdf>
3. Труба В. І. (у спів. з Морозовою С. Є.). Межі захисту прав авторів (за матеріалами судової практики). Правова держава. 2017. № 26. С. 104-112. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/10401>

ТЕМА 22. ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Практичне заняття

Питання для обговорення:

1. Поняття права промислової власності.
2. Загальна характеристика об'єктів права промислової власності.
3. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель і промисловий зразок.
4. Сутність цивільно–правового захисту комерційного найменування.
5. Поняття, ознаки, види торговельної марки. Оформлення прав на торговельну марку.
6. Поняття та ознаки географічного зазначення (зазначення походження товару).

Письмове завдання:

1. Розв'язати задачу

Громадянин Петренко винайшов кермовий механізм, який надавав можливість модернізувати старі велосипеди та полегшував керування ними. На цей механізм було видано патент як на корисну модель. Наступного року цей механізм поступив у продаж в усі вело крамниці. Гр. Трофименко хотів придбати такий механізм для свого велосипеда, однак не зміг цього зробити через високу вартість. До виходу на пенсію гр. Трофименко був слюсарем та мав обладнання необхідне для виробництва такого механізму. Виготовивши подібний механізм, він прилаштував його до свого велосипеда та почав використовувати для особистих потреб. Подібні пристрої він зробив для кількох своїх друзів безкоштовно. Чи є в діях гр. Трофименко порушення прав, які впливають з патенту? Які дії не визнаються порушенням прав, що впливають з патенту?

2. Охарактеризувати новації в сфері охорони прав на промислові зразки у зв'язку з прийняттям закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» від 21.07.2020 р.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

При опрацюванні представленої теми, здобувач має виходити із того, що промислова власність, являючись складовою інтелектуальної власності, характеризується тим, що її об'єкти знаходять застосування у виробничій діяльності. Поняття «промислова власність» було вперше вжито в тексті ст. 1 Паризької конвенції про охорону промислової власності у 1925 р. Для об'єктів права промислової власності характерна наявність територіального принципу охорони, який полягає в тому, що виключне право на такий об'єкт дійсне тільки в межах держави, де його було одержано. Виключне право на об'єкти

промислової власності підтверджує спеціальний охоронний документ, виданий компетентним органом.

Здобувач має взяти до уваги те, що основи інституту права промислової власності закріплено в главі 39 ЦК України та законах України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки». У цій сфері діють інші законодавчі акти та міжнародні договори, такі, зокрема, як Паризька конвенція з охорони промислової власності (1883 р.), Євразійська патентна конвенція (1995 р.) та ін.

Серед загальних положень права промислової власності, які вивчаються рамках теми, необхідно визначити перелік об'єктів, якими є винахід, корисна модель і промисловий зразок, комерційне найменування, торговельна марка та географічне зазначення.

Для того, щоб стати об'єктами правової охорони, перелічені об'єкти промислової власності мають відповідати вимогам охороздатності, які для кожного об'єкта промислової власності є специфічними. Здобувач має проаналізувати відповідні нормативні акти, в яких закріплюються умови охороздатності винахода, корисної моделі, промислового зразка, комерційного найменування, торговельної марки та географічного зазначення.

Здобувач повинен ґрунтовно вивчити весь процес оформлення прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок, починаючи з моменту подання заявки та закінчуючи видачею охоронного документа.

Здобувач має взяти до уваги те, що термін «комерційне найменування» є новим для законодавства України про інтелектуальну власність. За чинним раніше законодавством цей інститут називався «фірмове найменування» або «фірма». Поняття «фірмове найменування» закріплене в міжнародно-правових актах, учасницею яких є Україна (ст. 1, 8 Паризької конвенції про охорону промислової власності, ст. 2 Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (1967 р.), а також в окремих актах законодавства України (ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від

7.06.1996 р.; ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (в редакції Закону від 12.01.2006 р.). З огляду на це, в ст. 420 Цивільного кодексу України, де міститься перелік об'єктів права інтелектуальної власності, згадуються «комерційні (фірмові) найменування». Тобто поняття «комерційне найменування» і «фірмове найменування» розглядаються як тотожні.

Здобувачу слід звернути увагу на те, що сьогодні в Україні не прийнято спеціального закону, який регулював би відносини щодо використання комерційного (фірмового) найменування. Законодавство України не містить визначення комерційного (фірмового) найменування. У літературі суть фірмового найменування, як правило, зводиться до того, що це певне позначення (найменування), під яким підприємець виступає в цивільному обороті і яке індивідуалізує цю особу поряд з іншими учасниками цивільного обороту.

Комерційне (фірмове) найменування має на меті індивідуалізувати певну особу в процесі здійснення нею діяльності з виробництва або реалізації товарів, надання послуг. Як і торговельна марка (знак для товарів та послуг), комерційне найменування виконує функцію індивідуалізації. Однак, якщо перша індивідуалізує товари та послуги суб'єкта серед товарів та послуг інших осіб, то комерційне найменування індивідуалізує самого суб'єкта, його діяльність в цілому. Отже, юридична особа може мати декілька торговельних марок, зареєстрованих для різних видів товарів та послуг, але тільки одне комерційне найменування.

Поняття «комерційне найменування» своїм змістом передбачає, що воно стосується лише суб'єктів підприємницької діяльності. Зазначене відображається у ст. 90 ЦК України, яка закріплює право на комерційне найменування не за всіма юридичними особами, а лише за підприємницькими товариствами.

Законодавство України пов'язує виникнення права на охорону комерційного найменування з фактом його першого використання.

Здобувач має знати зміст майнових прав на комерційне найменування. Майнові права на комерційне найменування передаються іншій особі лише

разом з цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або його відповідною частиною. Чинність майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється у разі ліквідації юридичної особи та з інших підстав, встановлених законом.

При підготовці здобувач має звернути увагу на те, що поняття «торговельна марка» міститься у ЦК України. Під торговельною маркою розуміють відповідно до ст. 492 ЦК України будь-яке позначення або будь-яку комбінацію позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами.

Здобувач має засвоїти, що правова охорона надається знаку, який не суперечить публічному порядку, принципам гуманності й моралі і на який не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони, встановлені цим законом. Об'єктом знака може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, в тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори й комбінації кольорів, а також будь-яка комбінація таких позначень. Право інтелектуальної власності на торговельну марку не виникає на підставі самого лише факту першого його використання, як це має місце, наприклад, для комерційного найменування. Для набуття прав на торговельну марку вона має бути внесена компетентним державним органом до відповідного реєстру, а особа повинна отримати охоронний документ — свідоцтво. Правова охорона надається не самій торговельній марці як певному позначенню, а завжди з прив'язкою до певних видів товарів і послуг, для вирізнення яких ця торговельна марка призначена. Набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку, яка має міжнародну реєстрацію або визнана в установленому законом порядку добре відомою, не вимагає засвідчення свідоцтвом.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи. Право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та (або) юридичним особам.

Майновими правами інтелектуальної власності на торговельну марку є: 1) право на використання торговельної марки; 2) виключне право дозволяти використання торговельної марки; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Такі права належать володільцю відповідного свідоцтва, володільцю міжнародної реєстрації, особі, торговельну марку якої визнано в установленому законом порядку добре відомою, якщо інше не встановлено договором.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення виникає з дати державної реєстрації цього права, якщо інше не встановлено законом. Суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники товарів, асоціації споживачів, інші особи, визначені законом. Вони мають такі права інтелектуальної власності на географічне зазначення: 1) право на визнання позначення товару (послуги) географічним зазначенням; 2) право на використання географічного зазначення; 3) право перешкоджати неправомірному використанню географічного зазначення, в тому числі забороняти таке використання. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення є чинним з дати, наступної за датою державної реєстрації, і охороняється безстроково за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативно-правові акти

1. Лісабонська угода про захист зазначень місця походження товару та їх міжнародної реєстрації від 31.10.1958 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b11#Text

2. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text
3. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text
4. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_134#Text
5. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
6. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : закон України від 15.12.1993 р. № 3687–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
8. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : закон України від 15.12.1993 р. № 3689–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
9. Про охорону прав на промислові зразки : закон України від 15.12.1993 р. № 3688–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>
10. Про охорону прав на сорти рослин : закон України від 21.04.1993 р. № 3116–XI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>.
11. Про правову охорону географічних зазначень : закон України від 16.06.1999 р. № 752–XIV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.

Основна література

1. Право інтелектуальної власності : підручник / А.В. Аксютіна, Л.В. Межевська, О.В. Нестерцова-Собакарь та ін. ; ред. Т.В. Ярошевська. Дніпро: ДДУВС, 2022. 336 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10689/1/макет_ПІДРУЧНИК_ІВ_ред_а_вт.pdf
2. Право інтелектуальної власності: підручник / О.П. Світличний. Київ : НУБіП України, 2016. 355 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_pravo/Pravo-Intel.-vlasnosti-Svitlychnyy.pdf

3. Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: колективна монографія за наук. ред. д.ю.н., проф. Н. Мироненко. К. : Інтерсервіс, 2023. 468 с.
https://drive.google.com/file/d/16MIRbII56r_DNJ3bxrPB0RfVud93oHVN/view

Додаткова література

1. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції (Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2022. 310 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/Zbirnyk.pdf>

2. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції (Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2022. 310 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/Zbirnyk.pdf>

Рекомендації щодо написання курсової роботи для здобувачів очної та заочної форми навчання

I. НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота є закономірним підсумком теоретичної, науково-практичної роботи здобувача протягом певного періоду навчання. Тому процес написання курсової роботи – важливий і відповідальний етап підготовки фахівця-правознавця.

Мета курсової роботи – закріпити та поглибити теоретичні і практичні знання здобувача за спеціальністю, сформувати навички ведення самостійної наукової роботи, ознайомити з основними методами наукового дослідження і навчити практично застосовувати їх, перевібивши разом з тим отриманні знання з конкретної навчальної дисципліни.

До рекомендацій і зауважень наукового керівника здобувач може ставитись критично. Він може враховувати їх або відхиляти за своїм розсудом. При цьому необхідно пам'ятати, що всю відповідальність за теоретично і методологічно правильну розробку і висвітлення теми, за якість змісту й оформлення курсової роботи несе її автор.

Курсова робота пишеться українською мовою в стилістиці наукового тексту.

Викладати матеріал необхідно чітко, послідовно, застосовуючи прийняту наукову термінологію, уникаючи повторень. Необхідно уникати побутових висловлювань, стежити за тим, щоб значення використовуваних термінів відповідало загальноприйнятому в юриспруденції вживанню.

Особливістю сучасного наукового тексту є майже повне виключення з вживання особистого займенника першої особи однини – «я». Там, де автору потрібно назвати себе, використовується займенник множини – «ми». Утворюються конструкції типу «ми думаємо», «нам здається», «на нашу думку» тощо. Це – так звана авторська етика.

При написанні роботи необхідно чітко дотримуватись основної мети дослідження. У кожному розділі, підрозділі потрібно розкривати саме те питання, яке задекларовано у заголовку розділу, підрозділу роботи.

У тексті курсової роботи рекомендується частіше застосовувати абзац, виділяючи закінчену думку.

Курсова робота повинна містити: титульний аркуш (додаток 1), зміст, перелік умовних позначень (за необхідності), вступ, основну частину (яка поділяється на розділи, підрозділи), висновки, список використаних джерел, додатки (за необхідності). У вступі обов'язково обґрунтовується актуальність теми, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження. Висновки мають містити положення, що складають наукову новизну дослідження та виносяться на захист. Крім загальних висновків, як структурної частини курсової роботи, у кожному з розділів робляться короткі висновки і (або) пропозиції, що впливають із дослідження питань, задекларованих у назві розділу.

Термін здачі курсової роботи – за місяць до початку заліково-екзаменаційної сесії.

II. ОФОРМЛЕННЯ ТА ОБСЯГ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсову роботу необхідно оформляти відповідно до Національного стандарту України «ДСТУ 8302:2015».

Курсову роботу друкують на одній сторінці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) за допомогою комп'ютера з використанням шрифтів текстового редактора Word розміру 14 з полуторним інтервалом. Щільність тексту курсової роботи повинна бути однаковою. Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору середньої жирності.

Текст курсової роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм.

Курсову роботу подають у вигляді спеціально роздрукованого рукопису в твердому вертикальному переплетенні.

Загальний обсяг курсової роботи складає 30-35 сторінок друкованого тексту. До загального обсягу роботи не враховуються сторінки, що відносяться до списку використаних джерел та додатків. Всі сторінки зазначених елементів курсової роботи підлягають нумерації на загальних засадах.

Першою сторінкою курсової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної кількості сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому куті сторінки без крапки в кінці.

Заголовки структурних частин курсової роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного виступу. Назви та порядковий номер розділів та підрозділів друкують жирним шрифтом. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. В кінці заголовка пункту, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка.

Цитування та посилання на використані джерела. При написанні курсової роботи здобувач повинен посилається на джерела, матеріали, окремі результати, ідеї або висновки з яких наводяться у курсовій роботі. Посилання здійснюється шляхом позначення безпосередньо у тексті роботи у квадратних дужках номеру джерела у загальному списку використаних джерел та відповідної сторінки у зазначеному джерелі (наприклад, [17, с. 5]). Нумерація посилань наскрізна, тому перше посилання у тексті завжди [1, с. XX].

Якщо здобувач використовує цитату, він повинен дотримуватись наступних правил:

- текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання;
- цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без «перекручень» думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без «перекручення» авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;
- якщо необхідно виявити ставлення автора курсової роботи до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;
- коли автор курсової роботи, наводячи цитату, виділяє з неї деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора курсової роботи, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш – І.К.), (підкреслено мною – І.К.).

Оформлення списку використаних джерел. Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим текстом або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків

будь-яких елементів, скорочення назв тощо. Завдяки цьому можна уникнути повторних перевірок, вставок пропущених відомостей.

Джерела слід розміщувати у порядку появи посилань у тексті.

Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог Національного стандарту України «ДСТУ 8302:2015».

Зразок титульного аркушу курсової роботи додається нище.

ІІІ. ПІДГОТОВКА КУРСОВОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ

Оформлена курсова робота в паперовому та електронному (на адресу електронної пошти) вигляді має бути представлена науковому керівникові не пізніше ніж за місяць до дати захисту.

Унікальність тексту повинна перевищувати 80%.

В період до 7 днів після реєстрації та отримання курсової роботи, науковий керівник надає рецензію про готовий текст курсової роботи, в якому обов'язково визначає актуальність теми курсового дослідження, оцінює висновки і пропозицій автора.

У разі негативної оцінки курсова робота не допускається до захисту і повертається здобувачу, який повинен доопрацювати її з урахуванням зауважень і лише після цього доопрацьований варіант подати науковому керівнику для повторної перевірки. Якщо попередня оцінка позитивна, здобувач допускається до захисту курсової роботи.

Захист курсових робіт здійснюється на засіданні Екзаменаційної комісії.

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І.І.МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра цивільно-правових дисциплін

Курсова робота

з навчальної дисципліни «Цивільне право України. Частина перша»
на тему:

“Презумпції та фікції у цивільному праві”

Здобувача 2 курсу 4 групи
Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальність 081 Право
Іванова Івана Івановича

Науковий керівник:

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

ТЕМАТИКА
курсів робіт з цивільного права
для здобувачів очної форми навчання

1. Принципи сучасного цивільного права.
2. Правовий звичай як джерело цивільного права.
3. Юридичні факти у цивільному праві.
4. Поняття та види правочинів у цивільному праві України.
5. Недійсні правочини за цивільним законодавством України.
6. Поняття та форми здійснення суб'єктивних цивільних прав.
7. Поняття та форми зловживання правом.
8. Нетипові об'єкти у цивільному праві.
9. Особисті немайнові права фізичної особи.
10. Способи захисту цивільних прав: поняття та види.
11. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: поняття, підстави та правові наслідки.
12. Визнання фізичної особи недієздатною за законодавством України.
13. Цивільно-правовий статус неповнолітніх осіб.
14. Малолітні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.
15. Презумпції та фікції у цивільному праві.
16. Поняття та форми цивільно-правової відповідальності.
17. Поняття та види юридичних осіб за законодавством України.
18. Порядок та способи створення юридичних осіб за законодавством України.
19. Правовий статус державних та комунальних підприємств як юридичних осіб.
20. Підприємницькі товариства як юридичні особи приватного права.
21. Організаційно-правові форми благодійної діяльності.
22. Речі як об'єкти цивільних прав: поняття та класифікація.
23. Поняття та види цінних паперів як об'єктів цивільного права.
24. Інформація як об'єкт цивільного права.

25. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
26. Інститут добровільного представництва в цивільному праві.
27. Цивільно-правові строки: поняття та види.
28. Поняття та система речових прав за законодавством України.
29. Право власності у системі речових прав.
30. Набуття права власності за законодавством України.
31. Припинення права власності поза волею власника за законодавством України.
32. Цивільно-правове регулювання приватизації державних та комунальних підприємств.
33. Набувальна давність у цивільному праві України.
34. Право користування чужим майном (сервітут).
35. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
36. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).
37. Набуття права власності на нерухоме майно.
38. Поняття та види спільної власності за законодавством України.
39. Зобов'язально-правові способи захисту права власності.
40. Речово-правові способи захисту права власності.
41. Елементи публічно-правового регулювання у спадковому праві.
42. Спадкування за законодавством України.
43. Авторське право як інститут цивільного права.
44. Торговельна марка як об'єкт права інтелектуальної власності.
45. Об'єкти права інтелектуальної власності у мережі Інтернет.

ТЕМАТИКА
курсів робіт з цивільного права
для здобувачів заочної форми навчання

ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАОЧНОЇ
ФОРМИ НАВЧАННЯ

1. Поняття та види принципів цивільного права.
2. Цивільні правовідносини: поняття, елементи та види.
3. Юридичні факти у цивільному праві.
4. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.
5. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: поняття, підстави та правові наслідки.
6. Визнання фізичної особи недієздатною.
7. Цивільно-правовий статус неповнолітніх осіб.
8. Цивільно-правовий статус фізичної особи-підприємця.
9. Малолітні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.
10. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичних осіб.
11. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
12. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.
13. Поняття і види підприємницьких (господарських) товариств за законодавством України.
14. Правовий статус об'єднань громадян за законодавством України.
15. Порядок та способи створення юридичних осіб за законодавством України.
16. Порядок та форми припинення діяльності юридичної особи за законодавством України.

17. Інститут банкрутства у цивільному праві України.
18. Правові форми участі держави у цивільних правовідносинах.
19. Правові форми участі територіальних громад у цивільних правовідносинах.
20. Об'єкти цивільних правовідносин.
21. Нетипові об'єкти у цивільному праві.
22. Поняття та класифікація речей у цивільному праві.
23. Межі та обмеження здійснення цивільних прав.
24. Поняття, форми та види зловживання цивільними правами.
25. Поняття та функції цивільно-правової відповідальності.
26. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності (за матеріалами судової практики).
27. Форми та способи захисту цивільних прав та законних інтересів.
28. Цивільно-правовий захист персональних даних.
29. Цивільно-правових захист права на інформацію.
30. Поняття та ознаки правочину у цивільному праві України.
31. Електронні правочини за законодавством України.
32. Недійсні правочини за законодавством України.
33. Презумпції та фікції у цивільному праві України.
34. Самозахист як форма захисту цивільних прав.
35. Поняття, підстави та види представництва у цивільному праві України.
36. Поняття та види строків та термінів у цивільному праві.
37. Позовна давність у цивільному праві України.
38. Право власності у системі речових прав.
39. Підстави набуття права власності за законодавством України.
40. Підстави припинення права власності, що не залежать від волі власника.
41. Цивільно-правове регулювання приватизації державних та комунальних підприємств.
42. Набувальна давність у цивільному праві України.

43. Обмежені речові права за законодавством України.
44. Право користування чужим майном (сервітут).
45. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
46. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).
47. Правовий режим майна державного підприємства та державної установи.
48. Право спільної власності за цивільним законодавством України.
49. Цивільно-правові способи захисту права власності.
50. Спадкування нерухомого майна за законодавством України.
51. Спадкування за заповітом в Україні.
52. Порядок спадкування майна за законом.
53. Елементи публічно-правового регулювання у спадковому праві.
54. Поняття права інтелектуальної власності та його складові.
55. Авторське право як інститут цивільного права.
56. Об'єкти права інтелектуальної власності у мережі Інтернет.
57. Твори образотворчого мистецтва як об'єкти права інтелектуальної власності.
58. Географічні зазначення як об'єкти права інтелектуальної власності.
59. Комп'ютерна програма як службовий твір.
60. Захист прав інтелектуальної власності в Україні.

Критерії оцінювання курсової роботи

За результатами захисту курсової роботи здобувачам виставляють оцінку за 100 бальною-шкалою.

При виставленні оцінки курсової роботи приймаються до уваги: зміст дослідження; оформлення курсової роботи; доповідь та презентація; відповіді на запитання; відгук наукового керівника.

Оцінка за курсову роботу може бути знижена в таких випадках:

1.Оформлення:

- не відповідає вимогам до оформлення курсових робіт;
- відсутність в роботі необхідних структурних елементів (вступу, актуальності, мети, задач тощо);
- наявність помилок в оформленні бібліографії.

2.Недоліки змісту роботи:

- відсутність посилань на нормативно-правові акти та літературні джерела;
- використання джерел, які опубліковані більше 10 років тому (окрім історіографії);
- наявність у курсовій роботі плагіату, компіляції та фабрикації;
- відсутність аналізу вітчизняних праць, присвячених проблемі дослідження;
- теоретична частина не завершується висновками і формулюванням предмету власного дослідження;
- зміст курсової роботи не розкриває тему дослідження.

Критерії оцінювання захисту курсової роботи

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 - 100	A	зараховано

85 - 89	B	
75 - 84	C	
70 - 74	D	
60 - 69	E	
35 - 59	FX	не зараховано з можливістю повторного захисту курсової роботи
0 - 34	F	не зараховано з обов'язковим повторним захистом курсової роботи

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Оцінка за національною шкалою	100 бальна шкала/Оцінка ECTS	Критерії оцінювання
Відмінно	90 – 100 /A	Курсова робота оформлена за вимогами, які пред'являються до такого виду робіт, матеріал викладено логічно і послідовно з відповідними висновками. Курсова робота носить дослідницький характер. При її захисті здобувач показує глибокі знання з питань теми, оперує даними дослідження, вносить пропозиції по темі дослідження, під час доповіді вміло використовує презентацію, впевнено і докладно відповідає на поставлені запитання.
Дуже добре/добре	85 – 89 /B	Курсова робота носить дослідницький характер, матеріал викладено логічно і послідовно з відповідними висновками. У структурі та/або змісті роботи є незначні погрішності. При захисті здобувач показує знання з питань теми, оперує даними дослідження, під час доповіді вміло використовує презентацію. У основній частині роботи є лише незначні погрішності.
	75 – 84 /C	Курсова робота носить дослідницький характер, оформлена за вимогами, які пред'являються до такого виду робіт, матеріал викладено логічно і послідовно з відповідними висновками. Робота має незначні зауваження. При захисті роботи

		здобувач показує знання з основних питань теми. Під час доповіді демонструє знання предмету дослідження, відповідає на поставлені запитання.
Задовільно	70 – 74 /D	Курсова робота носить дослідницький характер, оформлена за вимогами, які пред'являються до такого виду робіт, але має поверхневий аналіз, матеріал викладено непослідовно, висновки є необґрунтованими. Робота має зауваження наукового керівника щодо змісту та методики. Основні задачі роботи розкриті, але нечітко сформульовано висновки, пропозиції і рекомендації. При захисті здобувач виявляє невпевненість, показує слабкі знання питань теми, не завжди дає вичерпні аргументовані відповіді на запитання. Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки.
	60 – 69 /E	Курсова робота носить дослідницький характер, оформлена за вимогами, які пред'являються до такого виду робіт, але має недостатньо критичний аналіз, матеріал викладено непослідовно та необґрунтовано. Робота має значні зауваження наукового керівника щодо змісту та методики. Основні тези роботи розкриті, але недостатньо обґрунтовані, нечітко сформульовано висновки, пропозиції і рекомендації. При захисті здобувач виявляє невпевненість, показує слабкі знання питань теми, не дає вичерпні аргументовані відповіді на запитання. До захисту не підготовлена презентація. Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень і лише за допомогою викладача може виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.

Незадовільно з можливістю повторного захисту курсової роботи	35 – 59 / FX	Курсова робота не носить дослідницького характеру, не має аналізу і не відповідає вимогам, які пред'являються до такого виду робіт. У роботі немає висновків або вони носять повторний декларативний характер. У рецензії наукового керівника є критичні зауваження. До захисту не підготовлена презентація доповіді. При захисті курсної роботи здобувач при відповіді на питання припускає грубі помилки.
Незадовільно з обов'язковим повторним захистом курсної роботи	0 – 34 /F	Курсова робота не носить дослідницького характеру, і не відповідає вимогам, які обов'язково пред'являються до такого виду робіт. У роботі повторною немає висновків або вони носять декларативний характер. У рецензії наукового керівника є критичні зауваження. До захисту не підготовлена презентація роботи. При захисті курсової роботи здобувач не може відповісти на жодне поставлене запитання по темі дослідження, здобувач не знає теорії.

До підсумкового контролю не допускаються здобувачі, які не виконали з навчальної дисципліни курсову роботу або її не захистили, якщо вона передбачена навчальним планом.

Приклади складання та розв'язання практичних задач та тестових завдань

I. Приклад розв'язання задачі

Умови практичної задачі. Соловйов уклав з бригадою робітників договір на капітальний ремонт своєї дачі. При розбиранні кахельної печі один з робітників знайшов скриньку з золотими монетами і коштовностями. Довідавшись про це, власник дачі вимагав передачі йому скриньки з виявленими цінностями. Робітник відмовився від передачі цінностей, заявивши, що вони належать йому, оскільки він їх знайшов. На свою частку в цінностях стали претендувати й інші члени бригади, що виконували ремонтні роботи. Органи поліції виявлені цінності вилучили і передали фінансовому органу, що зарахував їх у доход держави. Між власником дачі, робітниками і фінансовим органом виникла суперечка, хто має право на цінності і як їх розділити. Як має бути вирішена зазначена суперечка?

Відповідь: З умов даної задачі випливає те, що скринька з золотими монетами і коштовностями є скарбом, тому відповідно до ч. 2 ст. 343 ЦК України, якщо скарб був прихований у майні, що належить на праві власності іншій особі, особа, яка виявила його, та власник майна, у якому скарб був прихований, набувають у рівних частках право спільної часткової власності на нього, тобто, скарб був знайдений у приміщенні дачі, яка належить на праві власності Соловйову, знайшов скриньку з коштовностями один з робітників бригади, тому Соловйов та цей робітник набувають право спільної часткової власності на скарб у рівних частках. Інші робітники бригади та фінансовий орган (тобто фактично держава) права власності на дану скриньку не набувають. Держава в особі фінансового органу могла б набути право власності на даний скарб лише в разі, якщо б він становив культурну цінність (відповідно до ч. 4 ст. 343 ЦК України).

II. Приклади тестових завдань, що будуть винесені на контроль:

1. До вимог про переведення прав покупця у разі порушення права переважної купівлі позовна давність:

- А) не застосовується;
- Б) застосовується в один рік;
- В) застосовується у три роки;
- Г) такі вимоги взагалі не можливі.

2. До речово-правових засобів захисту права власності відносять:

- А) негаторний позов;
- Б) позов про відшкодування шкоди;
- В) позов про повернення безпідставно отриманого майна;
- Г) позов про повернення речей, наданих у користування за договором.

3. Добросовісний незаконний набувач - це:

- А) особа, яка не знає і не повинна знати про незаконність свого володіння;
- Б) особа, яка фактично володіє майном і не знає про незаконність свого володіння;
- В) особа, яка фактично володіє майном і не знає та не повинна знати про незаконність свого володіння;
- Г) особа, яка знає або повинна знати про незаконність свого володіння.

4. До зобов'язально-правових способів захисту права власності належать:

- а) позов про визнання права власності;
- б) витребування майна з чужого незаконного володіння;
- в) позов про виключення майна з опису;
- г) позов про повернення безпідставно отриманого чи збереженого майна.

5. Оберіть умову, яка є характерною для віндикаційного позову:

- А) Подати віндикаційний позов може тільки власник майна;
- Б) віндикаційний позов може бути подано при відмові відчужувача передати

набувачеві відповідно до договору індивідуально визначену річ;

В) предмет позову тільки індивідуально визначена річ;

Г) на момент розгляду спору річ може не існувати в натурі

*** За умовами тестових завдань тільки одна відповідь із наведених є правильною.**

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат є формою закріплення і контролю знань та навичок, набутих здобувачами в рамках певної теми навчальної дисципліни «Цивільне право. Частина 1».

Метою написання реферату є підтвердження рівня опанування здобувачами основних положень з обраної тематики, демонстрація знання відповідної літератури, вміння аналізувати матеріал, робити узагальнення та самостійні висновки.

Тема обирається здобувачем самостійно, виходячи із запропонованого переліку.

При необхідності здобувач може отримати консультативну-методичну допомогу викладача щодо формування плану реферату, його структури, змісту, залучення джерел та літератури тощо.

Теоретичний рівень реферату досягається за рахунок ретельного аналізу питання, що досліджується, з урахуванням теоретичних узагальнень, оперування об'єктивною та раціональною аргументацією, а також сучасного розвитку цивільних правовідносин.

Стиль викладення матеріалу має бути діловим. Матеріал розподіляється рівномірно у відповідності до плану реферату:

- вступ (мають бути обґрунтовані актуальність та практичне значення обраної теми реферату, визначені мета та завдання роботи);
- основна частина (розкривається тема реферату шляхом висвітлення основних питань);
- висновки (необхідно сформулювати: а) теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематикою реферату; б) теоретичні та практичні рекомендації, що випливають з проведеного аналізу, які мають логічно пов'язуватися із змістом викладеного матеріалу;

– додатки* (такими можуть бути документи, таблиці, статистичні дані, діаграми, на які здобувач посилається в тексті реферату тощо. Застереження: не слід давати в додатках документи, законодавчі чи нормативні акти, які офіційно опубліковані. Такі документи мають бути вказані в списку використаних джерел);

– словник базових та основних понять (глосарій)*;

– список літератури (містить використані джерела та публікації).

*ці складові не є обов'язковими і подаються за бажанням здобувача.

Вимоги до оформлення реферату. Обсяг реферату має складати – 10-15 сторінок. До загального обсягу роботи не входять додатки, глосарій, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів підлягають суцільній нумерації. Робота має бути акуратно написана від руки або надрукована з дотриманням стилістичних і граматичних норм. У тексті обов'язково повинні бути посилання на літературу та інші джерела, що використовувалися при підготовці реферату.

Текст реферату викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4(210 x 297). Робота друкується шрифтом Times New Roman, 14 кеглем; вирівнювання - “За шириною”; міжрядковий інтервал “Полуторний” (1,5 Lines); абзацний відступ – п'ять знаків (1,25 см); верхнє і нижнє поле – 2 см., ліве – 3 см, праве – 1 см. Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (1,25 см).

Скорочення слів та словосполучень мають відповідати чинним стандартам з бібліотечної та видавничої справи.

Розділи та підрозділи мають містити заголовки, які належить точно відтворювати у змісті. Заголовки розділів, як правило, розміщують посередині рядка. Назви розділів друкують великими літерами без розділових знаків у кінці, без підкреслень. Заголовки розділів слід починати з належного відступу.

Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (стандартний відступ, визначений текстовими редакторами на ПК).

Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Переніс слів у заголовках розділів слід уникати. Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом, при друкованому виготовленні письмової роботи, повинна становити не менше двох рядків.

Нумерація сторінок має бути наскрізною. Порядковий номер сторінки позначають арабською цифрою і проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки чи рисок. Титульний аркуш включається до загальної нумерації сторінок письмової роботи, але номер сторінки на титульному аркуші, як правило, не проставляють. Розділи слід нумерувати також арабськими цифрами.

При використанні літературних джерел в тексті письмової роботи можуть бути два варіанти посилань на них. Перший – це посторінкові посилання (виноски): коли на сторінці цитується джерело, то внизу цієї сторінки під основним текстом наводиться бібліографічний опис літературного джерела і вказується сторінка. Другий – коли в разі посилання на літературне джерело у квадратних дужках вказується його порядковий номер у списку літератури та конкретна сторінка, наводиться цитата, точні цифри, дані, наприклад [3, с. 17].

Ілюстративний матеріал – малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередньо після прешого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторінці, де є посилання, їх подають на наступній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Список використаних джерел наводиться в роботі у відповідності до державного стандарту оформлення бібліографічних посилань ДСТУ 8302:2015. Список використаної літератури слід розміщувати у відповідності з одним із таких принципів:

- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або назв праць;
- у порядку черговості посилань на джерела у тексті.

**Особливості формлення різних видів літературних джерел з урахуванням
Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015**

Характеристика джерела	Приклад бібліографічного опису джерела
Монографії	Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: колективна монографія за наук. ред. д.ю.н., проф. Н. Мироненко. К. : Інтерсервіс, 2023. 468 с.
Підручники	Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.
Навчальні посібники	Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К. : Алерта, 2019. 342 с.
Періодичні видання, статті	Труба В. І. (у спів. з Морозовою С. Є.). Межі захисту прав авторів (за матеріалами судової практики). <i>Правова держава</i> . 2017. № 26. С. 104-112.
Матеріали конференцій	Федорко М. С. Щодо визначення розміру компенсації за порушення авторських та суміжних прав (окремі зауваження). Десяті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 травня 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред. В. І. Труба, упор. А. Л. Святошнюк; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова; економ.-прав. ф-т. Одеса : Фенікс, 2021. С. 39-44.

Нормативно-правові акти	1. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text. 2. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text. 3. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text. 4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : закон України від 15.12.1993 р. № 3687–XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text 5. Про схвалення концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016.
Дисертації	Якубівський І. Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні. Дис. ... док. юрид. наук : 12.00.03 / Львівський національний університет імені Івана Франка; Львів, 2019. 520 с.
Автореферати дисертацій	Старовойт С. В. Видавнича діяльність Національної академії наук України у 1918–1933 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2003. 20 с.
Джерела статистичної інформації	Населення України, 2020 рік : демогр. щоріч. / Олена Вишневська (відп. за вип.) ; Державна служба статистики України. Київ : [б. в.], 2021. 185 с.
Енциклопедії	Юридична енциклопедія : [в 6 т.] / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; редкол.:

	Шемшученко Ю. С. (голова) [та ін.]. Київ : Юрид. думка, 2002. Т. 4. 768 с.
Електронні ресурси	Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i> . 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006 .

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
- Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 2
- Розв'язання задач/ складання таблиць	від 0 до 2
- Складання проекту документу	від 0 до 2
- Підготовка реферату	від 0 до 6
Періодичний контроль:	
Контрольна робота за змістовними модулями у формі тестування	від 0 до 10
Підсумковий контроль:	
- Усний іспит (відповідь на 3 питання екзаменаційного білету)	від 0 до 30

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь	0 балів	Здобувач не бере участі у практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не ставить питання, не зацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильні відповіді на запитання, демонструє незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	0,5 бали	Здобувач демонструє пасивну роботу на практичних заняттях; допускає суттєві помилки під час відповідей на запитання; демонструє фрагментарні знання

здобувачів в обговоренні проблемних питань		понятійного апарату і літературних джерел.
	1 бал	Здобувач іноді бере участь у практичному занятті; ставить питання; допускає помилки під час відповідей на запитання; демонструє базові знання понятійного апарату і літературних джерел; демонструє незадовільне вміння публічно представляти матеріал.
	1,5 бали	Здобувач бере участь у практичному занятті; виступає і ставить питання; допускає незначні помилки під час відповідей на запитання, бере участь в обговоренні проблемних питань, іноді наводить приклади, демонструє знання понятійного апарату і основних літературних джерел; здатний публічно представити основний матеріал.
	2 бали	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на запитання; бере активну участь в обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; здатний публічно представити матеріал.
Виконання письмових завдань (зalachі,	0 балів	Здобувач не виконує письмові завдання.
	1 бал	Здобувач виконав письмове завдання, але допустив незначні помилки; сформовані базові уміння та навички.

таблиці)*	2 бали	Здобувач виконав письмове завдання, сформовані комплексні уміння та навички, здобувач вміє застосовувати знання при вирішенні практичних задач.
Складання проекту документу*	0 бали	Не зараховуються проекти документу, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.
	1 бал	Проект документу виконано самостійно, проте змістовний матеріал представлений фрагментарно, окремі пункти містять неточності та/або протиріччя, але усно здобувач пояснює матеріал невпевнено
	2 бали	Проект документу виконано самостійно, представлений змістовний матеріал є повним, викладення тексту є логічним та послідовним.
Реферат	0 балів	Не зараховуються реферати, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.
	0-2 балів	Тема реферату нерозкрита, у бібліографічному списку менше 3 наукових джерел, вимоги щодо оформлення бібліографічного списку не дотримано.
	2-4 балів	Тема реферату викладена досить повно, але є певні недоліки у логіці викладу; бібліографічний список відповідає сучасним правилам, але містить певні помилки.
	4-6 балів	Проблема, яка розглядається в рефераті, викладена повно, послідовно, логічно; бібліографічний список відповідає сучасним правилам оформлення, використовується судова практика.
Поточне тестування за темами	0 балів	Тестування не виконано. Відповідь на запитання тесту не правильна.
	0,5 балів	Відповідь на запитання тесту правильна.

Усний іспит (відповідь на 3 питання екзаменаційн ого білету, кожне питання оцінюється від 0 до 10 балів, разом на іспиті здобувач отримує від 0 до 30 балів)	0 балів	Здобувач не надав відповіді на питання
	1-2 балів	Здобувач надає відповідь дуже поверхнево, не засвоїв матеріал у межах програми навчальної дисципліни, не дає конкретної відповіді на питання білету, не наводить прикладів, не ознайомлений з методичною і навчальною літературою з дисципліни, не здатний висвітлити поставлене питання. На додаткові та уточнюючі запитання екзаменатора здобувач не знає правильної відповіді. Не володіє базовими категоріями та основними теоретичними поняттями з дисципліни.
	3-5 балів	Здобувач надає відповіді на питання білету, проте із суттєвими помилками, формулювання нечіткі, більша частина змісту питання залишається нерозкритою, допущені помилки і порушена логіка викладу, що вплинуло на результат та правильність висновків. Відповідь не аргументована прикладами, посиланнями на нормативно-правову базу та літературні джерела. На додаткові запитання екзаменатора не відповідає.
	6-8 балів	Здобувач допустив деякі неточності чи залишилась нерозкритою частина питання, за умови, що принципові моменти запитань були розкриті правильно, незначні помилки усуваються самим здобувачем, коли на помилки вказує екзаменатор. Здобувач наводить приклади з власної практики, встановлює системні зв'язки між різними питаннями та темами курсу.
	9-10 балів	Здобувач точно і повно відповів на запитання білету, чітко і логічно відповів на додаткові та уточнюючі запитання, вільно володіє науковою термінологією, наводить приклади з допоміжної літератури та власної

		практики, демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу, розуміє не лише базові, але й допоміжні чи проблемні аспекти питання.
--	--	--

* Розв’язання практичних задач/ ситуаційних вправ, виконання індивідуальних письмових завдань у вигляді таблиць виконується здобувачем у робочому зошиті.

Перевірка виконання завдань здійснюється викладачем під час практичного заняття з відповідної теми. Перед поточним практичним заняттям виконані письмові завдання (задачі, проєкти документів, тощо) надсилаються на e-mail або Google Classroom викладачу, який проводив практичні заняття, з наступною передачею викладачеві, що здійснює підсумковий контроль.

ЗАВДАННЯ ТА ПОЯСНЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Контрольна робота є самостійним видом роботи здобувача, яка передбачена навчальним планом вивчення навчальної дисципліни “Цивільне право України. Частина перша». Виконання контрольних робіт здобувачами заочного відділення сприяє вдосконаленню форм самостійного опрацювання основних цивільно-правових інститутів, поглибленню їх правосвідомості, осмислення та набуття навичок практики застосування цивільного законодавства.

Контрольна робота передбачає три форми виконання завдань:

- а) опрацювання нормативно-правового матеріалу, його аналіз та змістова оцінка з використанням різних форм тлумачення й узагальнення;
- б) теоретичної частини;
- в) вирішення конкретних казусів, що мали місце в правозастосовній практиці з метою виявлення та оцінки здобутих знань та їх уміння застосовувати цивільне законодавство в конкретних життєвих обставинах.

Кожен здобувач виконує один варіант контрольної роботи відповідно до першої літери прізвища . Заміна одного варіанту іншим не допускається. В разі невиконання цієї вимоги робота не приймається до розгляду і оцінюється як «не зараховано».

Виконання контрольної роботи доцільно починати з вивчення програми курсу. З’ясувавши місце поставленого питання в системі цивільного законодавства, слід опрацювати відповідні джерела права, визначені у переліку нормативно-правових актів. Законодавчі та підзаконні акти бажано вивчати логічно, послідовно та системно з тим, щоб у подальшому поглиблено оволодіти відповідним правовим інститутом, зрозуміти його співвідношення з іншими інститутами цивільного законодавства та дати вичерпну відповідь на поставлене питання.

Відповідь має базуватися на авторському тлумаченні норм чинного законодавства, а не на буквальному викладенні тексту правової норми чи групи норм. Відповіді мають бути лаконічними з чіткими і однозначними узагальненими висновками.

Вирішення питання має супроводжуватися додержанням таких умов виконання:

а) обґрунтування кола суспільних відносин, виявлення їх суб'єктивного та об'єктивного складу та змісту (прав та обов'язків) сторін, підстав виникнення, зміни та припинення;

б) визначення правомірності (неправомірності) поведінки суб'єктів земельних правовідносин і висловлення чіткої відповіді на поставлене питання з посиланням на відповідну норму закону чи підзаконного акта;

в) ґрунтовний аналіз обставин, логічна поведінка суб'єктів правовідносин із застосуванням форм тлумачення законодавства та формування висновку по справі, їх обґрунтування на підставі власного розуміння нормативно-правового регулювання або з використанням роз'яснень вищих судових інстанцій з означених питань.

На титульному листі роботи обов'язково треба вказати повністю прізвище, ім'я та по-батькові здобувача та номер його залікової книжки. Контрольну роботу пишуть від руки або друкують за допомогою друкарської машинки або комп'ютера на одному боку листа білого паперу формату А4 (210х297 мм) через 1,5 інтервал, 28-30 рядків на сторінці. Мінімальна висота шрифту 1,8 мм.

Обсяг контрольної роботи має складати не менше 10 друкарських сторінок, не включаючи список літератури. Текст контрольної роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм. У кінці роботи необхідно указати список використаної літератури.

Здобувачі заочного відділення виконують контрольну роботу та надають її на перевірку за місяць до іспитової сесії. Контрольна робота оцінюється:

«зарахована», «не зарахована». У випадку не зарахування контрольної роботи вказуються причини цього.

Контрольна робота може бути не зарахована у випадках:

- виконаний не той варіант контрольної роботи;
- теоретичні завдання виконані з порушенням вимог до них, зокрема щодо обсягу;
- не виконані або невірно виконані одне або обидва практичні завдання.

Не зарахована контрольна робота повертається здобувачеві для виправлення недоліків. Після усунення вказаних недоліків необхідно повернути як не зараховану контрольну роботу, так і новий варіант контрольної роботи.

Контрольна робота передається методисту заочної форми навчання.

ВАРІАНТ № 1

для здобувачів, прізвища яких починаються з літер від «А до І»

Контрольні запитання

1. Поняття, види та форми цивільно-правової відповідальності.
2. Особливості поновлення порушеного особистого немайнового права.
3. Фіктивні та удавані правочини.

Задача №1.

Громадянка Пилипенко В. у 17 років вступила у шлюб. Через три місяця вони з чоловіком вирішили виїхати до іншого місця проживання, а будинок, який належав гр. Пилипенко В. продати. Довідавшись про наміри доньки, її батько Пилипенко О., вважаючи себе представником неповнолітньої, заявив нотаріусу, що він не дасть своєї згоди на продаж будинку. Нотаріус, погоджуючись із батьком, відмовив в посвідченні договору купівлі - продажу будинку, Пилипенко В. звернулася до суду зі скаргою на дії нотаріуса.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Задача № 2.

Петров продав Єремееву комп'ютер за 12.000 грн., при цьому був складений документ з умовами правочину та підписами обох сторін. Через тиждень після цього, Петров звернувся до суду з позовом про визнання правочину недійсним та стверджував, що він вчинив його проти своєї волі, внаслідок застосування до нього тиску. З'ясувалось, що Єремеев давно вмовляв Петрова продати йому комп'ютер, але Петров не хотів цього робити. Після цього, Єремеев почав погрожувати Петрову оприлюднити його сімейну таємницю, якщо Петров не продасть йому комп'ютер. Петров був змушений заключити правочин, на невигідних для себе умовах.

Здійсніть кваліфікацію правових вимог Петрова щодо визнання правочину недійсним.

ВАРІАНТ №2

для здобувачів, прізвища яких починаються з літер від «К до Р»

Контрольні запитання

1. Поняття, ознаки та система речових прав.
2. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
3. Господарські товариства як юридичні особи.

Задача № 1.

FM-радіостанція «Світ» звернулася в юридичну фірму за консультацією стосовно можливості одержання свідоцтва на знак для товарів і послуг. Об'єктом знака виступав набір звуків. На думку представників радіостанції, саме звукові позначення є найбільш ефективними для індивідуалізації радіопередач різних радіостанцій. В юридичній фірмі роз'яснили, що об'єктом знака для товарів і послуг може бути тільки таке позначення, яке сприймається візуально, а тому, скоріш за все, Державний департамент інтелектуальної власності відмовить у реєстрації в якості знака набору звуків.

Дайте правову оцінку ситуації.

Задача № 2.

Головін за договором купівлі-продажу купив у Сітнікова квартиру. Незабаром з'ясувалося, що квартира волога, перекриття під паркетом прогнило, горизонтальна гідроізоляція має дефекти, на стінах виявлено грибок.

У судовому засіданні було встановлено, що про вказані недоліки Сітніков знав, напередодні продажу провів ремонт, завдяки чому була прихована вологість стін. Зі свого боку, Сітніков пояснив, що по-перше, при продажі він і не стверджував, що квартира в ідеальному стані і, по-друге, Головіну була надана можливість оглянути квартиру і жодних претензій він не заявив.

Яке рішення повинен винести суд?

ВАРІАНТ № 3

для здобувачів, прізвища яких починаються з літер від «С до Я»

Контрольні запитання

1. Поняття та ознаки юридичної особи. Види юридичних осіб.
2. Види недійсних правочинів.
3. Спадкування за заповітом.

Задача № 1.

Коровін і Левченко вирішили створити товариство з обмеженою відповідальністю. Кожен з них на момент державної реєстрації товариства вніс 50% вкладу. Розмір статутного капіталу – мінімальний, визначений законом для товариства з обмеженою відповідальністю. Розміри часток обох учасників – по 50 %.

Через 6 місяців після створення товариства загальними зборами учасників було прийнято рішення про надання учасникам відстрочки щодо внесення решти суми вкладів на 1 рік. На наступних зборах прийнято рішення про

звільнення учасників від внесення ними решти суми вкладів і ухвалено зміни до статуту, яким передбачено зменшення розміру статутного капіталу.

Проаналізуйте ситуацію. Дайте правову оцінку рішенням загальних зборів учасників. Окресліть можливі варіанти розвитку цієї ситуації.

Задача № 2.

Під час виступу по телебаченню президент страхової компанії «Траст - інвест» зауважив, що його фірма займає провідне становище на ринку страхових послуг України. На відміну від неї деякі інші фірми, наприклад, страхова компанія «Ікар», не забезпечує інтересів своїх клієнтів, проводить пасивну політику і не має авторитету серед страхових компаній.

Через деякий час компанія «Ікар» звернулася до суду з позовом, в якому просила суд своїм рішенням зобов'язати фірму «Траст - інвест» спростувати поширені по телебаченню відомості, бо вони не відповідають дійсності, а крім цього порочать ділову репутацію фірми «Ікар», чим завдають їй значних збитків.

Яке рішення повинен винести суд?

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття та предмет цивільного права як галузі права.
2. Цивільно-правовий метод регулювання суспільних відносин.
3. Наука цивільного права та її система.
4. Поняття, принципи та система цивільного законодавства.
5. Цивільний кодекс України (загальна характеристика).
6. Дія норм цивільного права у часі, просторі та за колом осіб.
7. Акти цивільного законодавства та договір.
8. Роль судової практики у цивільному праві України. Аналогія закону та аналогія права.
9. Поняття цивільних правовідносин. Види цивільно-правових правовідносин. Елементи цивільних правовідносин.
10. Юридичні факти та їх класифікація. Юридичний склад.
11. Поняття, основні риси та зміст правоздатності фізичних осіб. Початок та закінчення правоздатності фізичних осіб.
12. Дієздатність фізичних осіб.
13. Визнання особи безвісно відсутньою, оголошення її померлою.
14. Поняття місця проживання та його значення у цивільному праві.
15. Акти цивільного стану. Порядок їх виправлення та оспорювання актового запису.
16. Правовий статус фізичної особи – підприємця.
17. Опіка та піклування.
18. Поняття та ознаки юридичної особи.
19. Види юридичних осіб.
20. Правоздатність та дієздатність юридичної особи.
21. Філії та представництва юридичної особи.
22. Порядок та способи утворення юридичних осіб.
23. Порядок та способи припинення діяльності юридичних осіб.

24. Поняття та види господарських товариств.
25. Правове положення акціонерних товариств в Україні.
26. Правове положення товариств з обмеженою відповідальністю.
27. Правове положення виробничих кооперативів.
28. Держава та територіальна громада як суб'єкти цивільного права.
29. Поняття та види об'єктів цивільних прав. Поняття «майно» в цивільному праві.
30. Речі як об'єкти цивільних правовідносин. Класифікація речей.
31. Поняття та види цінних паперів.
32. Поняття та види особистих немайнових прав.
33. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.
34. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
35. Поняття та види правочинів у цивільному праві.
36. Форма правочину. Правові наслідки недодержання форми правочину.
37. Поняття та види недійсних правочинів.
38. Нікчемні правочини.
39. Оспорювані правочини.
40. Правові наслідки недійсності правочину.
41. Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.
42. Представництво та його види у цивільному праві. Особливості комерційного представництва.
43. Передоручення. Здійснення правочинів з перевищенням повноважень.
44. Довіреність. Види довіреності. Форма та строк дії довіреності.
45. Захист цивільних прав від порушень. Порядок та засоби захисту.
46. Цивільно-правова відповідальність та її особливості.
47. Форми та види цивільно-правової відповідальності.
48. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності.

49. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.
50. Поняття та види строків у цивільному праві.
51. Строки здійснення цивільних прав, строки виконання цивільних обов'язків.
52. Поняття та значення строку позовної давності.
53. Види строків позовної давності. Початок перебігу строку позовної давності.
54. Зупинення, переривання та поновлення позовної давності.
55. Наслідки спливу позовної давності.
56. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
57. Поняття власності як економічної категорії. Поняття права власності.
58. Зміст права власності.
59. Форми права власності за цивільним законодавством.
60. Підстави виникнення права власності.
61. Підстави припинення права власності.
62. Поняття, зміст та види права приватної власності.
63. Право приватної власності на земельну ділянку, житло.
64. Поняття та підстави спадкування.
65. Спадкування за заповітом.
66. Спадкування за законом.
67. Порядок реалізації спадкових прав.
68. Оформлення спадкових прав.
69. Право державної власності.
70. Право комунальної власності.
71. Приватизація державного та комунального майна (порядок та засоби).
72. Право спільної власності. Види права спільної власності.
73. Порядок та способи захисту права власності.
74. Порядок та способи захисту обмежених речових прав.
75. Цивільно-правові засоби захисту права власності.

76. Витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).

77. Захист прав власника від порушень, не поєднаних з позбавленням володіння (негаторний позов).

78. Поняття та види речових прав на чуже майно.

79. Поняття права інтелектуальної власності.

80. Об'єкти авторського права.

81. Суб'єкти авторського права. Співавторство.

82. Особисті немайнові права авторів творів.

83. Поняття суміжних прав.

84. Захист авторського права та суміжних прав.

85. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

86. Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію.

87. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування.

88. Право інтелектуальної власності на торгівельну марку, географічне зазначення.

89. Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю.

90. Особливості захисту об'єктів права промислової власності.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“Цивільне право України. Частина перша»

Нормативно-правові акти:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року від 06.09.1952 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text
3. Лісабонська угода про захист зазначень місця походження товару та їх міжнародної реєстрації від 31.10.1958 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b11#Text
4. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text
5. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
7. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text
8. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.1971 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124#Text
9. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
10. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text
11. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_134#Text

12. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
13. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. № 2768–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
14. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
15. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
16. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
17. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 р. № 1618–ІV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
18. Кодекс України з процедур банкрутства : закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
19. Про авторське право та суміжні права : закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
20. Про акціонерні товариства : закон України від 27.07.2022 № 2465-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>
21. Про благодійну діяльність та благодійні організації : закон України від 05.07.2012 р. № 5073–VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
22. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : закон України від 22.11.1996 р. № 543/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-#Text>
23. Про господарські товариства : закон України від 19.09.1991 р. № 1576–ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
24. Про громадські об'єднання : закон України від 22.03.2012 р. № 4572–VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
25. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : закон України від 01.07.2010 р. № 2398–VI. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>

26. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : закон України від 01.07.2004 р. № 1952–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>

27. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : закон України від 15.05.2003 р. № 755–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

28. Про електронну комерцію : закон України від 03.09.2015 р. № 675–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>

29. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: закон України від 15.05.2018. № 2415–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text>

30. Про захист від недобросовісної конкуренції : закон України від 07.06.1996 р. № 236/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96Text>

31. Про захист економічної конкуренції : закон України від 11.01.2001 р. № 2210–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>

32. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 р. № 2297–VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

33. Про захист прав споживачів : закон України від 15.05.1991 р. № 1023–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

34. Про інформацію : закон України від 02.10.1992 р. № 2657–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

35. Про кооперацію : закон України від 10.07.2003 р. № 1087–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

36. Про ліцензування видів господарської діяльності : закон України від 02.03.2015 р. № 222–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

37. Про медіа: закон України від 13.12.22 р. № 2849–IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>

38. Про міжнародні договори України : закон України від 29.06.2004 р. № 1906–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

39. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21.05.1997 № 280/97–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-#Text>

40. Про нотаріат : закон України від 02.09.1993 р. № 3425–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

41. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : закон України від 29.11.2001 р. № 2866–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text>

42. Про оренду державного та комунального майна : закон України від 03.10.2019 № 157–IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text>

43. Про особисте селянське господарство : закон України від 15.05.2003 р. № 742–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

44. Про особисте селянське господарство : закон України від 15.05.2003 . № 742-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

45. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : закон України від 14.05.2015 р. № 417–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>

46. Про охорону культурної спадщини : закон України від 08.06.2000 р. № 1805–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>

47. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : закон України від 15.12.1993 р. № 3687–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>

48. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : закон України від 15.12.1993 р. № 3689–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

49. Про охорону прав на промислові зразки : закон України від 15.12.1993 р. № 3688–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>

50. Про охорону прав на сорти рослин : закон України від 21.04.1993 р. № 3116–XI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>

51. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : закон України від 03.03.1998 р. № 147/98–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-#Text>

52. Про політичні партії в Україні: закон України від 05.04.2001 р. № 2365–III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

53. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 . № 2505-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>

54. Про правову охорону географічних зазначень : закон України від 16.06.1999 р. № 752–XIV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.

55. Про правонаступництво України : закон України від 12.09.1991 р. № 1543–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>

56. Про приватизацію державного житлового фонду : закон України від 19.06.1992 р. № 2482–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

57. Про приватизацію державного і комунального майна : закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>

58. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 р. № 1697–VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

59. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: закон України від 23.02.2006 р. № 3480–IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.

60. Про свободу совісті та релігійні організації : закон України від 23.04.1991 р. № 987–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>

61. Про сільськогосподарську кооперацію: закон України від 21.07.2020 № 819-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text>

62. Про споживчу кооперацію : закон України від 10.04.1992 р. № 2265–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text>

63. Про страхування : закон України від 07.03.1996 р. № 85/96–ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96#Text>

64. Про страхування : закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

65. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : закон України від 06.02.2018 р. № 2275–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

66. Про управління об'єктами державної власності : закон України 21.09.2006 р. № 185–V. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>

67. Про Фонд державного майна України : закон України від 09.12.2011 № 4107-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>

68. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР : Постанова Верховної Ради України від 12.09.1991 р. №1545-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1545-12#Text>

69. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471–XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>

70. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці : постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 р. № 611. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-п#Text>

71. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених : постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-94 #Text>

72. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно–правових актів та набрання ними чинності : указ Президента України від 10.06.1997 р. № 503/97. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text>

73. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>

74. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

75. Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2022 р. № 634 URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2022-#Text>

76. Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Міністерства юстиції України 26.05.1999 р. № 34/166/131/88. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text>

Акти органів судової влади

1. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № 3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72#Text>

2. Про практику застосування законодавства про житлово-будівельні кооперативи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 08.09.1987 р. № 9. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-87#Text>

3. Про практику розгляду судами цивільних справ, пов'язаних з діяльністю гаражно-будівельних кооперативів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.06.1991 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-91#Text>

4. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності громадян на жилий будинок : постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.10.1991 р. № 7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91#Text>

5. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. № 6. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>

6. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової шкоди) : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>

7. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95#Text>

8. Про практику розгляду судами справ про встановлення неправильності запису в актах громадянського стану : постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.07.1995 р. № 12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-95#Text>

9. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 р. № 20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95#Text>

10. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text

11. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text>

12. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Вищого спеціалізованого суду від 07.02.2014 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

13. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

Основна література

1. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/КУЧЕР%20Цивільне%20Право%20ПІДРУЧНИК%20ТОМ%201.pdf>

2. Цивільне право : підручник / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2014. 656 с.

3. Цивільне право. Загальна частина. Навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора С. О. Сліпченка, кандидата юридичних наук, доцента О. Л. Зайцева. Харків. 2022 р. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content>

4. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1101/Civil%27ne_Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с. URL: [http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20п](http://eprints.kname.edu.ua/36315/1/%282013%20печ.%2027Н%20Цивільне%20право%20%29.pdf)

6. Право інтелектуальної власності : підручник / А.В. Аксютіна, Л.В. Межевська, О.В. Нестерцова-Собакаръ та ін. ; ред. Т.В. Ярошевська. Дніпро: ДДУВС, 2022. 336 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10689/1/макет_ПІДРУЧНИК_ІВ_ред_а_вт.pdf

7. Право інтелектуальної власності: підручник / О.П. Світличний. Київ : НУБіП України, 2016. 355 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_pravo/Pravo-Intel.-vlasnosti-Svitlychnyy.pdf

8. Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: колективна монографія за наук. ред. д.ю.н., проф. Н.

Мироненко. К. : Інтерсервіс, 2023. 468 с.

https://drive.google.com/file/d/16MIRbII56r_DNJ3bXrPB0RfVud93oHvH/view

9. Речові права : монографія / Г. Г. Харченко. К. : Алерта, 2017. 556 с.

10. Спадкове право України : підручник / О. Є. Кухарев. Київ : Алерта, 2020. 362 с. URL://pp-ss.pro/wp-content/uploads/2020/08/Kuharev_Spadkove_pravo_Zmist.pdf

Додаткова література

1. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції (Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2022. 310 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/Zbirnyk.pdf>
2. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції (Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2022. 310 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/Zbirnyk.pdf>
3. Антошкіна В. К. Проблеми реалізації та шляхи удосконалення інституту права власності та інших речових прав: монографія. Київ, 2018. 208 с.
4. Беешу С. Правова природа володіння // Право України. 2019 р. № 2. С.196–206.
5. Бернада Є. Поняття та застосування реституції як наслідок недійсності правочину // Слово Національної школи суддів України. 2015. № 1(10). С. 82–92.
6. Борденюк В. Зміст права комунальної власності // Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 1. С. 91–98.
7. Визнання правочинів недійсними: основи теорії та судова практика. Посібник для суддів. / А. В. Нижний, М. П. Ходаківський, Г. В. Юровська. / Під редакцією А. В. Нижного. Київ: Алерта, 2020. 234 с. URL : http://www.nsj.gov.ua/files/1586259074Nyzhny_Viznannya_pravochiniv_v2_191209_avt.pdf

8. Вороніна Н.В. До питання оборотоздатності об'єктів цивільних прав // Науковий вісник Херсонського державного університету 2014. Вип. 6-1. Том 1. С. 131–133.
9. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів // Visegrad Journal on Human Rights 2016. №1/2. С. 95–99. URL : http://vjhr.sk/archive/2016_1_2/15.pdf
10. Гузь Є.В. «Майно» як цивілістична категорія // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» . 2013. Вип. № 21. Т1. №Ч.2.182 – 185.
11. Гуйван П. Юридичні факти і цивільно-правові строки: порівняльна характеристика // Юридичний вісник. 2022 р. № 2. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v2_2022/4.pdf
12. Гуйван П.Д. Теоретичні питання строків у приватному праві : монографія. Харків : Право, 2014. 632 с.
13. Гуліда О.М. Способи захисту права власності: поняття та класифікація / Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 2. Том. 1. С. 168–173.
14. Жорнокуй Ю. М. Проблемні питання застосування конструкції «юридична особа публічного права» // Право та інновації. 2016. № 4. С. 41–48.
15. Зайцев О. Л. Розвиток підходів про недійсний правочин // Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 лют. 2021 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса : ОДУВС, 2021. С. 54–57.
16. Зеліско А. Підприємницькі юридичні особи: термінологічний аналіз // Підприємництво, господарство і право. 2016 р. № 4. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/04/4.pdf>
17. Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія Київ : Юрінком Інтер, 2015. 448 с.

18. Коструба А., Хоменко М. Генеза вчення про юридичні факти у науці цивільного права // Право України. 2019. № 1. С. 167-185.
19. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 492 с.
20. Кочин В. Правова сутність юридичної особи // Юридична Україна. 2013. № 5. С. 43–48. URL : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr>
21. Кочин В.В. Непідприємницькі товариства як юридичні особи приватного права : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені Ф.Г. Бурчака НАП рН України, 2013. 200 с.
22. Крат В.І. Недійсність правочинів, учинених під впливом помилки// Юрист України. 2012. № 1/2. С. 35–40.
23. Кубко А. Є. Завдання держави і приватні інтереси (деякі проблеми балансу і противаг) // Юридична Україна. 2019. № 7 (199). С. 56-65.
24. Кузнецова Н. Інститут цивільно-правової відповідальності у вітчизняній та зарубіжній цивілістичній доктрині // Право України. 2019. № 1. С. 186-203.
25. Кухарев О. Є. Догматична конструкція універсального правонаступництва у сфері спадкового прав // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2020. № 3 (90). С. 40–49.
26. Луць В. В. Методологічне значення категорій «строк» і «термін» у цивільному праві України // Часопис цивілістики. 2018. Вип. 31. С. 80–87.
27. Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 320 с.
28. Мороз М. В. Способи захисту речових прав особи на чуже майно у разі порушення їх його власником // Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 103–104.
29. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.

30. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короеда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1152 с.

31. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 1049 с.

32. Нетипові об'єкти : зб. ст. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2022. 266 с.

33. Орзіх В. М. Поняття аналогії закону й аналогії права в цивільному праві України. // Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО. 2019. Випуск 54. С. 83-86. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31554/1pdf>

34. Павлюк Н. М. Правова природа та поняття цивільних правовідносин: загальнотеоретичне дослідження / Юридичний науковий електронний журнал. 2022 р. № 3. URL: http://lsej.org.ua/3_2022/21.pdf

35. Первомайський О.О. Захист права державної власності та права власності українського народу // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Вип.28. Том 1. С. 143–146.

36. Примак В.Д. Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності : монографія. Юрінком Інтер, 2014. 432 с.

37. Пунда О.О. Питання класифікації особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Випуск 28 (1). С. 147–152. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_28%281%29__39

38. Сліпченко А. С. Визначення поняття «майно» у праві ЄС та вітчизняному праві // Форум права. 2020. № 2. С. 122–130. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>.

39. Сліпченко С. О. Застосування позовної давності до вимог, що виникають із порушення особистих немайнових прав // Строки. Позовна давність. Особисті

немайнові права фізичної особи / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. С. 88–97.

40. Сліпченко С. О. Ім'я фізичної особи та його місце в системі об'єктів цивільного права // Форум права. 2014. № 3. С. 352–355. URL:: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_59.pdf.

41. Сліпченко С. О. Щодо системи об'єктів цивільного права України // Приватне право України і європейська інтеграція: тенденції та перспективи : матеріали VI Міжнар. цивілістичного форуму (м. Київ, 14–15 квіт. 2016 р.). Київ : ТОВ «Білоцерківдрук», 2016. С. 82–84.

42. Сліпченко С. Особисті немайнові права у національній доктрині цивільного права / С. Сліпченко, Ю. Жорнокуй // Право України. 2019. № 1. С. 105–119.

43. Смоли С.В. Визнання недійсним припиненого правочину: аналіз практики вищих судів. URL: <http://lg.arbitr.gov.ua/sud5014/4673456/279659/>

44. Спадкове право : навч. посібник / кер. авт. кол. О.В. Нестерцова-Собакаръ. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с.

45. Спасибо-Фатєєва І.В. Юридичні особи за цивільним кодексом України / І.В. Спасибо-Фатєєва // Приватне право. 2013. № 2. С. 62–70.

46. Труба В. І. (у спів. з Морозовою С. Є.). Межі захисту прав авторів (за матеріалами судової практики). Правова держава. 2017. № 26. С. 104-112. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/10401>

47. Труба В. І. (у спів. з Морозовою С. Є.). Теоретичні передумови рекодифікації приватного законодавства України. Правова держава. 2020. № 38: До 155-річчя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. С. 86-91. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/28147>

48. Труба В. І. Цивільний кодекс України та господарський кодекс України: проблеми систематизації. Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28

лютого 2020 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін, Асоц. цивілістів України. Харків : Право, 2020. С. 53-57. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/34670>

49. Труба В.І. До питання щодо поділу спільного майна подружжя. Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання) / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Г.К. Матвєєва та Ю.Г. Матвєєва. Київ, 2013. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/17949>.

50. Федорко М. С. Обмежені речові права у правопорядках Німеччини, Франції та України: традиції та перспективи розвитку. Дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина в публічному і приватному праві: кол. Монографія / М. А. Баламуш, О. В. Гаран, Н. В. Ільєва [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Гаран, О. І. Миколенко. Одеса : Фенікс, 2023. С. 259-298. DOI 10.18524/2022.978-966-928-840-0.

51. Харченко Г. Г. Аналіз окремих положень цивільного законодавства щодо підстав набуття та припинення речових прав // Цивільне законодавство: система, міжгалузеві зв'язки, шляхи вдосконалення : матеріали Міжнародного цивілістичного форуму (м. Київ, 25-26 квітня 2013 р.). К., 2014. С. 137-140.

52. Харченко Г. Г. Право власності: окремі проблеми теорії та практики // Часопис Академії адвокатури України. 2013. № 2. С. 01-06. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Chaau_2013_2_31.pdf.

53. Харченко Г. Г. Способи захисту речових прав. Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання) : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 3 жовтня 2013 р.). К., 2015. С. 127-131.

54. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с.

55. Цивільний кодекс : наук.-практ. комент. : у 6 т. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. Т 2: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи. 523 с.

56. Цюра В.В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України : монографія. Київ : ФОП Мельник А.А., 2016. 492 с.

57. Штанько А. Віндикаційний захист права власності та інших речових прав (огляд останніх досліджень) // Вісник Національної академії прокуратури. 2016. № 3. С. 48–52.

58. Щербина В. С. Особливості правового режиму державного майна, закріпленого за закладами освіти, культурними та медичними закладами державної форми власності // Юридична Україна. 2019. № 7 (199). С. 12-20.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Веб портал Верховної Ради України – <https://www.rada.gov.ua/>
2. Урядовий портал – <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Єдиний державний реєстр судових рішень – <http://www.reyestr.court.gov.ua>
4. Голос України – www.golos.com.ua
5. Урядовий кур'єр – <http://www.ukurier.gov.ua>
6. Офіційний вісник України – <http://ovu.com.ua>
7. Інформаційно-правова система ЛІГА:ЗАКОН – www.ligazakon.ua
8. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua>
9. Наукова бібліотека ОНУ імені І.І. Мечникова – <http://www.lib.onu.edu.ua>
10. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка – <http://lib-gw.univ.kiev.ua>
11. Юридична газета Online – <https://yur-gazeta.com/>
12. Юридична практика – <https://pravo.ua/>

Навчальне видання

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЧАСТИНА ПЕРША

**ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»**

Електронне практичне видання

Укладачі

**Труба Вячеслав Іванович
Федорко Марина Сергіївна**

Оригінал-макет розроблено в авторській редакції.

Затвердж. авт. 28.08.2023. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним
забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 2 МБ.

Кафедра цивільно-правових дисциплін
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058